

„SAMORZĄD MIEJSKI”

ORGAN ZWIĄZKU MIAST POLSKICH

POŚWIĘCONY SPRAWOM SAMORZĄDU MIAST W POLSCE.

Wydawca: Związek Miast Polskich.

Redaktor: Henryk Grotowski.

Redakcja i Administracja, Warszawa Miodowa 7. — Tel. 107-11.

Treść zeszytu Kwiecień — Czerwiec 1924 r.

	Str.
1) Dr. Tadeusz Przeorski: „Organizacja gminy miejskiej według projektu rządowego”	1
2) Marcelli Porowski: „O stanie naszych miast i gospodarce miejskiej”	26
3) Dr. Tadeusz Przeorski: „Projekty samorządu powiatowego i wojew.”	39
4) Dr. Gustaw Taubenschlag: „Wywłaszczenie ziemi dla miast”	51
5) Skorowidz Ustaw i rozporządzeń za okres od 16 marca do 1 maja 1924 r.	65
6) rzeczowy druków Sejmu „do 15 kwiet. 1924 r.”	90
7) Al. Kroński: „Krytyka projektowanego ustroju władz komun. miejskich”	106
8) Sprawozdanie z III Zjazdu lekarzy i działaczy sanitarnych miejskich	113
9) z działalności Towarzystwa Aprowizacji Miast Polski	121
10) Zarządu Z. M. P. i biura Z. M. P. za rok 1923	124

Cena Zeszytu Złotych 4.

Ceny ogłoszeń:

1 strona za tekstem	Zł. 30
1/2 strony	15
1 wiersz	0,50
Zewnętrzna strona okładki	100
Wewnętrzna	80
Ustępstwo dla miast 10%.	

KSIĄŻNICA-ATLAS

ZJEDNOCZONE ZAKŁADY KARTOGRAFICZNE i WYDAWNICZE
TOWARZYSTWA NAUCZYCIELI SZKÓŁ ŚREDNICH i WYŻSZYCH S. A.,
WARSZAWA, NOWY-ŚWIAT 59, — LWÓW, CZARNIECKIEGO 12.

1. PRZYJMUJE ROBOTY kartograficzne, cynkograficzne i litograficzne jak: plany miast, mapy katastralne, mapy ściennie, biurowe i szkolne, akcje, afisze reklamowe, dyplomy, etykiety i tp. KOSZTORVSY na ŻĄDANIE.
2. WYDAJE i DRUKUJE we własnych zakładach książki szkolne, książki naukowe, mapy, atlasy szkolne. SZCZEGÓŁOWE KATALOGI na ŻĄDANIE.
3. Sprzedaje w swych księgarniach (Warszawa, Nowy-Świat 59 i Lwów, Czarnieckiego 12) książki gdziekolwiek wydane; zestawia biblioteki szkolne, miejskie i domowe.

Wyciąg z katalogu:

1. BORAWSKI — Projektowanie budynków mieszkalnych (ważne dla budowniczych i budujących sobie domy)	Zł. 4.50
2. BRATRO — Ustawy automobilowe	1.00
3. BUZEK — Ordynacja wyborcza	3.50
4. CZERNECKI — Brzeżany (monografia)	0.70
5. FALSKI — Elementarz powiastkowy dla młodzieży i dorosłych	1.32
6. FALSKI — Wskazówki do elementarza	0.80
7. GRZEGORCZYK — Język żydowski (żargon) Samouczek dla Polaków	2.70
8. ŁOZIŃSKI i STANKIEWICZ — Ustawy i rozporządzenia szkolne	9.—
9. ORŁOWICZ — Ilustrowany przewodnik po Polsce (dotychczas wyszły: po Chełmie i Świeciu, po Grudziądzu, po Mazurach i Warmji, po Pomorzu, Pozańskiem, Poznaniu, Śląsku, Spiszu i Orawie, Toruniu, po Ziemi Kaszubów — Dalsze tomy w druku)	9.—
10. PAJZDERSKI — Poznań (bogato ilustrow.)	9.—
11. PAPÉE — Historia m. Lwowa	5.—
12. PETYNIĄK — Zarys nauki Skarbowości	5.—
13. PETYNIĄK i TOMANEK — Zasady ekonomji społecznej	7.—
14. SZCZEPANOWSKI — Myśli o odrodzeniu narodowem	7.—
15. YOUNG H. — O położeniu finansowem Polski	2.25
16. ROMER-WASOWICZ — Europa polityczna 1:6.000.000 (mapa ścienna)	9—11.25
17. ROMER — Mapy wojewódzkie	Zł. 9—11.25
18. Plan m. Lwowa 1:15.000	Zł. 0.45
19. Plan m. Poznania	0.45

O nowych wydawnictwach informuje „Przegląd wydawnictw Książnicy — Atlasu”, miesięcznik poświęcony krytyce i bibliografii wydawnictw własnych. Roczna prenum. Z. 1.—

FIRMA EGZYSTUJE OD R. 1900

BRUKI MIEJSKIE z kamieni polnych, drobnokostkowe i z kostek rzędowych (dużych).

Drogi bita

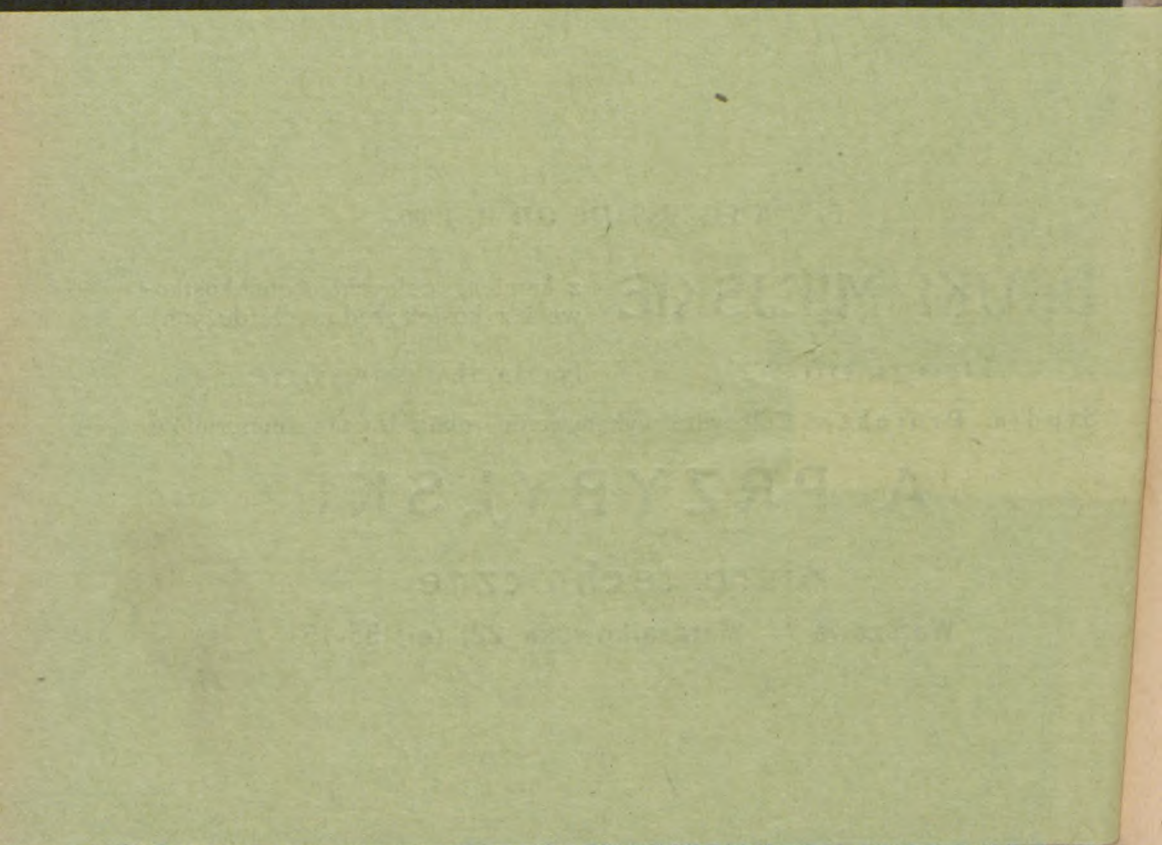
Roboty ziemne

Całkowite wykonywanie robót. Dostawa materiałów.

A. PRZYBYLSKI

Biuro techniczne

Warszawa — Marszałkowska 22, tel. 55-15.

ARCHIWUM
AKT DAWNYCH
Nr. 94^{IV}/16

Dr. TADEUSZ PRZEORSKI.

Organizacja gminy miejskiej według projektu rządowego.

Obecny system administracyjny Rzpłtej ma — jak zresztą dotychczas wiele instytucji państwowych — charakter ustroju tymczasowego. Dotyczy to zarówno samorządu, jak ustroju państwowych władz administracyjnych. Specjalnie co do organizacji samorządu przypomnieć należy, że dotychczas na terytorjum Rzpłtej obowiązują trzy, względnie cztery systemy samorządu, przeważnie pozostałość jeszcze z czasów rządów zaborczych. Jednym z pierwszych zadań państwa jest unifikacja administracji na terenie Rzpłtej, a to zarówno państwowej, jak samorządowej. Wytyczne w tym kierunku zawierają postanowienia art. 3, 65, 66, 67, 68, 69 i 70 Konstytucji Rzpłtej z 17 marca 1921. W częściowej rozbudowie powyższych postanowień rząd Rzpłtej opracował 8 projektów ustaw dotyczących samorządu.

Projekty te obejmują ustrój samorządu gminy wiejskiej, miejskiej, powiaty i województwa. Organizacja każdej z wymienionych jednostek samorządu terytorjalnego ujęta została kodyfikacyjnie w dwie ustawy, a to ustawę określającą zasady ustroju i ustawę zawierającą ordynację wyborczą.

Podstawą bezwzględnie obowiązującą przy opracowaniu powyższych projektów musiały być postanowienia powołanych poprzednio artykułów konstytucji marcowej. Postanowienia te muszą też być zasadniczym punktem wyjścia przy rozpatrzeniu i ocenie omawianych projektów.

Konstytucja nasza odnośnie do administracji państwa i udziału w niej samorządu zawiera następujące zasady:

a) Rzpłta polska, opierając swój ustrój na szerokim samorządzie terytorjalnym, przekazuje przedstawicielstwu tego samorządu właściwy zakres ustawodawstwa zwłaszcza z dziedziny administracji, kultury i gospodarstwa, który zostanie bliżej określony ustawami państwowymi.

lizm reprezentacji powiatowych oddając przewodnictwo wydziału powiatowego staroście powiatowemu i zespalać przynajmniej co do administracji powiatowej czynnik rządowy z czynnikiem obywatelskim — Samorząd miejski i gminny pozostał na razie bez zmiany z wyjątkiem rozszerzenia prawa wyborczego przez dodanie IV Koła robotniczego — Samorząd krajowy został zniesiony, a w miejsce wydziału krajowego utworzony został tymczasowy Wydział samorządowy — instytucja przejściowa, kadłubowa, bez wyraźnej kompetencji i określonego zakresu działania.

Z przedstawionych poprzednio postanowień Konstytucji wynika, że samorząd nie jest sam dla siebie celem, lecz systemem administracji państwowej — w konsekwencji zatem musi być przy uwzględnieniu w najszerszej mierze interesów ludności miejscowej, jej życzeń i dążeń, zainteresowania się najszerszych jej sfer sprawami publicznymi, dostosowany jednak do potrzeb państwa i w mechanizm jego administracji ściśle włączony. Przyjmując bowiem za podstawy administracji państwowej samorząd — o ile administracja ta ma być jednolitą i prawidłową, muszą samorządowe ogniwa tego ustroju administracyjnego działać niezwykle sprawnie w ścisłej koordynacji z administracją rządową.

Przyjmując, że samorząd zgodnie z zasadniczem jego pojęciem jest sprawowaniem władztwa miejscowego przez lokalne czynniki obywatelskie, tj. sprawowaniem przez te czynniki administracji terytorjalnej państwa, że jest udziałem tychże czynników w dążnościach państwa do realizacji potrzeb ludności na drodze ustawodawstwa lokalnego, wreszcie kontrolą ludności nad administracją publiczną, Konstytucja zasadę powyższą realizuje na podstawie zespolenia władz państwowych z samorządem, gdyż istotnym warunkiem dobrej administracji jest ciągła styczność i współdziałanie organów administracji publicznej z przedstawicielami narodu.

Z powyższych zasad wynikać muszą w praktycznym ujęciu problemu rozbudowy samorządu następujące konsekwencje:

a) przyjęcie zasady samorządu począwszy od najniższej jednostki administracyjnej, jaką jest gmina wiejska i przeprowadzenie tej zasady odpowiednią organizacją samorządu miasteczek, miast, miast wyłączonych z powiatów, miast o własnych statutach, powiatów wiejskich aż do samorządu wojewódzkiego i ostatecznego najwyższego wyrazu udziału ludności w zarządzie Rzpltej tj. Sejmu i Senatu.

b) uzależnienie, wzajemne ustosunkowanie i zharmonizowanie tych poszczególnych ogniw administracji samorządowej i państwowej przez poddanie najniższych jednostek samorządu tj. gmin wiejskich i miast nie wyłączonych z powiatu nadzorowi i kontroli Wydziału powiatowego, miast wyłączonych z powiatów i powiatów wiejskich nadzorowi Wydziału woje-

wódzkiego, samorządu wojewódzkiego zaś — naczelnym Władzom administracyjnym państwa.

c) powołanie drogą wyborów przedstawicieli szerokich sfer ludności do udziału w stanowieniu praw i kontroli administracji poszczególnych ogniw tejsze — a więc w gminach rad gminnych w miastach Rad miejskich — w powiatach sejmików powiatowych, w województwach sejmików wojewódzkich.

d) prawo wydawania w granicach terytorjalnych związków samorządowych, to jest gminy, powiatu, województwa, praw ogólnie obowiązujących z mocą egzekucyjną w formie statutów miejscowych.

e) poruczenie wybranym, względnie powołanym przez reprezentacje samorządowe czynnikom czynności wykonawczych i zarządu, przekazanie przez państwo tymże organom w granicach ustaw agend administracji państwowej.

f) oddzielenie zupełne władz uchwalających i kontrolujących od czynnika zarządzającego i wykonawczego, a wobec poruczenia temu ostatniemu agend administracji państwowej posiadanie pewnego wykształcenia i pewnych kwalifikacji, w dalszej konsekwencji zatwierdzenie wyboru przez władze nadzorcze, przysięga służbowa, oraz nadzór służbowy nad jego działalnością wykonywany przez jednostki samorządowe wyższego stopnia, oraz przez państwo.

g) zasada, że urzędnicy samorządowi o ile spełniają funkcje administracji państwowej muszą mieć analogiczne kwalifikacje jakich państwo wymaga w służbie rządowej, że ich stosunek służbowy, normy uposażenia, prawa emerytalne, powinny być jednakie, że przejście ze służby rządowej do samorządowej i odwrotnie winno być dopuszczalnem i ułatwionem przy zachowaniu pełnych praw w służbie poprzedniej nabytych.

Opracowane przez Rząd ustawy samorządowe obejmują całokształt zagadnienia samorządowego — ściśle w ramach obowiązujących postanowień Konstytucji, w konstrukcji swej podstawowej ściśle i konsekwentnie zawierają szereg, prawie że jednakich, w poszczególnych projektach postanowień, dotyczących zwłaszcza zakresu działania, prawa finansowego, nadzoru państwowego, toku instancji, instytucji wspólnych wszystkim organizmom samorządowym, co w wysokim stopniu ułatwia zapoznanie się z nimi i zorientowanie się w omawianem zagadnieniu.

Opracowany projekt ustawy o gminie miejskiej, bo tym głównie zająć się zamierzam, ujęty jest w formę ustawy ramowej zasadniczej dla wszystkich miast Rzeczypospolitej. Pod względem kodyfikacyjnym jest może zbyt obszerny i kazuistyczny. Zarzut ten jednak, zważywszy specyficzne stosunki naszego państwa, zupełnie nową, a niezmiernie doniosłą rolę sa-

morządu w przyszłej organizacji ustroju administracyjnego państwa, może stać się raczej jego zaletą, niż wadą.

Omawiany projekt ustawy o Gminie miejskiej — którego szczegółów, przyjmując, że wszyscy interesujący się temi sprawami mieli możliwość zaznajomienia się z jego brzmieniem, drukowaniem w Samorządzie miejskim, omawiać nie będę — o ile dotyczy samej struktury samorządu jego roli i stanowiska w państwie, pokrywa się w głównych zarysach z uchwałami dotychczasowych zjazdów miast Małopolski i Śląska cieszyńskiego, powziętemi zarówno w przedmiocie ustroju administracyjnego Rzpltej, jak zasad ustawy gminnej dla miast. Zasady natomiast przyszłej ordynacji wyborczej dla miast wychodzą z dyametralnie przeciwnego stanowiska zjazdów miast naszej dzielnicy, które oświadczyły się ze względów podstawowych, ogólnospołecznych i administracyjnych, oraz z uwagi na konieczność utrzymania polskiego charakteru miast mniejszych i miast na kresach — za systemem zastępstwa interesów w ordynacji wyborczej.

Opracowane przez Rząd projekty ustaw samorządowych odbiegają natomiast w wielu punktach od zasad ustawy opracowanej przez Związek miast polskich, a akceptowanych zresztą bardzo nieznaczną większością przez zjazdy miast w Poznaniu, Lwowie i Katowicach. Różnice te polegają przeważnie na niezupełnem uwzględnieniu przez projekt Związku miast zasad Konstytucji, a dotyczą głównie:

- 1) przeprowadzonej przez projekt rządowy zasady zespolenia organizacji samorządowej z organizacją administracji państwa, wynikającej — jak na wstępie wspomniałem — z zasad konstytucji,

- 2) zatwierdzania wyborów członków Magistratu przez Władze nadzorcze, czemu zasadniczo Związek miast jest przeciwny, a co ma swe uzasadnienie w oparciu administracji państwowej na samorządzie i poruczeniu przez Rząd samorządowi agend administracji państwowej,

- 3) utraty mandatu radzieckiego przez radnego wybranego na członka Magistratu, co wynika z zasady dekoncentracji przyjętej przez Konstytucję i podziału władzy na uchwalającą i wykonawczą, oraz oparcia ordynacji wyborczej na bardzo szerokich zasadach, w których to warunkach ingerencja R. m. w samą administrację miejską musi być w interesie prawidłowego toku tej administracji ograniczoną,

- 4) podziału ławników na zawodowych i niezawodowych — wymogu kwalifikacji dla zawodowych członków Magistratu oraz podwójnej kadencji urzędowania dla zawodowych członków Magistratu,

- 5) czasu kadencji Rady miejskiej, proponowanej przez Rząd na 4 lata przez Związek miast na lat sześć z wyborem przez Radę miejską ustępu-

jącą wzorem angielskim t. zw. starszych (aldermanów) radnych w ilości nieprzekraczającej $\frac{1}{3}$ części członków ustępującej Rady, a urzędujących 12 lat,

6) możliwości mianowania członków magistratu przez władze nadzorcze z urzędu na czas aż do wyboru przez Radę m. członków Magistratu, którzy uzyskają zatwierdzenie władz przełożonych,

7) możliwości zawieszenia uchwały R. m. przez Magistrat, oraz uchwały Magistratu przez Prezydenta m. względnie burmistrza,

8) zasady, że w ramach zasadniczej ustawy — może własne statuty mieć 5 miast wielkich — inne miasta wydzielone z powiatu mogą opracować wspólną dla siebie ustawę, podczas gdy Związek miast domaga się wogóle wolności ułożenia sobie statutu dla miast,

9) badania, nie tylko legalności ale i celowości gospodarki gminnej przez władze nadzorcze, kontroli tejże gospodarki przez Wydziały samorządu wyższego stopnia zamiast przez osobne komitety,

10) przewodnictwa w komisjach, które projekt ustawy oddaje prezesom Rady miejskiej — burmistrzowi względnie członkom Magistratu — podczas gdy Związek miast proponuje wybór przewodniczącego z łona komisji,

11) przyjęcia w ordynacji wyborczej zasady pluralności, gdy Związek miast stoi na stanowisku czystego 5 przymiotnikowego głosowania,

12) poruczenia przeprowadzenia wyborów Prezydentowi względnie burmistrzowi — zamiast, jak to żąda Związek miast, sędziemu.

Te są zasadnicze różnice między zasadami przyjętymi przez projekty rządowe, a stanowiskiem zajętym przez Związek miast polskich. Różnice te nie są tak istotne, by w przedmiocie tym dalsza dyskusja była wykluczoną. Pochodzą one stąd, że projekt Związku miast jest do pewnego stopnia syntezą zasad przyszłej ustawy miejskiej, niezupełnie ściśle liczącą się z zasadami konstytucji — gdy tymczasem projekt rządowy jest szczegółowo, logicznie, ściśle z konstytucją rozbudowaną konstrukcją administracji państwowej na podstawach samorządu.

Przedstawiony zarys ustawy o gminie miejskiej różni się również w ujęciu całego szeregu zagadnień od obecnie obowiązujących na terenie Małopolski ustaw gminnych, a to zarówno statutów obu miast stołecznych jak miast rządzących się ustawami z r. 1889 i 1896. Ustawy cytowane, jak i statuty miast Lwowa i Krakowa są przepisami rozbudowanymi na zasadach zasadniczej ustawy gminnej z roku 1862 oraz krajowej z r. 1866. Te same różnice okazuje porównanie projektowanej organizacji samorządu powiatowego w stosunku do ustawy o reprezentacji powiatowej z r. 1866 i organizacji samorządu wojewódzkiego w stosunku do organizacji Sejmu

krajowego Galicyjskiego. Różnice te odnośnie do gmin—w szczególności do gmin miejskich—tkwią głównie:

1) w postanowieniach o członkostwie gminnem. Ustawy małopolskie przyjmują również członkostwo gminne obejmując niem przynależnych i uczestników gminy t. j. osoby mające w gminie majątek nieruchomy, lub opłacających w gminie bezpośrednie podatki. Jedynie przynależni do gminy mają prawo do wsparcia i opieki w razie zubożenia. Projekt ustawy o gminie miejskiej uważa za członka gminy każdego, kto w gminie zamieszkał wśród okoliczności wskazujących na zamiar trwałego tamże pobytu. Poza powyższem kryterjum projekt określa członkostwo dość ogólnie, nie łącząc z niem ani specjalnych praw, ani obowiązków. Uwzględniwszy, że prawo wyborcze unormowane jest osobnymi przepisami, że opieka społeczna objętą została osobną ustawą, tworzenie fikcyjnego jakiegoś i sztucznego pojęcia członkostwa jest *de lege ferenda* zbędnem, ze względu zaś na postanowienia zawarte w art. 10 ust. 1 projektu—może nawet i niebezpiecznem. W konsekwencji bowiem utrzymania instytucji „członkostwa” gminnego w jej obecnej strukturze zupełnie niepotrzebnej, zdarzyć się może, że gmina świadczenia z dziedziny opieki społecznej, opieki nad ubogimi, ograniczone dotychczas do osób przynależnych, wobec nieuchwytnego kryterjum stałego zamieszkania (*domicilium*) trudności przeprowadzenia kontrdowodu—rozszerzyć będzie musiała na liczne rzesze mieszkańców, a możliwe nawet i obcych. Gmina, która ma dobrze urządzoną instytucję opieki społecznej, dobrze prowadzone Zakłady humanitarne, wobec postanowienia, że o członkostwie osób chorych, fizycznie lub umysłowo niedołącznych decyduje ich prawny zastępca, może być narażona na wielkie ciężary, bo cała biedota i nędza ludzka z okolicznych wsi, powiatów i miasteczek ściągając będzie na starość do miasta dla tej właśnie opieki społecznej. Jeżeli się zważy, że nowa ustawa o opiece społecznej cały prawie ciężar teźże przerzuca na gminy—to można z dużem prawdopodobieństwem twierdzić, że świadczenia w tej dziedzinie będą rozłożone bardzo nierównomiernie i że szereg gmin—zwłaszcza miast większych—stanie wobec niemożności podolania swym zadaniom.

W dzisiejszej ewolucji stosunków społecznych i pojęć prawnych, istotnym jest faktycznie stosunek mieszkańców do gminy i stosunek gminy do mieszkańców—wzajemne obowiązki i prawa—jedne i drugie powinny być w ustawie ustalone i sprecyzowane. Projekt ustawy nie normuje zupełnie obowiązków gminy względem jej mieszkańców, nie normuje poza „członkami” obowiązków mieszkańców, którymi mogą być obcy, poddani państw innych, mogą być osoby prawnicze, korzystające na równi z członkami z urzędzeń gminnych.

2) w postanowieniach dotyczących rozdziału władzy uchwalającej od władzy wykonawczej i zarządzającej i organizacji zarządu miasta. Przepisy te wspólne są w zasadzie wszystkim organizacjom samorządowym w projektach przez Rząd ostatnio opracowanych.

Zarząd Gminy stanowił dotychczas na wsi wójt wybierany z grona rady—w miastach burmistrz lub prezydent—dalej ich zastępcy podwójci, wiceburmistrz, wiceprezydent, skład zaś władzy gminnej na wsi t. zw. zwierzchność gminna, w miastach Magistraty złożone z assesorów—a w Krakowie i Lwowie z urzędników, naczelników Wydziałów.

Projekt rządowy przyjmuje Magistrat złożony z prezydenta, jego zastępców i członków tegoż zwanych ławnikami, wybranych przez Radę miejską. Ilość ławników wynosić ma w zasadzie 10% członków Rady. Ławnicy dzielą się na zawodowych i niezawodowych. Wybrani mogą być zarówno członkowie Rady miejskiej jak i osoby z poza Rady miejskiej. Zawodowi ławnicy urzędują podwójną kadencję—niezawodowi przez kadencję Rady, która ich wybrała. Wybór zawodowych członków Magistratu ma być dokonany w drodze konkursu—niezawodowych na tajnym, równym, proporcjonalnym prawie głosowania. Kandydat ma mieć kwalifikacje uzdalniające go do prowadzenia jednego lub kilku działów administracji miejskiej, kwalifikacje naukowe określa ustawy wojewódzkie—prezydent w miastach o własnych statutach ma posiadać nadto wykształcenie akademickie—w miastach średnich wyłączonych z powiatów wykształcenie szkół średnich—w innych miastach ukończoną szkołę powszechną. Członków Magistratu zatwierdza i zaprzysięga władza nadzorcza.

Organizacja powyższa odbiegająca znacznie od dotychczasowego typu Magistratów w Małopolsce wymaga bliższego omówienia. Małopolska ma Magistraty mieszane obywatelsko-urzędnicze—w skład ich wchodzi wybrani z grona Rady członkowie prezydium miasta, assesorzy, urzędnicy jako ciało kolegialne—projekt opiera organizację Magistratu na ławnikach częścią zawodowych częścią niezawodowych, jako kierownikach jednego lub kilku działów administracji miejskiej. Koncepcja ta ma być przeciwstawieniem systemu burmistrzowsko-urzędniczego przyjętego w Małopolsce. Faktycznie jednak mało się od tego systemu, zdaniem mojem zresztą dobrego, różni. Ławnicy fachowi nie są bowiem niczem innem, jak urzędnikami gminnymi wybranymi przez Radę miasta na pewien czas w przeciwieństwie do urzędników stałych. Jedni i drudzy są mianowani przez Radę miasta, bo wybór na podstawie konkursu ławnika—nie różni się zdaniem mojem niczem od nominacji urzędnika stałego, będącej również często wynikiem konkursu. Różnica tkwi wyłącznie w czasie zaangażowania do służby gminnej—u ławników na lat kilka, u urzędników na znacznie dłuższy okres. Znaczenie

obranego przez Rząd systemu, oraz jego dodatnie strony polegają na czem innem, polegają na słusznej i trafnej dążności Rządu do stworzenia w państwie, które w $\frac{2}{3}$ częściach swego obszaru zawodowych, kwalifikowanych urzędników samorządowych ma bardzo niewielu, typu kwalifikowanych pracowników miejskich—stworzenie tego typu drogą elekcji przez Rady miejskie ludzi miejscowych, znajomością stosunków lokalnych do tego najbardziej powołanych — z pośród kandydatów na te stanowiska, wyboru osobników najtęższych, najbardziej odpowiednich. Dla Małopolski mającej w miastach dostateczny zastęp urzędników rutynowanych i kwalifikowanych, instytucja ławników, wobec jej kosztowności, zmusi Rady miejskie do szukania tychże wśród swych starszych urzędników, naczelników poszczególnych departamentów i wydziałów—województwa poznańskie, pomorskie i śląskie ten typ ławników już po większej części posiadają—miasta Kongresówki we własnym interesie muszą go stworzyć. Dla Małopolski przeto zmiana ta nie ma tak istotnego znaczenia.

Co się tyczy składu Magistratu, to podział członków Magistratu na zawodowych i niezawodowych istotnie nie wydaje się trafny—o ile bowiem chodzi o opinię Gminy i prawo wglądu Rady miejskiej w gospodarkę Magistratu, to w pierwszym kierunku Magistrat może zawsze zasięgać opinii R. m. lub jej komisji—w drugim kierunku R. m. ma ustawą zagwarantowane prawo kontroli i wglądu w gospodarkę gminną przez swoje komisje, skład zaś Magistratu z członków o różnym stanowisku, rozmaitej kompetencji osłabia sprawność Magistratu—stworzyć może platformę do tarć między interesem Gminy a zadaniami i potrzebami administracji bieżącej. Uniknąć tegoż można przez skład Magistratu jednolity, złożony wyłącznie z członków zawodowych. Rzecz natomiast zupełnie szluszna, że członkowie Magistratu, który ma charakter państwowej władzy administracyjnej w mieście, muszą mieć pewne kwalifikacje, że wybór ich musi podlegać zatwierdzeniu i że w charakterze swym organów administracji państwowej muszą składać przysięgę służbową. Podwójny czasokres urzędowania członków Magistratu jest dawnym postulatem Koła miast Małopolski, wychodzących z założenia konieczności utrzymania pewnej ciągłości w administracji miejskiej i dania zarządowi miejskiemu możliwości rozwinięcia i przeprowadzenia swych myśli i projektów gospodarczych. Zasada ta jest tem słusniejszą w czasach obecnych, gdy Rady miejskie zwłaszcza w miastach większych stały się ciałami par excellence politycznymi, zajmującymi się zagadnieniami ogólnymi, stanowiącymi ogólne wytyczne tło dla gospodarki miejskiej. Błędem ustawy jest, że nie oznacza dokładnie kwalifikacji naukowych i fachowych ławników, kwalifikacji urzędników w miastach o ludności poniżej 25,000 mieszkańców, że sprawę tę tak doniosłą dla jedno-

litości administracji i zadań samorządowi przekazanych pozostawia ustawodawstwu wojewódzkiemu. Brak ten powinien być uzupełniony w ostatecznej redakcji projektu, a kwalifikacje ławników wyższe od uzdolnienia wymaganego od urzędników, nad którymi ławnicy mają być przełożonymi.

Oдноśnie do proponowanej organizacji Magistratu nasuwają się jeszcze następujące wątpliwości:

Jak każda władza, każdy urząd—ktoś musi nim kierować ktoś musi być odpowiedzialny za jego działalność i tok jego czynności. Rozwagać, naradzać się, stanowić może wielu, może to robić Rada miejska, kolegium Magistratu—rządzić może i odpowiadać za rządy jeden—to stara, ogólnie uznana zasada. W gminie czynnikiem takim powinien być prezydent czy burmistrz i ten charakter jego powinien być w ustawie ściśle i jasno postawiony. Zasada ta dotyczy zarówno stosunku prezydenta czy burmistrza jako przewodniczącego Magistratu do ławników jak i do urzędników miejskich. W jego rękach powinna się koncentrować cała władza wykonawcza i administracja gminy, władza porządkowa i dyscyplinarna całym personelem miejskim. Zasada powyższa nie jest zbyt jasno w projekcie ustawy przeprowadzoną, a kazuistycznie ujęte postanowienia artykułów 83 i następnych aż do 86 włącznie mogą w praktycznym wykonaniu spowodować wiele nieporozumień. Postanowienia wspomniane należałoby przeto odpowiednio zmienić.

Konsekwencją rozdziału władzy uchwalającej i władzy wykonawczej jest przepis, że członek Rady miasta wybrany członkiem Magistratu traci mandat radziecki i więcej w tej kadencji do Rady miasta wrócić nie może. Zasada zupełnie słuszna i racjonalna.

3) Odmienne również od obecnego ustroju unormowana została kontrola i nadzór wyższych władz nad gminą. Kontrola ta może niezupełnie zgodnie z zasadami konstytucji, przewidującymi wyjątkowe zatwierdzanie uchwał rad miejskich, została zaostrzoną i to zarówno w dziedzinie spraw własnego zakresu działania, jak i spraw zleconych. Wedle projektu bowiem przeważna część uchwał podlega zatwierdzeniu, a wszystkie uchwały nawet najbliższych spraw dotyczące muszą być bezzwłocznie po ich powzięciu podane w odpisach do wiadomości władz przełożonych. Kontrolę i nadzór wykonują Wydziały powiatowe, a oодноśnie do miast wyłączonych z powiatu, miast o własnych statutach — wydziały wojewódzkie. Nadzór ten idzie w dwóch kierunkach, rzeczowym — dotyczącym zatwierdzania pewnych uchwał, zatwierdzaniu względnie badaniu budżetu miejskiego, zamknięć rachunkowych, osobowym—dotyczącym nadzoru służbowego, administracyjnego nad Magistratem, którego nietylko członków, ale i urzędników władze nadzorcze mogą w wypadkach ustawami przewi-

dzianych pociągnąć do odpowiedzialności porządkowej, zawiesić w urzędowaniu, a nawet złożyć z urzędu.

4) Dalszą istotną różnicę stanowią postanowienia ordynacji wyborczej. Kadencja Rady miasta trwa 4 lata — zawodowych członków Magistratu w zasadzie lat 8. Dotychczasowe kurje zostają zniesione we wszystkich organizacjach samorządowych. Ich miejsce zastępuje powszechne, tajne, bezpośrednie, pluralne prawo głosowania i stosunkowy rozdział mandatów. Zasady zatem z wyjątkiem pluralności, która stanowi nowość — analogiczne do przyjętych przez ordynację wyborczą do Sejmu. Głosowanie nie na osoby lecz na numery list, do urny stają stronnictwa polityczne, ich programy nie indywidualności ludzkie. Czy to w gminie właściwe, nie chcę się zastanawiać — zdania są podzielone i każde ma swoją rację. Stanowisko miast naszej dzielnicy jest zresztą ustalone i ma swój wyraz w deklaracji złożonej na zjeździe miast we Lwowie. W każdym razie stwierdzić należy, że skład Rad miejskich zmieni się zasadniczo i że element inteligencji przy obecnym braku jej organizacji wejdzie do rad miejskich w znacznie mniejszym procencie, niż obecnie jest w nich reprezentowany. Korzyści z tego Samorząd nie odniesie żadnej. Rząd pluralnością pragnie ratować doniosłe wartości społeczne i narodowo-państwowe, droga jednak w obecnej formie obrona nie jest bynajmniej trafna. Rozumieć można pluralność dla wykształcenia średniego i akademickiego, lecz trudno pojąć ideę pluralności wynikającej np. z faktu posiadania czworga dzieci.

Zastanawiając się nad stanowiskiem, jakie miasta Małopolski odnośnie do przedstawianych projektów zająć powinny, odróżnić należy dwie kwestje: zasadniczą, dotyczącą projektowanej struktury samorządu miejskiego, oraz dalszą dotyczącą ujęcia pewnych zagadnień z tą strukturą związanych. Co do pierwszej t. j. samej budowy samorządu, to wobec zasadniczych i to dość szczegółowych — pomijam kwestję słusznych czy niesłusznych — wytycznych Konstytucji co do roli samorządu w administracji państwa — odstępstwo od tychże w dzisiejszym stanie obowiązujących przepisów prawnych jest wykluczone. Dotyczy to zwłaszcza dążeń idących w kierunku usamodzielnienia samorządu, uniezależnienia tegoż od czynników rządowych, stworzenia z miast pewnego rodzaju kantonów autonomicznych miejskich w obrębie państwa. Tego rodzaju dążności separatystyczno-federacyjne są zresztą niezgodne z teorią samorządu i rolą tegoż w państwie. Projekt Rządu jest w zasadniczych jego podstawach zgodny z pojęciami przyjętymi w Małopolsce co do roli samorządu w Państwie i formy, w jakiej on ma mieć swój wyraz. O ile się zaś bierze pod uwagę stosunki na ogół w Polsce istniejące, przypuszczalne zamierzenia Rządu i cele odnośnie do samorządu Konstytucją przewidziane, projekt ustawy o samorzą-

dzie miejskim oparty na znajomości tych właśnie stosunków i przesłanek, a nadający charakter ogólnopañstwowej instytucji proponowanym formom tegoż samorządu — wyklucza w dużym stopniu możliwość stworzenia z samorządu terenu dla spraw i interesów nic wspólnego z administracją miast nie mających. W tym też stanie rzeczy projekt rządowy jako synteza pewnych zasad, jako próba położenia silnych demokratycznych podwalin pod przyszły ustrój administracyjny Rzpltej musi znaleźć zrozumienie i poważną ocenę u tych czynników, którzy szeregi lat na czele samorządu miejskiego stali i z zagadnieniami tegoż samorządu się prawie że zżyli.

O ile sama struktura samorządu miejskiego nie może nasuwać poważniejszych zarzutów, o tyle rozwiązanie niektórych jej zagadnień budzić musi szereg wątpliwości. Wątpliwości te poza omówionemi już instytucjami członkostwa gminnego, składu Magistratu, nadzoru władz przełożonych i zasad ordynacji wyborczej, dotyczą szeregu postanowień, które obecnie omówię. I tak de lege ferenda należałoby:

1) Skreślić postanowienia § 1 lit. b. (a mianowicie zdanie „Przepisy niniejszej ustawy obowiązują te gminy, które ustawy wojewódzkie uznają za miasta”). Przepis ten stanowiący pewnego rodzaju antynomię z postanowieniem art. 108 naraża szereg miast Małopolskich na zaliczenie ich do rzędu wsi. Ustawy wojewódzkie wydawać będą sejmiki wojewódzkie złożone w przeważającej większości z reprezentantów powiatów wiejskich — co w praktyce będzie miało ten skutek, że w przyszłości o zachowaniu charakteru miast decydować będzie wieś — rzecz bardzo prawdopodobna — pod kątem widzenia interesów i potrzeb wiejskich. Decyzji w tej mierze ustawodawstwu wojewódzkiemu pozostawić nie można, inaczej zdarzyć się może, że podobnie, jak to miało miejsce przy zamierzonym zaliczeniu miast poniżej 5000 ludności pod względem uprawnień podatkowych z ustawy o tymczasowem uregulowaniu finansów miejskich do rzędu wsi, aby samorząd powiatowy finansowo wzmocnić, kilkadziesiąt obecnych miasteczek Małopolski straci charakter miejski.

2) Odnośnie do art. 2 lit. b. wskazaniem by było objęcie ustawą o gminie miejskiej również i postanowień o zmianach granic, zwłaszcza o przyłączeniu lub wyłączeniu z urzędu gmin podmiejskich w wypadkach, w których względy administracyjne i ogólnogospodarcze i państwowe polskie za tem przemawiają, co obecnie połączone jest często z całym szeregiem trudności i przeszkód.

3) Należało sprecyzować ściśle stanowisko i organizację miast nie wydzielonych z powiatu o ludności wyżej 15.000 mieszkańców, lub będących uzdrowiskami o charakterze użyteczności publicznej, poddanych nad-

zorowi wojewódzkiemu i ustalić stosunek tychże do powiatu i województwa, co w projekcie ustawy nie jest zupełnie ściśle i jasno przeprowadzone.

4) W art. 11 al. 2.

zamiast „choroby“ zamieścić „brak zdrowia“.

al. 5. uznający sprawowanie opieki w najogólniejszym tego słowa pojęciu za powód zwolnienia od obowiązku przyjęcia urzędu gminnego — skreślić.

5) Uzupełnić tytuł I ustawy postanowieniami co do języka urzędowego, pieczęci urzędowych i określeniem stosunku istniejących w granicach miasta osób prawnych do Gminy.

6) Wobec przyjęcia pełnoletności na lat 21 przez ustawodawstwo polskie i wymogu rocznego zamieszkania — prawo wyborcze czynne przysługiwać może mającym 22 rok życia ukończony w chwili zarządzenia wyborów, o ile od roku stale zamieszkują w danej gminie. Stale zamieszkiwać bowiem może osoba zdolna do powzięcia ze skutkiem prawnym swej woli tj. osoba pełnoletnia.

7) Postanowienie art. 26 ust. 2 o powołaniu do Rady miasta przez tąż Radę z grona osób mających prawo do wybierania do Rady gminnej zastępców na miejsce opróżnione przez listę wygasłą — jako sprzeczne z zasadą wybieralności członków Rady i zasady proporcjonalności — skreślić. Uzupełnić natomiast brak postanowienia na ten wypadek, gdy Rada wskutek ubytku członków i zastępców zdekompłetuje się w sposób wykluczający możliwość powzięcia legalnych uchwał.

8) Skreślić w art. 39 postanowienie, że wszelkie uchwały Rady miejskiej mają być przesłane w odpisie władzy nadzorczej.

9) Oznaczyć w art. 42 ustawy ilość zastępców Prezydenta dla miast o własnych statutach na 3-ch, miast wyłączonych z powiatu na 2-ch, dla burmistrzów ustanowić jednego zastępcę. Podwyższyć w art. 47 ilość członków Magistratu wynoszącej obecnie 10% radnych na 15%, a więc mniej więcej do ilości członków Magistratów przez obecne ustawy przyjętej w Małopolsce.

10) Poddać rewizji postanowienie art. 52 co do prawa głosowania na posiedzeniach Magistratu u ławników niezawodowych, którzy nie są przecież organami administracyjnymi w ścisłym tego słowa znaczeniu, lecz rzeczoznawcami R. m. w łonie Magistratu, o ile wogóle instytucja ławników niezawodowych zostanie utrzymana i przyznać głos stanowczy zastępcom ławników zawodowych (art. 54).

11) Określić w art. 63 jakie dziedziny życia gospodarczego i administracji miejskiej mogą być regulowane statutami miejscowymi — określić w art. 64 wysokość środków przymusowych i kar za przekroczenie przepi-

sów tychże statutów — nie pozostawiając tegoż osobno wydać się mającym przepisom.

12) Uchylić przepis art. 76, wedle którego każdy dodatkowy kredyt wymaga wyraźnego lub milczącego zatwierdzenia władzy nadzorczej, jako zbyt uciążliwy dla gospodarki miejskiej i dający szerokie pole do szykan ze strony władz nadzorczych.

13) W art. 81

punkt 3) dotyczącym ustalania wymiaru uposażeń dla członka Magistratu, zamiast słowa „wymiaru“ zamieścić „zasad“,

punkt 5) zamieścić „ustalenie etatu“ posad,

punkt 18) zatwierdzanie „zasad“ zamiast umów, bo poszczególne umowy są rzeczą bieżącej administracji i nie mogą czekać tygodniami na zatwierdzenie ich przez Radę miasta.

14) W art. 82 ustawa powinna przynajmniej jedną komisję obligatoryjnie ustanowić, a to kontrolującą dla kasy miejskiej, określić jej skład, zakres działania i sposób działalności.

15) W art. 83, 84 sprecyzować postanowienia co do władzy porządkowej i dyscyplinarnej nad personelem miejskim, przelewając ją w całości na przewodniczącego Magistratu.

16) ad art. 87 ustęp 2 skreślić.

17) W art. 90 ust. 3 zadania policji miejscowej oraz obowiązki i prawa gmin w związku z wykonywaniem policji miejscowej — powinny być, o ile idzie o egzekutywę — wyszczególnione i ściśle określone w samej ustawie gminnej dla miast.

18) Ustosunkować i poddać władzy służbowej członków Magistratu prezydentowi względnie burmistrzowi.

19) Poddać rewizji zasady ordynacji wyborczej — w szczególności projektowaną pluralność w kierunku przyznania dalszych głosów dodatkowych poza umiejętnością czytania i pisania po polsku uzasadniającą prawo do 1 głosu dodatkowego,

1) cenzusowi inteligencji, obejmującemu ukończenie szkół średnich i szkół wyższych (łącznie z głosem zasadniczym maksymalnie 3 głosy),

2) dla udziału w polskiej kampanii wojennej i odznaczenia wojkowego, utraty męża, ojca, lub dziecka w czasie wojny polskiej (łącznie z głosem zasadniczym maksymalnie 3 głosy),

3) dla opłacania tytułem podatków bezpośrednich państwowych kwoty co najmniej 300 Złp. rocznie (łącznie co najwyżej 2 głosy),

z tem, że ogólna ilość głosów wogóle nie może przekraczać trzech. System proponowany uratowałby częściowo te zasady o których przeprowadzenie w ordynacji wyborczej Koło miast od lat zabiega.

MARCELI POROWSKI.

O stanie naszych miast i gospodarce miejskiej.

W pracy swej pod tytułem „Stan samorządu miejskiego w Polsce i braki w jego organizacji” umieszczonej w ostatnim numerze „Samorządu Miejskiego” z roku 1922, przytoczyłem dane cyfrowe o składzie organów miejskich i pracowników miejskich w miastach województwa warszawskiego.

Mówiąc zarazem ogólnie o miastach b. Królestwa Kongresowego, wskazałem na duże zaniedbanie tych miast, znajdujące się w związku z polityką rządu zaborczego i brakiem wogóle na tem terytorjum samorządu przed wojną.

Korzystając ze sprawozdań miast, posiadanych przez Ministerstwo Spraw wewnętrznych, mam możność obecnie przedstawić niektóre bliższe dane zarówno co do stanu miast jak i co do działalności organów miejskich.

Z powodu obszerności materiału i trudności jego opracowania muszę z konieczności ograniczyć się narazie tylko do miast województwa warszawskiego, uzupełniając w ten sposób poprzednią swą pracę, dotyczącą miast tegoż województwa.

Jakkolwiek sprawozdania, z których skorzystałem obecnie, dotycząc stanu miast i działalności organów miejskich za 1921 rok, to jednak nie straciły one przez to swej aktualności, gdyż niema podstaw do przypuszczenia, aby w dotychczasowych warunkach stosunki w miastach takiej uległy zmianie, iż stan rzeczy, wynikający ze sprawozdań za 1921 rok, utraciłby wszelkie podobieństwo do stanu obecnego.

Na wstępie muszę zaznaczyć, że nie pretenduję do bezwzględnej ścisłości danych, niżej przedstawionych, gdyż materiał, z którego korzystałem, nie zawsze był pełnowartościowy, a w każdym razie sprawiał trudność w orjentowaniu się i utrudniał możność porównywania skutkiem

braku jednolitego systemu rachunkowości komunalnej i jednolitych zasad budżetowania.

Pracą niniejszą objęte zostały 54 miasta województwa warszawskiego, w tem 53 miast, rządzących się dekretem o samorządzie miejskim i 1 miasto (Biała), którego stan prawny dotychczas uregulowany nie został.

O stanie miast województwa warszawskiego pod względem ich rozwoju i kulturalnego znaczenia może dać wyobrażenie nawet ich zewnętrzny wygląd. Według danych, przedstawionych przez miasta, z liczby 54 — w 29 miastach większość domostw jest drewnianych, a w 17 miastach domy drewniane stanowią ponad $\frac{2}{3}$ wszystkich domów.

O ile chodzi o ulice miejskie, to bardzo nieliczne miasta posiadają wszystkie ulice zabrukowane. W miastach, liczących ponad 10,000 mieszkańców, stan ulic przedstawia się następująco:

w Włocławku na 45 klm. ogólnej długości ulic — 18 klm. nie posiadało bruków,
w Żyrardowie zaledwie $\frac{1}{3}$ ulic posiadała bruki,
w Mławie na 47 ulic tylko 29 było zabrukowane,
w Kutnie tylko ulice w śródmieściu posiadały bruki,
w Łowiczu zabrukowane były wszystkie ulice w śródmieściu i główne arterje na przedmieściach,
w Skierniewicach na 42 ulice — 6 ulic bruków nie miało,
w Pruszkowie na 60 ulic tylko 5 posiadało bruki,
w Grodzisku było 5 ulic szosowanych, 5 brukowanych, pozostałe zaś według sprawozdania „gościńce lub drogi polne piaszczyste”,
w Mińsku Mazowieckim brukowane ulice stanowiły tylko trzecią część wszystkich ulic.

Z liczby pozostałych miast ponad 10,000 mieszkańców jedno tylko miasto Ciechanów miało wszystkie ulice zabrukowane; Płock i Pułtusk bliższych danych o stanie ulic nie przedłożyły. Z pośród innych miast wyróżniają się pod względem stanu swych ulic Wołomin, posiadający 3 ulice zabrukowane, Aleksandrów, posiadający tylko dwie ulice zabrukowane, a zwłaszcza Otwock, w którym na 54 klm. ogólnej długości ulic tylko 2 klm. miały bruki.

O ile wziąć pod uwagę, że stan istniejących bruków w wielu wypadkach jest zły z powodu nienależytego ich utrzymywania, to przychodzimy do przekonania, że pod względem stanu ulic miasta województwa warszawskiego pozostawiają wiele do życzenia.

Ze sprawą stanu ulic łączy się sprawa oświetlenia miasta, posiadająca poważne znaczenie zarówno ze względu na udogodnienie w komunikacji miejscowej, jak i ze względu na bezpieczeństwo publiczne. Otóż z pośród 54 miast województwa warszawskiego tylko 40 miast posiadało oświetlone ulice, w tem 34 miast — elektryczne, zaś 6 miast, mianowicie: Mława, Ciechanów, Płońsk, Sochaczew, Zakroczym i Biała — oświetlenie naftowe; 14 miast nie posiadało żadnego oświetlenia, a w tem jedno większe miasto (liczące ponad 10,000 mieszkańców) — mianowicie Mińsk Mazowiecki. Nie posiadały oświetlenia ulicznego również 3 inne miasta, będące siedzibą władz powiatowych, mianowicie Aleksandrów, Maków i Radzymin.

Żadne z miast województwa warszawskiego nie posiada tramwajów, a nawet nie we wszystkich większych miastach (ponad 10,000 mieszkańców) były drożki.

O stanie miast daje również pewne wyobrażenie sposób zaopatrywania mieszkańców w wodę i sposób usuwania nieczystości. Pod tym względem miasta województwa warszawskiego przedstawiają się następująco:

Wodociąg posiada m. Płock; wodociąg ten należy do koncesjonowanego „Towarzystwa Wodociągów Płockich” jednak administruje nim Magistrat.

Dzielnice fabryczną miasta Żyrardowa obsługują wodociągi Zakładów Żyrardowskich. W Pułtuskach również istnieje wodociąg, (własność wojska), obsługujący jednak tylko pół miasta. Z mniejszych miast posiada wodociąg Ciechocinek; w Otwocku niektóre domy i sanatoria mają wewnętrzny wodociąg i wreszcie kilka domów w Rypinie korzysta z wodociągu. W innych miastach wodociągów zupełnie niema; ze sprawozdań wynika, że nie wszędzie są nawet artezyjskie studnie.

Co się tyczy kanalizacji, to tylko Płock jest skanalizowany, zaś z innych miast we Włocławku częściowo skanalizowane było śródmieście, w Żyrardowie kilkanaście domów, w Pułtusku kanalizacja przeprowadzona była na trzech ulicach, w Lipnie również tylko 3 ulice częściowo były skanalizowane, wreszcie w Rypinie i Otwocku posiadały kanalizację niektóre domy.

O ile do powyższych spostrzeżeń dodać jeszcze, że nie wszystkie miasta miały nawet kąpieliska publiczne (z liczby 54 miast — 21 nie posiadało żadnych publicznych urządzeń kąpielowych), że w niektórych miastach nie było nawet lekarza (np. Różana), że zjawisko takie, jak ambulatorjum miejskie, należy do rzadkości (z pośród mniejszych miast ambulatorja miejskie były urządzone tylko w Nieszawie, Mszczonowie, Nasielsku), że nieliczne miasta zdobyły się na utrzymywanie lekarza miejskiego (z pośród mniejszych miast Zakroczym, Rypin, Nowy Dwór), to przychodzimy do

tego przekonania, że miasta nasze są tak zaniedbane, iż celem zajęcia przez nie swego właściwego stanowiska i wykonywania właściwego zadania w charakterze ośrodków kultury, muszą one zdobyć się w czasie najkrótszym na ogromne wysiłki.

Przechodząc teraz do zobrazowania w świetle cyfr działalności organów miejskich w miastach województwa warszawskiego, powinniśmy przede wszystkim zapoznać się ze stanem majątku tych miast. Dokładnych danych o majątku miejskim, w szczególności o wartości tego majątku, brak; z konieczności więc ograniczamy się do przedstawienia opisowego ważniejszych obiektów majątkowych poszczególnych miast, a w szczególności gruntów miejskich (oprócz placów budowlanych) i przedsiębiorstw miejskich. Z pośród wszystkich miast województwa warszawskiego (za wyjątkiem Błonia, o majątku którego wiadomości nie posiadamy), ważniejsze obiekty majątkowe miały następujące miasta:

Włocławek	— 684 morgi leśnej przestrzeni, w tem 501 mórg zalesionej przestrzeni, a nadto 237 mórg nieużytków,
Płock	— około 430 mórg gruntów ornych,
Mława	— około 795 mórg lasu i około 30 mórg ziemi ornej (miasto podaje przedwojenną cenę lasu 200,000 rubli),
Łowicz	— około 460 mórg gruntów, w tem około 85 mórg lasu i około 40 mórg łąk,
Skierniewice	— około 450 mórg lasu i 72 morgi gruntów ornych,
Pułtusk	— grunty miejskie o wartości przedwojennej około 80,000 rubli,
Rawa	— około 740 mórg gruntów, w tem 600 mórg wyboroowego lasu,
Gąbin	— około 66 włók lasu,
Mogielnica	— 697 mórg gruntów, w tem 401 morga leśnej przestrzeni i 240 mórg pastwisk,
Zakroczym	— około 259 mórg lasu,
Kowal	— około 90 mórg lasu,
Brześć Kujawski	— około 550 mórg gruntów, w tem 480 mórg lasu,
Radziejów	— około 300 mórg gruntów, w tem 270 mórg pastwisk.

Pozatem ze sprawozdań można przypuszczać, że większy majątek posiada jeszcze miasto Gostynin (lasy). Powyższe dane o majątku miejskim podajemy częściowo na podstawie sprawozdań miast za 1921 r., częściowo zaś na podstawie wykazów majątków miejskich z 1919 r.

O ile chodzi o przedsiębiorstwa miejskie, to za nielicznymi wyjątkami miasta posiadają własne rzeźnie, a 12 miast, mianowicie: Włocławek, Łowicz, Skierniewice, Pułtusk, Grodzisk, Otwock, Grójec, Rypin, Gostynin, Przasnysz, Piaseczno i Brześć Kujawski miały własne elektrownie. Miasto Lubień miało własną sieć przewodów elektrycznych, do której energia elektryczna dostarczana była z młyna parowego.

Pozatem miasto Ciechocinek prowadziło warsztat wyrobów wiklinowych, (w r. 1921 został zlikwidowany z powodu niezdolności do konkurencji z prywatnymi przedsiębiorstwami tego rodzaju), Gąbin posiadał własną torfiarnię i cegielnię, Przasnysz — fabrykę wyrobów betonowych, Rawa i Włocławek — cegielnię, Grójec eksploatację torfu, wreszcie Płock miał w swej administracji wodociąg, a pozatem miał własną cementownię. Szereg miast zajmowało się w r. 1921 aprowidowaniem mieszkańców.

Niektóre miasta, jak np. Aleksandrów, Wołomin, Przedecz, Dobrzyń nad Wisłą, Lubraniec, Chodecz żadnych przedsiębiorstw nie miały, a inne znowu, jak Ciechocinek i Aleksandrów nie wykazały wogóle żadnego majątku.

Dla zorientowania się w stanie majątków miejskich należałoby również mieć dane o obciążeniu tych majątków. W tym względzie posiadamy tylko dane o pożyczkach, zaciągniętych w 1921 r., które ująć można w następujące zestawienie:

Zestawienie pożyczek w markach polskich zaciągniętych przez miasta w 1921 r.

Nazwa miasta	Ze skarbu Państwa			I n n e		
	admini- stracyjne	aprowiza- cyjne	inwesty- cyjne	admini- stracyjne	aprowiza- cyjne	inwesty- cyjne
Włocławek	18,000,000	—	17,500,000	—	—	27,000,000
Mława	—	—	—	—	1,003,000	—
Łowicz	—	—	—	—	10,190,824	800,000
Skierniewice	—	—	—	4,007,985	—	—
Pułtusk	—	—	—	500,000	—	—
Ciechanów	—	—	—	230,000	—	—
Grodzisk	—	—	5,000,000	—	—	—
Otwock	—	3,500,000	—	—	—	10,100,000
Rawa	—	—	—	—	—	250,000
Gostynin	—	—	—	1,685,000	—	2,000,000
Maków	—	—	—	—	1,700,000	100,000
Gąbin	—	—	—	—	1,173,000	—
Błonie	—	—	—	—	—	250,000
Nasielsk	—	—	—	—	930,000	—
Mszczonów	—	—	—	—	382,190	—
Zakroczym	—	—	—	—	2,500,000	—
Kowal	—	—	1,000,000	—	—	—
Nowe Miasto	—	25,000	—	—	—	—
Nieszawa	—	—	—	—	—	986,000

Pozatem Lipno zaciągnęło 130,000 mk. pożyczki i Radziejów 200,000 mk.; w odnośnych sprawozdaniach charakteru tych pożyczek nie wskazano.

Miasta Płock, Przasnysz, Sochaczew i Chorzele nie podały danych o zaciągniętych przez nie pożyczkach.

Inne miasta żadnych pożyczek nie zaciągnęły.

Należy mieć na uwadze, że pożyczki administracyjne (na pokrycie niedoboru budżetowego) i aprowizacyjne miały charakter pożyczek krótkoterminowych, zaś inwestycyjne były długoterminowe.

Dla zorientowania się w stopniu obciążenia majątku miejskiego pożyczkami wyrażonemi w markach polskich z 1921 r. jak również w tem, w jakim stopniu miasta korzystały z pożyczek, a w szczególności z pomocy Skarbu Państwa, należy również mieć na uwadze, że przeciętna wartość franka złotego za ostatnie trzy kwartały 1921 r. wynosiła około 500 marek, co wynika z rozporządzenia Ministra Skarbu z dnia 18 grudnia 1923 r. (Dz. Ust. № 134/1923 r. poz. 1114).

W uzupełnieniu danych o pożyczkach przedstawiamy poniżej dane o subwencjach (bezzwrotnych), otrzymanych przez miasta w 1921 r., a mianowicie:

Zestawienie subwencji w markach polskich otrzymanych przez miasta w 1921 r.

Nazwa miasta	za Skarbu Państwa	I n n e
Włocławek	1.500.000.—	—
Mława	—	400.000.—
Skierniewice	1.750.000.—	520.000.—
Pruszków	—	50.000.—
Ciechanów	—	50.000.—
Wyszków	700.000.—	—
Otwock	—	75.000.—
Rypin	—	358.125.—
Gostynin	411.000.—	2.866.962.—
Gąbin	—	39.622.—
Błonie	—	401.148.—
Nasielsk	—	110.000.—
Zakroczym	—	75.000.—
Radzymin	950.000.—	20.000.—

Pozatem Płońsk otrzymał tytułem subwencji 30.000 marek, nie wskazał jednak z jakiego źródła; m. Dobrzyń nad Drwęcą otrzymało tytułem subwencji za 3 lata (1919 — 1921 r.) 60.000 mk.

Miasta Płock, Przasnysz, Sochaczew i Chorzele nie przedstawiły żadnych danych o subwencjach; inne zaś miasta subwencji nie otrzymały.

O działalności miast możemy sądzić na podstawie danych o dokonanych inwestycjach i innych wydatkach nadzwyczajnych i na podstawie danych o gospodarce organów miejskich w zakresie wydatków zwyczajnych.

O ile chodzi o inwestycje miejskie, tudzież o inne wydatki nadzwyczajne, to z liczby 54 miast województwa warszawskiego — 22 miasta żadnych inwestycji nie dokonały, a w tej liczbie następujące miasta, liczące ponad 10,000 mieszkańców: Żyrardów, Mława, Pułtusk i Grodzisk.

Poważniejsze inwestycje względnie inne wydatki nadzwyczajne miały miejsce w następujących miastach: Włocławek, Otwock, Gostynin, Gąbin, Błonie, Radzymin i Brześć Kujawski, a mianowicie:

w e W ł o c ł a w k u wybudowano i uruchomiono nową cegielnię miejską, hale targowe, kioski na rogach ulic, główny kolektor III sieci kanalizacyjnej. Ponadto rozpoczęto budowę 7-klasowej szkoły powszechnej, kolonji robotniczych, łaźni ludowej i zakupiono na ten cel część materiałów budowlanych. Zakupiono plac z zabudowaniami w celu urządzenia przytułku dla starców, szkoły powszechnej, domu dla urzędników i gimnazjum żeńskiego. Rozpoczęto budowę głównego kolektora III b. sieci kanalizacyjnej. Wreszcie prowadzono plantowanie terenów pod kolonje robotnicze, park miejski, roboty nad regulacją ulic i inne.

W O t w o c k u pobudowano elektrownię miejską i przystąpiono do budowy chodników, bruków i szosy na ulicach miasta.

W G o s t y n i n i e urządzono łaźnię, kąpiele ludowe, przerobiono gmach pokoszarowy pod szkoły powszechne i nabyto elektrownię.

W G ą b i n i e pobudowano cegielnię miejską, wybrukowano 1 ulicę i przebrukowano dwie, rozszerzono park miejski, przeprowadzono na jednej ulicy rury ściekowe, rozpoczęto budowę łaźni miejskiej.

W B ł o n i u ukończono budowę ratusza (20 lutego 1921 r. przeniesiono biura Magistratu do własnego budynku), zakupiono materiał na budowę łaźni.

W R a d z y m i n i e wybrukowano jedną ulicę, wysadzono drzewami owocowymi ulicę w centrum miasta, pobudowano dwie nowe studnie artezyjskie, zakupiono orkiestrę dla straży ogniowej, zakupiono materiały budowlane na budowę łaźni, przygotowano materiał dla budowy szosy.

W B r z e ś c i u K u j a w s k i m przerobiono gmach powięzienny na szkoły miejskie (ze sprawozdania tego miasta nie wynika, czy roboty te były przeprowadzone tylko w jednym roku 1921, czy też w ciągu trzech lat 1919 — 1921). W roku 1920 m. Brześć Kujawski nabył na własność elektrownię.

Co się tyczy innych miast, to na podstawie sprawozdań można sądzić, że w zakresie inwestycji zrobiły one niewiele.

O ile chodzi o działalność organów miejskich w zakresie wydatków zwyczajnych, to o tem możemy sądzić na podstawie danych o wpływach i wydatkach miejskich, które ujęliśmy w tablicę (patrz w końcu tabl. № I).

Dla ścisłości należy zaznaczyć, że nie wszystkie miasta podały dane cyfrowe za jednakowy okres czasu co utrudnia możliwość porównania wpływów i wydatków poszczególnych miast.

Z liczby 54 miast — 32 miasta przedstawiło dane za rok budżetowy (od 1 kwietnia do 31 grudnia), 6 miast — za rok kalendarzowy, zaś 14 miast nie wskazało zupełnie, czy przesłane dane sporządzone zostały za rok budżetowy czy kalendarzowy. Wreszcie miasto Gostynin przedstawiło dane cyfrowe za czas od 1 lipca 1920 r. do 31 grudnia 1921 r. i Dobrzyń nad Drwęcą — za trzy lata (1919, 1920, 1921 r.). Przyjmując jednak pod uwagę, że wskutek znacznego spadku wartości marki polskiej w ciągu roku 1921 wydatki za pierwszy kwartał stanowią w stosunku do całorocznych wydatków mniej więcej $\frac{1}{10}$ część (do wniosku tego przychodzimy na podstawie przeciętnej wartości franka złotego w r. 1921), możliwość porównywania danych z poszczególnych miast w pewnym stopniu istnieje.

Orientowanie się w tablicy utrudnia jeszcze i ten fakt, że niektóre miasta włączyły do swych budżetów ogólnych (administracyjnych) budżety brutto przedsiębiorstw miejskich, czyli, że do budżetu weszły wszystkie wpływy i wydatki tych przedsiębiorstw. Trudność tę częściowo można było pokonać przez wyeliminowanie ze sprawozdań rachunkowych wpływów i wydatków z przedsiębiorstw miejskich i przez uwzględnienie tylko czystego zysku, lecz jedynie w stosunku do tych nielicznych miast, które przedstawiły szczegółowe sprawozdania z wykonania budżetu.

Z przeglądu tablicy wynika, że w niektórych miastach wpływy znacznie przewyższały wydatki i miasta te w końcu roku miały znaczną nadwyżkę kasową. Przyczyny tego zjawiska na podstawie tylko materiałów rachunkowych nie można było ustalić. Objaw ten nie może być w każdym razie uważany za dodatni, gdyż celem gospodarki komunalnej nie jest oczywiście osiąganie zysków pieniężnych i wszystkie wpływy winny być, zwłaszcza w obecnym stanie miast, używane na doprowadzenie tych miast do należytego stanu.

W tych przypadkach, gdy wykazane w tablicy wydatki przewyższają wpływy, należy przypuszczać, że różnica pokryta została z pozostałości kasowej z roku poprzedniego.

O ile chodzi o poszczególne rubryki tablicy, to rubryki dotyczące wpływów miejskich, wyjaśnień nie wymagają. Należy tylko zaznaczyć, że

na podstawie materiałów rachunkowych nie można było niestety ustalić wpływów osobno z podatków i opłat miejskich i dlatego z konieczności wpływy te podano w jednej rubryce.

W rubrykach, odnoszących się do wydatków miejskich, podana jest rubryka „inne” wydatki (osobno rzeczowe i osobowe); rzeczowe wydatki obejmują w pierwszym rzędzie wydatki na budowę i utrzymanie ulic miejskich i oświetlenie miasta, których wyodrębnić nie było można. Wydatki osobowe składają się z uposażenia członków magistratu i wszystkich pracowników miejskich, z wyjątkiem pracowników w działach zdrowotności publicznej, szkolnictwa i opieki społecznej.

Nie można było również wyodrębnić wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych. Wprawdzie szereg miast podało w swych sprawozdaniach rachunkowych sumę wydatków „inwestycyjnych”, lecz na tych danych nie można było się oprzeć, gdyż niektóre z tych miast, jak wynika z ich ogólnych sprawozdań, żadnych inwestycji nie dokonały i zatem pod wydatkami „inwestycyjnymi” rozumiały prawdopodobnie wydatki na konserwację istniejących urządzeń miejskich.

Od tych ogólnych uwag przechodzimy teraz do bliższych spostrzeżeń o wpływach i wydatkach miejskich.

O ile chodzi o wpływy miejskie, to największe zainteresowanie mogą wzbudzać dane o wpływach z podatków i opłat miejskich, dające pogląd na stopień obciążenia mieszkańców miasta. Otóż pod tym względem panuje wielka różnorodność. Wysokość wpływów oczywiście zależy może od różnych czynników, a w pierwszym rzędzie od wielkości majątku miejskiego, od stanu rozwoju handlu i przemysłu i t. d. W dużym stopniu przyczyną różnorodności wysokości wpływów może być również niechęć organów miejskich do wprowadzania podatków i wadliwość w funkcjonowaniu miejskiego aparatu podatkowo-egzekucyjnego. Z tablicy wynika, że najniższe wpływy z podatków i opłat miejskich miało z pośród 54 miast województwa warszawskiego miasto Wołomin, zajmujące pod względem liczby ludności 24-te miejsce wśród tych miast. Miasto to zajmowało zresztą jedno z ostatnich miejsc pod względem ogólnej wysokości wpływów.

Nieduże stosunkowo wpływy z podatków i opłat miejskich wykazał Pruszków, mianowicie mniej nawet od Radzimina, jakkolwiek Pruszków liczy 15,151 mieszkańców, a Radzymiń tylko 4,195. Żyrardów, liczący 21,125 mieszkańców, miał mniejsze wpływy z podatków i opłat niż np. Przasnysz, liczący 5,965 mieszkańców. Wysokie stosunkowo wpływy z podatków i opłat miejskich i zatem wysokie obciążenie mieszkańców miało miejsce w Pułtusk, Otwocku, Przasnyszu, Zakroczymie, Ciechocinku, Radzyminie i Dobrzyniu nad Drwęcą.

Co się tyczy danych o innych własnych dochodach obejmujących wpływy z majątku miejskiego, to największe stosunkowo wpływy miały: Włocławek, Gostynin, Gąbin, Rawa i Skierniewice, które zresztą, jak to wskazano wyżej, posiadają stosunkowo duży majątek. Należy jednak zauważyć, że Mława i Gąbin w porównaniu z innymi wymienionymi wyżej miastami podają wpływy z majątku miejskiego w wysokości, nieodpowiadającej wielkości ich majątku. Miasto Pułtusk nie podało żadnych „innych” wpływów, prawdopodobnie przez nieporozumienie, gdyż miasto to posiada stosunkowo znaczny majątek; wpływy z majątku prawdopodobnie zostały podane łącznie z wpływami z podatków i opłat. Bardzo małe wpływy z majątku miejskiego podaje miasto Mogielnica.

Zaznaczyć wreszcie należy, że niektóre miasta podały znaczne wpływy „z innych” własnych źródeł dochodowych, nie posiadając wcale majątku miejskiego; należy przypuszczać, że podane liczby dotyczą wpływów brutto (a nie netto) z przedsiębiorstw miejskich, względnie zawierają ogólne sumy wpływów z aprowizacji (ze sprzedaży artykułów pierwszej potrzeby).

Dla zorientowania się w wysokości wydatków miejskich należało dokonać przeliczenia marek polskich na franki złote; dla przeliczenia tego przyjęliśmy stosunek marki polskiej do franka złotego, jak 1 : 500, co odpowiada przeciętnej wartości franka złotego za rok 1921. Wydatki miast z wyjątkiem Gostynina i Dobrzynia n/Dr.) we frankach złotych przedstawiają się następująco:

we Włocławku	271,729 fr. zł.
w Płocku	163,374 „ „
w Otwocku	47,589 „ „
w Skierniewicach	36,974 „ „
w 16 innych miastach od 10,000 do 25,000 fr. zł.	
w 13 miastach . . . „ 5,000 „ 10,000 „ „	
w 10 „ . . . „ 2,000 „ 5,000 „ „	
w 6 „ . . . „ 1,000 „ 2,000 „ „	
w 3 „ . . . „ poniżej 1,000 fr. zł.	

Wydatki miejskie, jak to wynika z tablicy, częstokroć nie stoją w żadnym stosunku ani do wielkości miasta ani do jego potrzeb. Dość powiedzieć, że miasto Wołomin, liczące 6,290 mieszkańców, miało tak małe wydatki, że z pośród 54 miast tylko miasto Przedecz (3,026 mieszkańców) i Chodecz (1686 mieszkańców) wydatkowało mniej od Wołomina. Zjawisko to jest wprost niezrozumiałe, jeżeli wziąć pod uwagę, że stan miasta Wołomina przedstawia się nieszczególnie (miasto ma tylko trzy ulice wybrukowane, nie posiada wcale chodników i nie ma żadnego oświetlenia). Niskie

stosunkowo wydatki miało z pośród większych miast miasto Żyrardów, liczące 21,125 mieszkańców, mianowicie wydatkowało mniej niż Gąbin i Przasnysz, liczące niecałe 6,000 mieszkańców. Pruszków, liczący 15,150 mieszkańców, wydatkował mniej od Radzimina, liczącego 4,195 mieszkańców, i Ciechocinka, liczącego 2,446 mieszkańców. Dość duże wydatki natomiast miał Otwock, pomijając nawet tę okoliczność, że przeszło 12 milionów stanowiły wydatki inwestycyjne, na pokrycie których miasto zaciągnęło pożyczkę. Poważną sumę wydatkowało również miasto Gostynin, a następnie Przasnysz, Gąbin, Sochaczew, Zakroczym, Radzymin, Dobrzyń nad Drwęcą i Ciechocinek.

Przechodząc teraz od wydatków ogólnych do wydatków w poszczególnych działach gospodarki miejskiej, należy zaznaczyć, że wydatki te również nie stoją w żadnym stosunku do wielkości i potrzeb miast, a nawet do ogólnych wydatków miejskich. Z pośród wszystkich miast województwa warszawskiego najmniej, bo prawie nic, nie wydały na zdrowotność publiczną miasta Płońsk i Grodzisk, liczące ponad 10,000 mieszkańców. Nie wykazały żadnych wydatków na zdrowotność publiczną Mława, Lipno, Rawa i Chodecz, co (należy przypuszczać), polega na nieporozumieniu. Stosunkowo mało wydatkował na zdrowotność Żyrardów, mianowicie mniej niż szereg mniejszych miast, a w szczególności mniej niż Radzymin. Największe wydatki na zdrowotność publiczną miały poza Włocławkiem i Płockiem następujące miasta: Gostynin, Zakroczym (więcej niż Skierniewice), chociaż Zakroczym liczył 4,901 mieszkańców, a Skierniewice 15,298. O ile chodzi o wydatki na szkolnictwo, to pod tym względem wyróżnia się Żyrardów, który wydatkował więcej niż Płock. Stosunkowo duże wydatki na szkolnictwo miały również miasta Gostynin, Zakroczym, Sochaczew, Piaseczno, Kowal, Ciechocinek. Małe wydatki na szkolnictwo miało miasto Kutno, bardzo małe—miasto Ciechanów, mianowicie mniejsze od wydatków miasta Radziejowa i pięciokrotnie mniejsze od Ciechocinka, jakkolwiek Ciechanów liczy 12,008 mieszkańców, a Radziejów tylko 3,152, zaś Ciechocinek 2,446.

Na dobroczynność publiczną żadnych wogóle wydatków nie wykazuje Nowy Dwór i Maków. Z pośród innych miast najmniej wydał na dobroczynność w r. 1921 Grójec (zaledwie 200 mk.). Bardzo mało wydał również Mińsk Mazowiecki.

O ile chodzi o t. zw. „inne“ wydatki rzeczowe, to w tej sprawie trudno coś powiedzieć, gdyż te „inne“ wydatki obejmują w poszczególnych wypadkach wpływy brutto z przedsiębiorstw miejskich. Mając jednak na uwadze, że we wspomnianych wydatkach mieszczą się przedewszystkiem wydatki na budowę i utrzymanie dróg miejskich, na oświetlenie miasta

i t. p., godzi się podkreślić, że niektóre miasta niewątpliwie zbyt małą działalność rozwinęły w tym kierunku. Najmniej, bo zaledwie 9,852 mk. „innych“ wydatków wykazało miasto Nowy Dwór. Pozatem bardzo niskie wydatki miało miasto Wołomin (niższe od najmniejszego miasta w województwie warszawskim Chodecza). Na budowę, utrzymanie dróg miejskich i porządku miejskie bardzo mało wydatkowało miasto Warka, Wyszaków, Mińsk Mazowiecki i Pruszków.

Przechodzimy teraz do „innych“ wydatków osobowych, t. zn. do wydatków na utrzymanie członków Magistratu i personelu miejskiego, z wyjątkiem wydatków osobowych w działach zdrowotności publicznej, szkolnictwa i dobroczynności publicznej. Przy przeglądzie wydatków osobowych rzuca się w oczy niewspółmierność tych wydatków w poszczególnych miastach ani do wielkości miast ani do ogólnych wydatków. Np. w Ciechanowie, liczącym 12,800 mieszkańców, wydatki osobowe stanowiły więcej niż w Mławie, liczącej 17,141 mieszkańców, jakkolwiek wydatki w Mławie dwukrotnie przewyższały ogólną sumę wydatków w Ciechanowie. Z drugiej strony należy zauważyć, że w szeregu miast wydatki osobowe stanowiły znów zbyt małą pozycję, co oczywiście również nie może być poczytane za dodatni objaw, gdyż przy nienależytem uposażeniu pracowników miejskich kwalifikacje i wydajność ich pracy nie może być zbyt wysoka. Wydatki osobowe w 10 miastach z pośród 54 miast województwa warszawskiego nie przekroczyły 1,000 franków rocznie, licząc frank złoty po 500 mk. t. zn. według przeciętnego kursu za trzy ostatnie kwartały 1921 r.

Dane w liczbach absolutnych nie są same przez się wystarczające dla zobrazowania stanu gospodarki miejskiej. Zachodzi więc konieczność dokonania porównań poszczególnych miast na podstawie liczb stosunkowych.

Wyżej zaznaczono, że nie wszystkie miasta układały swe budżety i sprawozdania rachunkowe jednakowo. Z tego też względu nie będzie dostatecznem ustalenie stosunku wydatków w poszczególnych działach gospodarki miejskiej do wydatków ogólnych. Ażeby więc mieć więcej zbliżony do rzeczywistości pogląd na wysokość wydatków miejskich w poszczególnych działach ułożyliśmy tablicę (№ II), w której podane są wydatki na jednego mieszkańca i procentowy stosunek wydatków w poszczególnych działach do ogólnych wydatków miejskich. Pozatem w tablicy uwidocznił się jest stopień obciążenia mieszkańców miast podatkami przez wskazanie, ile przypada na głowę mieszkańca z podatków i opłat miejskich.

Przy porównywaniu otrzymanych danych z poszczególnych miast uwzględnialiśmy tę okoliczność, że niektóre miasta sporządziły sprawozdania za rok kalendarzowy, inne zaś za rok budżetowy.

Ze wspomnianej tablicy № II wynika, co następuje:

Najwyższe obciążenie podatkami miało miejsce w Przasnyszu, a następnie w Ciechocinku, Włocławku, Otwocku i Radzyminie. Najniższe wpływy z podatków na jednego mieszkańca wykazuje Wołomin, a następnie Rawa, Przedecz, Gąbin i Radziejów.

W 35 miastach województwa warszawskiego, które wskazały wyraźnie za jaki okres czasu sporządzone zostały ich sprawozdania, co zatem daje możliwość porównania, wpływy z podatków i opłat na jednego mieszkańca stanowiły we frankach złotych:

w Ciechocinku 3 fr., we Włocławku 2,7 fr., w Otwocku 2,3 fr. zł.,
w 7 miastach od 1 do 2 fr. zł., w 15 miastach od 0,5 do 1 fr. zł.,
w 6 miastach od 0,25—0,5 fr. zł., a następnie w Sochaczewie 0,24,
w Radziejowie 0,19 fr. zł., w Gąbinie 0,18 i w Przedeczu 0,14 fr. zł.

Przyjmując, że sprawozdania innych 13 miast odnoszą się również do roku budżetowego, otrzymamy, że wpływy z podatków i opłat we frankach złotych stanowiły na 1 mieszkańca:

w Przasnyszu 3,69 fr., w Radzyminie 2,49 fr., w 2 miastach—od 1 do 2 fr., w 2 miastach — od 0,5 do 1 fr., w 4 miastach — od 0,25 do 0,5 fr. i wreszcie w Grójcu 0,24, w Rawie 0,1 i w Wołominie 0,05 fr. zł.

Wpływów z podatków i opłat miast Gostynina i Dobrzynia nad Drwęcą na franki złote nie przeliczamy, gdyż miasto Gostynin przedłożyło sprawozdanie za czas od 1 lipca 1920 r. do 31 grudnia 1921 r., zaś miasto Dobrzyń nad Drwęcą za 3 lata (1919 — 1921).

Miasta: Płock, Góra Kalwarja, Dobrzyń nad Wisłą i Chorzele nie wyodrębniły z ogólnych wpływów sum, otrzymanych tytułem podatków i opłat.

O ile chodzi o wydatki miejskie na głowę mieszkańca, to najwięcej wydatkował Gostynin, a potem Włocławek, Płock, Otwock i Ciechocinek. Najmniej wydatkowało miasto Wołomin, a potem Przedecz, Radziejów, Nowe Miasto i Mogielnica.

Przechodzimy teraz do przedstawienia wydatków w poszczególnych działach w liczbach stosunkowych.

W dziale zdrowotności publicznej najwięcej wydatkowały:

na jednego mieszkańca: Gostynin, a następnie Płock, Włocławek, Radzymin i Zakroczym;

w stosunku do wszystkich wydatków: Płock, Zakroczym, Gostynin, Radzymin i Błonie.

Z powyższego wynika, że 4 miasta, mianowicie: Gostynin, Płock, Radzymin i Zakroczym wydatkowały najwięcej zarówno na jednego miesz-

kańca, jak i w stosunku do wszystkich wydatków. Włocławek, który pod względem wysokości wydatków na jednego mieszkańca, zajmuje trzecie miejsce, jest na czternastem dopiero miejscu, o ile chodzi o stosunek jego wydatków na zdrowotność publiczną do wszystkich wydatków.

Najmniej wydatkowały na zdrowotność publiczną:

na jednego mieszkańca: Płońsk, Grodzisk, Radziejów, Grójec i Otwock;

w stosunku do wszystkich wydatków: Płońsk, Grodzisk, Otwock, Sochaczew, Maków.

Z powyższego wynika, że najmniej pod każdym względem wydatkowały na zdrowotność: Płońsk, Grodzisk i Otwock, poza miastami: Mławą, Rawą, Lipnem i Chodczem, które żadnych wydatków na zdrowotność nie wykazały.

Procentowy stosunek wydatków na zdrowotność publiczną do wszystkich wydatków przedstawia się następująco:

w 8 miastach	ponad 10 do 19,1%
„ 12 „	od 5 do 10%
„ 9 „	„ 2½ „ 5%
„ 10 „	„ 1 „ 2½ ¹⁰ / ₂₀
„ 10 „	poniżej 1%.

W dziale szkolnictwa najwięcej wydatkowały:

na jednego mieszkańca: Ciechocinek, a potem Włocławek, Gostynin, Otwock i Sochaczew.

w stosunku do wszystkich wydatków: Radziejów, Ciechocinek, Żyrardów, Wołomin i Pruszków.

Najmniej wydatkowały na szkolnictwo:

na jednego mieszkańca: Przedecz, Kałuszyn, Wołomin, Ciechanów i Mogielnica.

w stosunku do wszystkich wydatków: Płock, a potem Rawa, Kałuszyn, Gąbin i Maków.

Z powyższego wynika, że najwięcej pod każdym względem wydatkowało na szkolnictwo miasto Ciechocinek, najmniej Kałuszyn. Wysoki procent wydatków na szkolnictwo w stosunku do wszystkich wydatków wykazało miasto Wołomin, które jednak pod względem wysokości wydatków na jednego mieszkańca zajmuje jedno z ostatnich miejsc, mając najniższe ogólne wydatki.

Procentowy stosunek wydatków na szkolnictwo do wszystkich wydatków przedstawia się następująco:

w 10 miastach	od 25 do 36%
" 20 "	" 10 " 25%
" 18 "	" 5 " 10%
" 4 "	" 3,4 " 4,9%

Ponadto miasto Radziejów wydatkowało na szkolnictwo 57,5⁰/₀ wszystkich wydatków.

W dziale dobroczynności publicznej najwięcej wydatkowały:
na jednego mieszkańca: Włocławek, a potem Gostynin, Mława, Płock, Dobrzyń nad Drwęcą;
w stosunku do wszystkich wydatków: Mława, Przedecz, Lubień, Kałuszyn, Dobrzyń nad Drwęcą.

Najmniej wydatkowały na dobroczynność publiczną poza Nowym Dworem i Makowem, które żadnych wydatków nie wykazały:
na jednego mieszkańca: Grójec, a potem Wołomin, Pruszków, Biała i Mogielnica;
w stosunku do wszystkich wydatków: Grójec, Otwock, Sochaczew, Pruszków i Biała.

Procentowy stosunek wydatków na dobroczynność publiczną do wszystkich wydatków przedstawia się następująco:

w 4 miastach	ponad 10 do 19%
" 13 "	od 5 do 7,8%
" 22 "	" 1 " 5%
" 12 "	poniżej 1%

O ile chodzi o „inne” rzeczowe wydatki, to ze względów, o których mowa wyżej, porównanie tych wydatków w poszczególnych miastach jest niemożliwe. Mając na uwadze, że „inne” rzeczowe wydatki obejmują w pierwszym rzędzie wydatki na budowę, utrzymanie dróg miejskich i oświetlenie miasta, przytaczamy tylko procentowy stosunek „innych” rzeczowych wydatków do wszystkich wydatków miejskich, a mianowicie:

w Makowie	74,4 ¹ / ₀
" Otwocku	73 ⁰ / ₀
" Gąbinie	68 ⁰ / ₀
" 11 miastach	ponad 50 do 59 ¹ / ₂ %
" 13 "	od 40 do 50 ⁰ / ₀
" 8 "	" 30 " 40 ⁰ / ₀
" 7 "	" 20 " 30 ⁰ / ₀
" 4 "	" 15 " 20 ⁰ / ₀
" Wołominie	9,8 ⁰ / ₀
" Warce	4 ¹ / ₀
" Nowym Dworze	0,3 ⁰ / ₀

Z powyższego wynika, że w niektórych miastach wydatki na budowę, utrzymanie ulic i oświetlenie miasta stanowiły znikomy procent w stosunku do wszystkich wydatków.

Przegląd tablicy № II kończymy na wydatkach „innych” osobowych.

Wydatki osobowe stanowiły najwięcej:

na jednego mieszkańca: w Gostyninie, a potem w Płocku, Ciechocinku, Przasnyszu i Otwocku;

w stosunku do wszystkich wydatków: w Ciechanowie, Lipnie, Wyszkanie, Warce i Grójcu.

Najmniejsze wydatki osobowe miały następujące miasta:

na jednego mieszkańca: Wołomin, a potem Przedecz, Radziejów, Nowe Miasto i Mogielnica;

w stosunku do wszystkich wydatków: Włocławek, a potem Otwock, Maków, Gostynin, Gąbin.

Procentowy stosunek wydatków osobowych do wszystkich wydatków przedstawia się następująco:

w Ciechanowie	74,6 ⁰ / ₀
„ Lipnie	60 ⁰ / ₀
„ Wyszkanie	58,7 ⁰ / ₀
„ Warce	57,4 ⁰ / ₀
„ Grójcu	55,3 ⁰ / ₀
„ Nowym Dworze	52,6 ⁰ / ₀
„ Mińsku Mazowieckim	51 ⁰ / ₀
„ 14 miastach	od 40 do 50 ⁰ / ₀
„ 14 „	„ 30 „ 40 ⁰ / ₀
„ 14 „	„ 20 „ 30 ⁰ / ₀
„ Otwocku	18 ⁰ / ₀
„ Włocławku	14 ⁰ / ₀

Z powyższego wynika, że w szeregu miast wydatki osobowe stanowiły większość wszystkich wydatków, a w Ciechanowie prawie $\frac{2}{3}$ wszystkich wydatków.

Zasługuje na specjalne podkreślenie, że we Włocławku miały miejsce najmniejsze stosunkowo wydatki osobowe.

Z powyższego przeglądu stanu miast i działalności organów miejskich wynika z jednej strony, że miasta województwa warszawskiego są nadzwyczaj zaniedbane, z drugiej strony, że gospodarka miejska prowadzona była w roku 1921 w wielu wypadkach bez określonych zasad i planu. Niektóre

miasta wogóle tak mało wydatkowały, że samorząd istniał w nich tylko na papierze, faktycznie zaś organy samorządowe tam nic nie robiły, w innych zaś rzuca się w oczy zaniedbanie przez organy miejskie najważniejszych działów gospodarki miejskiej, a w pierwszym rzędzie w dziale zdrowotności publicznej. Dane, na których opieramy się, odnoszą się wprawdzie do roku 1921, który był dla wszystkich związków komunalnych bardzo ciężki zarówno z powodu dużego spadku wartości marki polskiej, jak i z powodu braku dostatecznych uprawnień podatkowych (w związku z ciężkim stanem miast została wydana w końcu roku ustawa o zasileniu finansów miejskich). Przedstawione wyżej dane cyfrowe upoważniają pomimo tego do twierdzenia, że nie wszystkie miasta starały się i umiały należycie wykorzystać nawet swe szczupłe uprawnienia podatkowe, jak również w najwyższym stopniu wykorzystać majątki własne, a z drugiej strony niektóre organy miejskie niewątpliwie nie zdawały sobie należycie sprawy z ciążących na nich obowiązków i nie doceniały ważności tych zadań, do których były powołane. Że tak być mogło i było, dość powołać się na wypadek, jaki miał miejsce w powiatowym mieście Lipnie. Ze sprawozdania tego miasta wynika, że Magistrat zamierzał zaciągnąć pożyczkę i zasypać staw w mieście, który wedle określenia Magistratu był „rozsadnikiem wszelkich chorób”; zamierzenia swego Magistrat nie mógł urzeczywistnić, gdyż sprzeciwiła się temu Rada Miejska.

Przyczyną malej wydajności działalności organów miejskich w niektórych wypadkach niewątpliwie był brak oszczędności zwłaszcza w zakresie wydatków osobowych. Zarówno pod względem liczby urzędników miejskich, jak i wysokości ich uposażenia panowała duża różnorodność.

Jakkolwiek przytoczone wyżej dane odnoszą się do miast województwa warszawskiego, to jednak spostrzeżenia, które te dane nasuwają, można uogólnić i odnieść również do innych miast b. zaboru rosyjskiego, które niewątpliwie nie stoją wyżej od miast województwa warszawskiego.

Kilkuletnie doświadczenie organów miejskich mogło oczywiście spowodować w opisanych stosunkach pewne zmiany na lepsze, jednak śpieszna i radykalna sanacja gospodarki miejskiej jest nieodzowna i to nie tylko ze względu na interesy poszczególnych miast, lecz i interes państwowy, gdyż dla Państwa oczywiście nie może być obojętne, jak gospodaruje samorząd, wykonujący część zadań publicznych i czerpiący swe dochody w dużym stopniu z publicznych danin.

Na konieczność unormowania zasad gospodarki komunalnej zwrócono już uwagę Rządowi w Sejmie przy uchwalaniu ustawy o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych i w tym przedmiocie Sejm powziął przy trzecim czytaniu wspomnianej ustawy odpowiednią rezolucję.

Z drugiej strony sprawa gospodarki komunalnej postawiona została w związku z naprawą Skarbu, wyrazem czego jest p. 4 art. 1 ustawy z dn. 11 stycznia 1924 r. (Dz. Ust. № 4/1924, poz. 28), przewidujący z jednej strony przekazywanie samorządom nowych zadań, z drugiej strony, unormowanie zasad gospodarki związków komunalnych.

Jest zatem absolutną koniecznością jaknajśpieszniejsze załatwienie tej sprawy.

Nie należy jednak przypuszczać, że w drodze ogólnych postanowień będzie można wyczerpująco ująć wszystkie różnorodne strony gospodarki komunalnej, jakby tego wymagały nasze warunki. Z tego też względu, niezależnie od wydania ogólnych norm, należy przynajmniej na pewien okres czasu położyć nacisk na należyte wykonywanie nadzoru nad samorządem przez władzę nadzorczą, a w tym celu przedewszystkiem wyposażyć tę władzę w odpowiednie uprawnienia do wkraczania w gospodarkę komunalną, w zakresie jej celowości. Władza nadzorcza aby mieć możność spełnić swój obowiązek musi posiadać dostateczny wpływ na układanie budżetów komunalnych. Na terenie b. zaboru rosyjskiego władza nadzorcza posiada wprawdzie prawo wyrażania zgody na uchwały budżetowe związków komunalnych, jednak odnośne postanowienia nie zostały ujęte należycie i wyczerpująco.

Oczywiście władza nadzorcza nie powinna występować w stosunku do samorządu tylko w charakterze kontrolera. W naszych warunkach władza nadzorcza winna być przedewszystkiem nauczycielem-doradcą i jest to właśnie najważniejsza jej rola¹⁾.

¹⁾ Najzupełniej zgadzamy się ze zdaniem autora. Niemniej jednak nie możemy nie nadmienić, że szereg wypadków przekonywuje, że tak niestety jeszcze nie jest. Władze nadzorcze dotychczas jedną rolę się przejęły i to gorliwie, to rolą kontrolera; ponętniejsza ona i łatwiejsza. Wieleby na to można przytoczyć dowodów, a już znakomitym jest historia rozporządzenia wykonawczego do ust. z 11/8 — 1923 r. i historia wydania statutów wzorowych. Ustawa o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych była wywołana koniecznością skarbową samorządów. Koniecznością też zdawałoby się będzie natychmiastowe wprowadzenie jej w życie.

W połowie listopada 1923 roku ukazuje się bardzo ogólna instrukcja wprowadzająca ustawę, 18-go marca zaś dopiero część rozporządzenia wykonawczego.

Typowym jest przykład sprawy wzorowych statutów. Ukazują się one częściowo przy okólniku z 29/IV, gdy większa część miast statuty podatkowe opracowała i zdołała uzyskać zatwierdzenie, w czym im z pomocą przyszło biuro Związku Miast Polskich — przysyłając miastom statuty poszczególnych miast już zatwierdzone. Tak zw. wzorowe statuty świadczą jak bardzo odwrotnym jest stosunek władzy nauczyciela-doradcy do uczeni - miast. (Przyp. Redakcji).

ZESTAWIENIE

Nazwa miasta	Liczba mieszkańców	W P Ł Y W Y				W Y D A T K I					
		z podat- ków i opłat	z innych własnych źródeł dochodo- wych	z poży- czek i subwen- cji	Ogółem	na zdro- wność publiczną i szpital- nictwo	na oświatę i kulturę	na do- broczyn- ność pu- bliczną	I n n e		Ogółem
									rzeczowe	osobowe	
Włocławek	40339	55,512,211	41,626,029	64,000,003	159,138,240	8,404,871	19,634,660	8,593,222	80,833,081	18,398,806	135,864,640
Płock ¹⁾	25770	—	—	—	—	15,588,376	2,817,138	2,334,955	39,790,339	21,156,216	81,687,024
Żyrardów	21125	7,836,694	2,951,634	—	10,788,328	308,665	3,497,691	490,176	— ²⁾	— ²⁾	9,926,181
Mława	17141	10,012,587	2,996,007	1,403,000	14,411,594	438,390	822,100	137,416	5,805,215	3,069,626	12,740,985
Kutno	15980	9,268,466	2,013,809	—	11,282,275	216,982	938,150	99,804	5,139,644	3,916,713	11,539,747
Łowicz ³⁾	15805	7,024,061	3,112,405	800,000	10,936,466	911,881	955,366	470,163	10,746,405	5,393,214	11,531,712
Skiernewice	15298	7,131,460	5,537,324	6,277,985	18,946,769	67,720	1,523,179	7,190	865,044	1,952,051	18,487,029
Pruszków	15151	3,693,459	671,726	500,000	4,441,185	138,047	1,122,635	47,271	6,700,897	4,465,282	12,474,132
Pułtusk	13502	12,165,307	—	500,000	12,665,307	68,374	323,310	56,283	970,144	4,192,973	5,611,084
Ciechanów	12008	5,038,772	292,419	280,000	5,611,191	1,650	755,463	643,044	4,148,235	3,631,195	9,179,587
Grodzisk	11227	2,856,993	4,694,124	5,000,000	12,551,117	74,496	936,605	79,600	767,011	1,938,157	3,795,869
Mińsk-Mazowiecki	10527	3,375,907	613,784	—	3,989,691	1,300	416,409	38,701	3,499,615	2,734,844	6,690,869
Płońsk	9218	7,127,929	—	30,000	7,157,929	383,200	404,400	215,000	700,000	2,422,373	4,124,973
Wyszów	9073	1,507,000	1,374,089	700,000	3,581,089	8,400	2,153,268	4,990	17,335,937	4,292,069	23,794,664
Otwock	8537	9,693,428	752,388	13,675,000	24,120,816	—	350,543	84,165	1,173,014	2,400,746	4,008,468
Lipno	8465	1,744,896	1,222,533	130,000	3,097,429	—	286,186	200	1,322,189	1,993,800	3,612,873
Grojec	8393	1,003,809	2,774,294	—	3,778,103	10,498	243,402	155,676	851,412	723,900	2,079,011
Lipno	8201	1,020,701	1,102,081	—	2,122,782	104,621	243,402	—	—	—	2,704,897
Aleksandrów	7800	2,851,154	235,221	—	3,086,375	353,990	916,555	—	9,852	1,424,500	2,704,897
Nowy Dwór	7508	389,078	6,439,026	250,000	7,078,104	—	238,243	388,658	3,982,579	2,383,000	6,688,588
Rawa	7000	—	—	—	—	261,492	969,800	—	1,621,451	1,831,683	5,073,084
Wypin	7362	3,553,866	1,615,588	358,125	5,527,579	—	—	—	—	—	—

Sierpc.	6694	3,884,877	1,351,866	178,000	5,414,743	71,897	334,032	233,576	1,894,399	2,124,961	4,658,865
Gostynin	6688	1,662,712	26,304,089	6,962,962	34,929,763	4,686,748	2,766,039	1,367,487	15,374,360	6,260,237	30,454,871
Wolomin	6290	158,533	304,272	—	462,805	26,200	145,917	2,201	39,005	204,916	417,239
Maków	6290	3,757,430	4,337,194	1,800,000	9,894,624	20,872	512,838	—	7,487,202	2,043,682	10,064,594
Kałuszyn	5971	1,896,122	—	—	1,896,122	32,200	88,378	217,000	829,003	686,741	1,883,362
Przasnysz	5965	11,012,783	—	—	11,012,783	46,081	819,142	167,000	5,322,981	4,289,797	10,645,001
Gąbin	5744	521,330	11,862,696	1,212,623	13,596,649	380,449	496,708	40,248	6,925,670	2,344,705	10,187,780
Piaseczno	5637	1,464,703	3,217,901	—	4,682,604	26,650	1,097,656	56,747	1,846,604	1,194,361	4,152,018
Góra Kalwaria ⁴⁾	5508	—	—	—	3,041,422	20,000	306,400	83,906	1,170,778	1,350,907	2,931,631
Blonie	5326	1,730,972	2,736,085	651,148	5,118,205	671,679	288,370	330,420	1,545,933	1,960,007	4,796,409
Mogielnica	5309	915,865	335,959	—	1,251,824	56,065	151,429	6,945	477,396	459,750	1,151,585
Sochaczew	5063	608,365	5,657,842	—	6,266,207	8,988	1,009,429	15,000	3,616,516	1,561,636	6,211,569
Nasielsk	5032	1,264,971	1,040,356	1,040,000	3,345,327	478,375	934,471	214,033	524,843	1,832,333	3,984,055
Mszczonów	5006	3,069,210	—	382,190	3,451,400	38,303	542,651	163,856	1,671,414	791,000	3,207,224
Zakroczym	4901	3,780,818	1,180,619	2,575,000	7,536,437	938,308	1,067,885	56,010	1,526,977	1,436,322	5,025,502
Wyszogród	4307	1,250,000	812,176	—	2,062,176	137,925	372,005	73,225	654,065	894,956	2,062,176
Warka	4305	801,390	221,510	—	1,022,900	152,091	287,800	9,000	45,600	669,420	1,163,911
Radzymin	4195	526,931	327,282	970,000	6,514,213	811,301	590,758	20,400	2,568,058	2,065,432	6,045,949
Dobryń n/Drw.	4068	4,877,260	204,822	60,000	5,142,082	262,030	591,664	392,770	1,735,197	2,049,055	5,030,716
Kowal	4066	2,121,527	619,806	1,000,000	3,741,333	57,805	774,000	178,214	645,260	662,364	2,317,643
Brześć Kujawski	3816	820,000	1,803,924	—	2,623,924	53,621	456,244	53,880	937,714	594,080	2,115,539
Nowe Miasto	3770	521,711	194,305	25,000	741,016	19,000	231,340	8,000	262,675	211,000	732,015
Różana	3275	1,084,726	140,852	—	1,225,578	82,566	203,100	61,900	609,801	515,960	1,473,327
Radziejów	3152	355,105	—	200,000	555,105	4,300	350,000	5,720	82,008	167,100	609,128
Przedecz	3026	238,437	100,046	—	338,483	10,570	46,375	40,490	51,828	128,175	227,438
Dobryń n/Wisła ⁵⁾	2693	—	—	—	666,028	11,700	221,726	41,000	391,602	—	666,028
Ciechocinek	2446	3,707,193	990,286	—	4,697,479	150,829	1,623,064	52,810	1,016,821	1,687,938	4,531,462
Chorzele ⁶⁾	2444	—	—	—	1,069,451	—	—	—	—	—	1,068,179
Biała	2413	612,151	—	—	621,151	44,609	101,434	2,147	220,852	225,690	594,732
Nieszawa	2401	922,520	877,609	986,000	2,786,129	188,554	188,200	31,304	802,817	720,214	1,931,089
Lubraniec	2196	949,990	350	—	950,340	51,609	212,271	18,288	214,738	267,984	764,984
Lubień	2116	560,109	27,851	—	587,960	9,148	80,900	72,810	148,538	286,300	597,696
Chodecz	1686	405,200	—	—	405,200	—	104,845	21,544	97,222	210,887	434,498

1) Danych o wymiarach w m. Płocku nie posiadamy.

2) „Inne” wydatki podano w ogólnej sumie.

3) Wpływy i wydatki dla aprowizację z ogólnych wpływów i wydatków wyeliminowano.

4) M. Góra Kalwaria wpływów nie wyszczególniła.

5) M. Dobryń n/W podało wpływy i „inne” wydatki w ogólnych sumach.

6) M. Chorzele podało wpływy i wydatki tylko w ogólnych sumach.

TABLICA II.

ZESTAWIENIE

wydatków i wpływów miast województwa warszawskiego za 1921 rok

(w liczbach stosunkowych)

Nazwa miasta	Zdrowotność publ. i szpi- talnictwo		Oświata i Kultura		Dobroczyn- ność pu- bliczna		I n n e				Wydatki na 1 mieszkanca	Podatki i opłaty na 1 mieszkanca	% stosunek posz- czególnych wpły- wów do ogólnej su- my wpływów	
	Na 1 mieszkanca	% wszystkich wy- datków	Na 1 mieszkanca	% stosunek do wszystkich wy- datków	Na 1 mieszkanca	% stosunek do wszystkich wy- datków	Rzeczowe	Osobowe	Z innych własnych źródeł dochodo- wych	Z podatków i opłat			Z pożyczek i sub- wencji	
40339 Włocławek	208	6,2	487	14,5	213	6,3	2004	59	456	14	3368	34	26	40
25770 Płock	605	19,1	109	3,4	91	2,9	1544	48,7	821	25,9	3170	73	27	—
21125 Żyrardów	15	3,1	166	35,2	23	4,9	—	—	—	—	470	70	21	9
17141 Mława	—	—	82	11,7	143	1,9	339	45,2	179	24,1	743	82	18	—
15980 Kutno	27	3,8	51	7,1	9	1,2	390	54	245	33,9	722	64	29	7
15805 Łowicz	14	2,1	59	9,2	6	1	325	51,1	325	36,6	729	44	29	—
15998 Skiermiewice	60	4,9	62	5,2	31	2,5	702	58,2	353	29,2	1208	38	29	33
15151 Pruszków	4	1,5	101	34,5	0,5	0,2	57	19,5	129	44,3	291,5	84	15	1
13502 Pułtusk	10	1,1	83	9	4	0,4	496	53,8	331	35,7	924	90	5	5
12008 Ciechanów	6	1,4	27	5,8	5	1	80	17,2	349	74,6	467	420	90	3
11927 Grodzisk	0,1	0,02	67	8,2	57	7	370	45,3	333	39,5	817,1	23	37	40
10527 Mińsk Mazowiecki	7	1,9	89	24,7	8	2,2	73	20,2	184	51	364	85	15	—
9218 Płock	0,1	0,01	45	6,2	4	0,6	380	52,2	297	41	726	99,6	—	0,4
9073 Wyszki	42	9,3	45	9,8	24	5	77	17,2	267	58,7	455	42	38	0,2
8537 Otwock	1	0,04	252	9	1	0,04	2031	7,3	503	18	2788	113,5	3,1	56,7
8465 Lipno	—	—	41	8,8	10	2,1	139	29,1	284	60	474	56	40	4
8393 Grójec	1	0,3	34	8	0,02	0,006	157	36,4	238	55,3	430	120	27	—
8201 Aleksandrów	13	5	29	11,7	19	7,6	104	40,9	88	34,8	253	48	52	—
7800 Nowy Dwór	45	13	118	34	—	—	1	0,3	183	52,6	347	92	8	—

Rawa	7508	32	3,6	11	1,3	550	59,5	318	35,6	891	52	5,5	91	3,5
Rypin	7362	132	19,2	53	7,7	220	31,9	249	36,2	689	483	64	25	7
Sierpc	6694	50	7,2	34	5	283	40,6	318	45,7	696	580	72	25	3
Gostynin	6688	414	9,1	204	4,5	2299	50,4	93,6	20,6	454	249	4,8	75	20,2
Wolomin	6290	23	3,8	0,4	0,5	6	9,8	33,6	48,7	67	25	34	66	18
Maków	6220	82	5,1	36	11,5	1204	74,4	329	20,3	1618	604	38	44	—
Kaluszyn	5971	15	4,7	7	10,4	144	45,6	115	36,5	315	318	100	—	—
Przasnysz	5965	137	7,6	28	1,5	892	50	720	40,5	1785	1847	100	—	—
Gąbin	5744	87	4,9	7	10,4	1206	68	408	23	1774	91	3,8	87,2	9
Piaseczno	5637	195	26,4	10	1,4	328	21,2	199	27	737	260	30	70	—
Góra Kalwaria	5508	56	10,4	15	2,9	242	40	245	46	532	—	—	—	—
Blonie	5326	54	6	62	7	290	33	368	41	900	325	34	54	12
Mogielnica	5309	23	13	1	0,5	89	41	87	40	217	173	73	27	—
Sochaczew	5063	200	16,1	3	0,2	714	58,5	308	25,1	1227	120	10	90	—
Nasielsk	5032	186	23	43	6	104	13	364	46	791	251	38	31	31
Mszczonów	5006	108	17	33	5,1	354	52	158	24,7	641	613	89	—	11
Zakroczym	4901	218	21,2	11	1,1	312	30,5	293	28,6	1025	771	50	16	34
Wyszogród	4307	86	18	17	3,5	152	31,7	192	40,1	479	290	61	39	—
Warka	4305	13	24,8	2	0,8	11	4	155	57,4	270	186	78	22	—
Radzymin	4195	138	9,6	5	0,3	613	42,7	492	34	1441	1244	80	5	15
Dobryń n/Dr.	4068	145	11,6	97	7,8	427	34,7	504	40,7	1237	1199	95	4	1
Kowal	4066	190	33,4	44	7,7	159	27,8	163	28,6	570	522	57	17	26
Brześć Kujawski	3816	120	21,6	14	2,6	251	45,3	155	28	554	215	31	69	—
Nowe Miasto	3770	61	31,6	2	1,1	70	35,9	56	28,8	194	136	70	27	3
Różana	3275	62	13,8	19	4,2	186	41,4	158	35	450	331	88	12	—
Radziejów	3152	111	57,5	2	1	26	13,3	53	27,5	193	113	64	—	—
Przedecz	3026	15,3	16,6	13,4	14,6	17	18,5	42,8	46,5	92	79	70	30	—
Dobryń n/Wisła ¹⁾	2693	82	33,2	15	6,1	26	—	—	—	247	—	—	—	—
Ciechocinek	2446	663	36	22	1,1	416	22,4	690	37,2	1853	1515	79	21	—
Chorzele ²⁾	2444	—	—	—	—	—	—	—	—	437	—	—	—	—
Biała	2413	42	17	0,9	0,3	91,1	37,3	94	37,9	246	254	100	—	—
Nieszawa	2401	78	9,7	13	1,6	334	41,6	300	37,3	804	384	33	31	—
Lubraniec	2196	97	27,8	8	2,3	97	28,2	122	35	348	433	100	—	—
Lubień	2116	38	13,6	35	12,2	70	24,8	135	47,9	282	265	95	5	—
Chodzież	1686	62	24	13	5	58	22	125	49	258	240	100	—	—

1) Danych o wpływach z m. Płocka brak.

2) „Inne” wydatki podano w ogólnej sumie.

3) Wpływy podano w ogólnej sumie.

4) Wpływy oraz „inne” wydatki podano w ogólnej sumie.

5) Wpływy i wydatki podano w ogólnej sumie.

W interesie samorządu i Państwa leży, aby między organami samorządowymi, a władzą nadzorczą utrzymany był jak najściślejszy kontakt i w tym celu konieczne jest należyte postawienie sprawy inspekcji związków komunalnych, gdyż przy bezpośrednim zetknięciu się organów samorządowych z doświadczonym inspektorem, wyniki będą niewątpliwie o wiele lepsze, niż przy ograniczaniu się do wydawania zarządzeń przy biurkach.

Należy jednak stworzyć takie warunki, aby w tych przypadkach, gdy wskazówki władzy nadzorczej padają na grunt nieodpowiedni, władza miała prawo wymagać zastosowania się do tych wskazówek. Władza nadzorcza w wypadkach, podobnych temu, jaki miał miejsce w Lipnie ze stawem cuchnącym, oczywiście nie może czekać, aż Rada Miejska sama przyjdzie do przekonania, że staw ten należy jednak jaknajspieszniej zasypać.

Ze stanowiska ogólnopaństwowego sanację gospodarki miejskiej należy przeprowadzić jeszcze w kierunku dokładnego zbadania, czy istniejące miasta posiadają odpowiednie warunki dla samodzielnego i należytego prowadzenia gospodarki.

Aby uniknąć tego, że miasta małe i biedne sprowadzić mogą z konieczności swą działalność do pokrywania wydatków osobowych i nie będą w możności wykazać większej działalności na polu właściwym, należałoby zbadać zdolność finansową tych miast i albo wzmocnić je przez rozszerzenie granic, albo też w imię koniecznej oszczędności znieść w nich odrębny ustrój samorządowy i wcielić je do innej gminy.

W związku z powyższymi uwagami byłoby również wskazane stworzenie jakiegoś funduszu wyrównawczego, na który składałyby się wszystkie miasta i z którego udzielanoby pomocy miastom, mającym warunki rozwoju, lecz narazie znajdującym się w trudnej sytuacji finansowej.

Myśl ta powstaje w związku z sytuacją, jaką wytworzyła ustawa o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych z dnia 11 sierpnia 1923 r., dająca prawo miastom ustanawiania dodatków komunalnych do państwowego podatku przemysłowego. Otóż podatek ten stał się bardzo wydajnym źródłem dochodowym w miastach dużych, z rozwiniętym handlem i przemysłem, a zwłaszcza w takich centrach fabrycznych, jak Łódź. Dzięki dużym wpływom z podatku przemysłowego miasto Łódź znalazło się w tej sytuacji, że nie potrzebuje spieszyć się z wykorzystaniem innych uprawnień podatkowych, podczas gdy inne miasta mają niedostateczne dochody przy wykorzystaniu w maksymalnej wysokości wszystkich swych uprawnień podatkowych.

Dr. TADEUSZ PRZEORSKI.

Projekty samorządu powiatowego i wojewódzkiego.

W opracowanym przez Rząd systemie ustaw samorządowych interesuje miasta samorząd powiatowy i wojewódzki; organizacja pierwszego obchodzi miasta niewyłączone z powiatów — organizacja drugiego wszystkie miasta w obrębie województwa położone. Rząd opracował projekt ustawy o samorządzie powiatowym i projekt ten złożył w Sejmie. Co się tyczy ustroju samorządu wojewódzkiego, projekt tegoż pozostaje dotychczas w opracowaniu Ministerstwa spraw wewnętrznych. Na podstawie szczegółowych tez objętych uchwałami Komisji dla reformy administracji i analogii z innymi projektami samorządowymi omówię również przypuszczalny typ jego organizacji.

Organizacja samorządu powiatowego ujęta została podobnie jak samorząd miejski w ustawę o samorządzie powiatowym i ustawę zawierającą ordynację wyborczą do Sejmików powiatowych. Prawdopodobnie też i samorząd wojewódzki ujęty zostanie kodyfikacyjnie w dwie ustawy analogicznie do samorządu gminnego i powiatowego.

Projekt ustawy o Samorządzie powiatowym opiera się na tych samych zasadach, na których opracowano projekty samorządu miejskiego. Wobec omówienia tychże zasad szczegółowo przy przedstawieniu ustaw miejskich, przejdę od razu do przedstawienia zasad organizacji samorządu powiatowego — oraz samorządu wojewódzkiego. Samorząd zaś wiejski omówię w najogólniejszych zasadniczych rysach, koniecznych dla objęcia całokształtu zagadnienia samorządowego na tle projektów rządowych.

Projekt ustawy o gminie wiejskiej przyjmuje zasadę gminy zbiorowej, złożonej z kilku wsi, osad, folwarków, lub zaścianków—przewiduje jednak również i możliwość utworzenia gmin pojedynczych z wsi większych. Gmina

zbiorowa, jako najniższa jednostka samorządu gminnego w administracji państwowej, składa się z szeregu gromad będących w dziedzinie samorządu gospodarczego samoistnymi organizacjami publiczno - prawnymi, mającymi własny zarząd i stanowiących samoistne osoby prawne.

Sprawa członkostwa gminnego, praw i obowiązków mieszkańców, praw wyborczych, zakresu działania gminy, statutów miejscowych, zarządu majątku gminnego unormowana została w sposób zupełnie analogiczny jak w projekcie ustawy o gminie miejskiej z tem, że gmina może przejąć również i zakres działania gromad, w pewnych zaś wypadkach na zarządzenie Wydziału powiatowego musi nawet objąć zarząd poszczególnych gromad. Konieczność taka zajść może w gromadach, które gospodarują niezgodnie z przepisami ustawy, ze szkodą dla mieszkańców, a normalne zarządzenia w podobnych wypadkach okazują się nieskutecznymi.

Samorząd wiejski posiada, podobnie jak miasta, radę gminną jako organ stanowiący i kontrolujący oraz zarząd gminny, jako organ zarządzający i wykonawczy — a zarazem najniższy organ administracji państwowej na wsi. Zarząd ten stanowi wójt, któremu do pomocy może Rada gminna dodać 1 lub kilku ławników. Wójt załatwia sprawy należące do zakresu działania gminy, sprawy zlecone i sprawy miejscowej policji administracyjnej samodzielnie. O ile gmina nie ma odpowiedniego kandydata na wójta, lub tok administracji, albo też dobro gminy tego wymaga, może Sejmik wojewódzki ustanowić dla pewnej gminy wójta zawodowego. Wójt zawodowy urzęduje lat 8 i jest w przeciwieństwie do wójta wybieranego, którego urząd jest honorowym, płatny z funduszków gminnych.

Zakres działania Rady gminnej i zarządu gminnego analogiczny zupełnie do zakresu działania w gminach miejskich. Nadzór nad gminą wiejską sprawuje Wydział powiatowy. Tenże zatwierdza wybór wójta i ławników.

Organizacja gromady jest zbliżona do typu organizacji gminnej. Na czele każdej gromady stoi rada gromadzka. W gromadach liczących powyżej 50 osób mających prawo wyborcze czynne—radę zastępuje zebranie gromadzkie jako organ stanowiący i kontrolujący. Organem zarządzającym i wykonawczym jest sołtys i ewent. jego zastępca, który jest zarazem zastępcą wójta w gromadzie. Ordynacja wiejska oparta jest na tych samych zasadach co ordynacja wyborcza dla miast.

Wybory przeprowadza gminna komisja wyborcza, w obwodach głosowania miejscowa komisja wyborcza. Postanowienia dotyczące list wyborczych, postępowania reklamacyjnego, list kandydatów, głosowania, skrutynium, są takie same, jak w ordynacji wyborczej dla miast z tą różnicą, że listy mogą być w terminie reklamacyjnym wyłożone tylko przez 4 godziny

dziennie, a listy kandydatów podpisuje 20 wyborców, głosowanie zaś odbyć się może i w dzień powszedni.

Wybór zarządu gminnego tj. wójta i ławników dokonać się powinien w 14 dni po kadencji poprzedniej rady, względnie w 14 dni po prawomocności wyborów. Wybór zarządu gminnego dokonywany w tajnym głosowaniu na każdego członka zarządu osobno, przeprowadza komisja delegowana przez starostę.

Wybory rad gromadzkich zarządza Wydział powiatowy — przeprowadza je gromadzka komisja wyborcza powołana przez wójta. Postępowanie identyczne jak przy wyborach gminnych, a więc na podstawie list wyborczych ułożonych przez sołtysa zgłoszonych przez co najmniej 10 wyborców list kandydatów i t. p. Wybór sołtysa i jego zastępców dokonany być winien w 14 dni po upływie kadencji poprzedniej, względnie po prawomocności wyborów, w sposób przepisany przy wyborze wójta. Jedynie na zebraniach gromadzkich głosowanie jest jawne, ustne, lub przez rozstąpienie się — i tu jednak na żądanie $\frac{1}{4}$ części należy przeprowadzić wybór zarządu gromady głosowaniem tajnem kartkami.

Gminy wiejskie, oraz niewyłączone z powiatu miasta tworzą jednostki samorządu wyższego typu, tj. samorządu powiatowego.

Każdy polityczny powiat stanowi w granicach swych terytorjalnych korporację terytorjalną (powiatowy związek komunalny) powołaną do sprawowania administracji publicznej w zakresie ustawą przepisany. Członkami powiatowego związku komunalnego są członkowie gmin wiejskich i niewydzielonych z powiatu gmin miejskich, w obrębie danego powiatu położonych. Wszyscy członkowie mają prawo korzystania w równej mierze z urządzeń publicznych związku i obowiązek ponoszenia ustawą przepisanych publicznych świadczeń na rzecz związku.

Zadania związku powiatowego są dwojakie: samorządowe tj. podejmowane samodzielnie, lub oznaczone przez ustawę jako należące do własnego zakresu działania, tudzież zlecone z dziedziny administracji państwowej. Zadania własne samorządowe obejmują sferę czynności wychodzących poza granice interesów jednej gminy, lub kilku, albo też przekraczających możność finansową, lub techniczną poszczególnych gmin, a to w dziedzinie rolnictwa, przemysłu, handlu, komunikacji, oświaty, kultury społecznej, zdrowia publicznego, zapobiegania klęskom elementarnym, zapewnienia pomocy kredytowej, rozwoju ruchu spółdzielczego i t. d.

Organami samorządu powiatowego jest sejmik powiatowy jako organ uchwalający i kontrolujący, oraz Wydział powiatowy jako organ wykonawczy i zarządzający. Sejmik powiatowy składa się według wielkości zaludnienia powiatu z 16 do 18 członków, tudzież tylu zastępców. Sejmikowi

powiatowemu przewodniczy starosta względnie jego zastępca. Członków i zastępców wybierają Rady miejskie względnie gminne wsi i miast w powiecie położonych z powiatu niewydzielonych, a podzielonych przez Województwo na wniosek Wydziału powiatowego na kilka lub kilkanaście okręgów wyborczych. Członkowie sejmiku powiatowego wybierani są na 4 lata. Członkowie ci składają do rąk starosty służbowe przyrzeczenia. Zwyczajne posiedzenia sejmiku odbywają się conajmniej raz na 3 miesiące, nadzwyczajne w miarę potrzeby na żądanie conajmniej $\frac{1}{4}$ części członków lub polecenia władzy nadzorczej.

Podobnie jak Rada miejska może sejmik wyłonić ze swego grona dla pewnych spraw komisje stałe lub czasowe. Sejmik powiatowy ma na równi z innemi organizacjami samorządowemi prawo wydawania statutów miejscowych i regulaminów.

Wydział powiatowy składa się ze starosty powiatowego jako przewodniczącego, oraz 6 członków wybranych przez sejmik i tyluż zastępców. Wybór na członka Wydziału powiatowego pociąga za sobą utratę mandatu do sejmiku powiatowego. Mandat członka Wydziału powiatowego trwa 4 lata. Członkowie składają przysięgę służbową do rąk starosty.

Wydział powiatowy załatwia sprawy kolegjalne. Posiedzenia odbywają się w razie potrzeby—starosta załatwia sprawy bieżące samodzielnie. Wydział powiatowy może w wypadkach ustawą przewidzianych zawiesić uchwałę Sejmiku, starosta uchwałę Wydziału. W razie zawieszenia rozstrzyga Wydział wojewódzki. Potrzebny personel urzędniczy dostarcza Wydziałowi powiatowemu związek komunalny. Postanowienia o majątku i gospodarce powiatowej brzmią analogicznie jak w projekcie ustawy o gminie miejskiej.

Własny zakres działania sejmiku obejmuje: stanowienie o przejmowaniu, względnie podejmowaniu zadań samorządowych, uchwalanie statutów powiatowych, regulaminów, wybór członków sejmiku, komisji — ustalanie etatu posad personelu urzędowego, obciążanie, zbywanie i nabywanie majątku, zaciąganie pożyczek, uchwalanie budżetu, danin, opłat, podatków, dodatków, zatwierdzanie zamknięć rachunkowych, wydawanie opinii, podejmowanie procesów, wykonywanie kontroli nad wydziałem i t. d.

Do własnego zakresu działania Wydziału powiatowego należy: przygotowywanie wniosków na Sejmik, mianowanie urzędników, zarządzanie majątkiem, sporządzanie preliminarza budżetowego i zamknięć rachunkowych, asygnowanie wydatków i ściąganie dochodów, wymiar i ściąganie publicznych danin i opłat, roczne sprawozdania, wydawanie opinii dla władz.

Przy załatwianiu spraw administracyjnych może Wydział powiatowy posługiwać się organami gmin jemu podległych. Wydział powiatowy zastę-

puje sejmik na zewnątrz. Pisma Wydziału podpisuje starosta. Dokumenty zawierające zobowiązania—prócz starosty—1 członek Wydziału.

Zadania zlecone określone są ustawami lub rozporządzeniami władz. Do zadań tych należy również i nadzór państwowy nad działalnością gmin z powiatu niewydziałonych.

Odwołania w sprawach należących do zakresu samorządowego rozstrzyga Wydział wojewódzki, w sprawach zakresu zleconego przedłożonych w toku instancji — władze państwowe.

Nadzór nad działalnością samorządu powiatowego sprawuje Wydział wojewódzki, nadzór ten ma na celu dopilnowanie, aby powiaty nie działały wbrew ustawom i aby tok administracji powiatowej odbywał się prawidłowo.

Z tytułu nadzoru Wydział wojewódzki:

- 1) znosi zarządzenia Wydziału powiatowego przeciwne ustawie,
- 2) wydaje polecenia wykonania pewnych, lub zaniechania innych czynności.

Zarządzenia te wydaje przy sposobności:

- 1) zatwierdzania uchwał sejmiku powiatowego wymagających zatwierdzenia (sprzedaż, pozbycie, obciążenie majątku, zaciągnięcie pożyczek i t. d.),
- 2) zatwierdzania corocznego budżetu, badania zamknięć rachunkowych,
- 3) zatwierdzania członków Wydziału powiatowego,
- 4) załatwiania rekursów,
- 5) perjodycznych lustracji.

Władzę dyscyplinarną nad członkami Wydziału powiatowego wykonuje Wydział wojewódzki, który może złożyć z urzędu, zawiesić członków tego Wydziału.

Minister spraw wewnętrznych może rozwiązać sejmik powiatowy przy zatrzymaniu Wydziału powiatowego, lub powołaniu na jego miejsce rady przybocznej. Nowe wybory należy zarządzić w okresie 3 miesięcy.

Ordynacja wyborcza dla powiatów zawiera przepisy dotyczące wyboru członków sejmiku powiatowego oraz wydziału powiatowego. Członków sejmiku powiatowego wybierają radcy gmin wiejskich i miejskich miast z powiatu niewydziałonych. Prawo wyborcze bierne analogiczne z prawem wybieralności do rad gminnych. Wybory członków sejmiku powiatowego zarządza województwo. Wybory odbywają się w okręgach. Jeden okręg obejmować może jedną gminę miejską, lub wiejską, albo też kilka gmin wiejskich lub wreszcie gminę miejską i kilka wiejskich. Na każdy okręg przypada pewna ilość mandatów, conajmniej 2. O ile okręg obejmuje jedną gminę, wybory odbywają się na posiedzeniu rady gminnej, lub miejskiej specjalnie ad hoc zwołanem. W okręgach obejmujących kilka gmin wybory

odbywają się na wspólnem zebraniu członków rad gminnych w skład okręgu wchodzących w terminie oznaczonym przez starostwo na 2 tygodnie przed dniem głosowania.

Wybory przeprowadzają komisje złożone z przewodniczącego i 3 członków. Przewodniczącym w okręgu obejmującym jedną gminę jest przewodniczący miejscowej rady miejskiej lub gminnej, w innych okręgach przewodniczący największej co do ludności gminy, o ile w skład okręgu wchodzi i miasto — przewodniczący dotyczącej Rady miejskiej. Trzech członków komisji powołuje przewodniczący z grona członków Rady miejskiej względnie gminnej, biorących udział w zebraniu.

Przepisy wyborcze są mniejwięcej oparte na zasadach przyjętych przy wyborach do rady miejskiej. A więc głosowanie jest tajne, kartkami koloru białego w kopertach urzędowo ostemplowanych. Listy kandydatów sporządzone na piśmie w sposób unormowany w ordynacji miejskiej zgłasza się w czasie posiedzenia na ręce przewodniczącego. Dozwolone są związki list. Głosuje się na listy oznaczone numerami. Skrutynium dokonuje się systemem de Hondta przez podział ilości głosów oddanych na poszczególne listy kandydatów kolejno przez 1, 2, 3, 4, i t. d. — następnie podkreśla się kolejno tyle najwyższych ilorazów, ilu członków sejmiku i ich zastępców ma być wybranych. Najwyższe kolejno liczby decydują o wyborze na członka sejmiku, następne o wyborze na zastępcę. Jeżeli na 2 lub 3 listy kandydatów padły równe ilości głosów, decyduje los. Protesty należy wnosić w ciągu dni 14-tu. Rozstrzyga je w I instancji Wydział powiatowy, w II Wydział wojewódzki. Pozatem sejmik powiatowy bada z urzędu prawo wybieralności swych członków i w razie wątpliwości poddaje sprawę rozstrzygnięciu Wydziału wojewódzkiego. W razie rozwiązania sejmiku lub unieważnienia całych wyborów — przeprowadza się nowe wybory, w razie unieważnienia wyboru pewnych osób wchodzi na ich miejsce następcy z list, w razie unieważnienia wyboru w pewnych okręgach — w okręgach tych muszą być przeprowadzone nowe wybory.

Wybory Wydziału powiatowego odbywają się w sposób przepisany dla wyboru Magistratu w miastach wyłączonych z powiatu.

Samorząd wojewódzki opierać się musi na analogicznych zasadach, co samorząd gminny i powiatowy z temi różnicami, które z terytorjalnego jego zakresu działania i stanowiska w administracji wynikać muszą. Wojewódzki związek komunalny obejmie bowiem terytorjum jednego województwa. Wojewódzki związek komunalny musi być instytucją prawa publicznego, posiadać osobowość prawną narówni z organizacjami samorządu gminnego lub powiatowego. Województwo zajmujące w organizacji samorządowej najwyższy szczebel ma w swym zakresie działania zarówno sprawy samorzą-

dowe, jak i sprawy zlecone administracji państwowej. Organami jego będą sejmik wojewódzki i wydział wojewódzki. Członków sejmiku wojewódzkiego wybierają sejmiki powiatowe i rady miast wydzielonych z powiatów.

Sejmik wojewódzki zwołuje Prezydent Rzpltej corocznie, on też zamyka względnie odracza jego sesję. Sejmik wybierać będzie swego marszałka, jego zastępców i sekretarzy. Rząd reprezentuje wojewoda. Dla przygotowania spraw w poszczególnych działach administracji tudzież dla kontroli gospodarczych Wydziału sejmik może wyłonić osobne komisje.

Wydział wojewódzki składa się z wojewody i jego zastępcy jako przewodniczącego oraz członków wybranych przez sejmik. Wydział wojewódzki ma do dyspozycji odpowiedni personel urzędowy dostarczony przez związek wojewódzki.

Wydział wojewódzki ma prawo zawieszania uchwał sejmiku wojewódzkiego przeciwnych prawu — nieformalnie powziętych. To samo prawo przysługuje Wojewodzie odnośnie do uchwał Wydziału.

Do spraw zastrzeżonych ustawodawstwu wojewódzkiemu należeć mają sprawy oświaty publicznej z wyjątkiem szkół akademickich, sprawy zdrowotności publicznej prócz policji sanitarnej, sprawy dobroczynności publicznej, sprawy budowlane, sprawy komunikacyjne Województwa — sprawy kultury rolnej, sprawy popierania handlu i przemysłu, sprawy regulacji rzek, organizacji i administracji gmin i powiatów, wreszcie inne sprawy przez państwo ustawodawstwu wojewódzkiemu przekazane.

Inicjatywa ustawodawstwa przysługuje Rządowi — Wydziałowi wojewódzkiemu i członkom sejmiku.

Ustawy wojewódzkie nie mogą być przeciwne ustawom państwowym i mogą być przez te ustawy zniesione lub uchylone.

Komunalny związek wojewódzki może posiadać swój własny majątek — musi posiadać swe źródła dochodu — administracja nimi analogiczna, jak przy innych organizacjach samorządowych.

Własny zakres działania sejmiku wojewódzkiego obejmie podobnie w samorządzie powiatowym zarząd własnego majątku, ustalanie rocznego preliminarza wydatków i zatwierdzanie zamknięć rachunkowych, uchwalanie świadczeń i danin publicznych na rzecz związku, opinie i wnioski do Rządu w sprawach dotyczących województw.

Wydział wojewódzki opracowuje we własnym zakresie działania wnioski na sejmik, zarządza majątkiem związku, sprawuje nadzór nad personelem urzędowym — udziela opinii i składa sprawozdania.

Sprawy zlecone określają osobne ustawy, do nich należy również nadzór nad gminami, miastami i powiatami.

Władzą nadzorczą, odwoławczą i kontrolującą jest Ministerstwo spraw wewnętrznych.

Wybory do sejmiku wojewódzkiego zarządza Prezydent Rzpltej na zasadzie uchwały Rady Ministrów. Każdy powiat wiejski czy miejski stanowi osobny okręg wyborczy i wybiera pewną, stosownie do wielkości zaludnienia ilość członków sejmiku i zastępców. Wyboru dokonywują sejmiki powiatowe względnie Rady miast wydzielonych z powiatów na osobnym ad hoc zwołanym zebraniu.

Przedstawiony powyżej system samorządu powiatowego, różni się pod względem struktury od dotychczasowego samorządu powiatowego na ziemiach Małopolski. Samorząd ten oparty na ustawie o reprezentacji powiatowej z roku 1866 obejmował zarówno jak i samorząd krajowy wyłącznie zarząd własnego gospodarstwa, tudzież sprawy nakładania samoistnych podatków i dodatków do podatków państwowych, wreszcie nadzór powiatu nad gospodarką gmin, zaś kraju nad gospodarką powiatów i miast rządzących się własnym statutem. Tak powiatowe, jak krajowe organizacje samorządu małopolskiego nie miały ustawowo ograniczonych uprawnień i obowiązków w taki sposób, w jaki przyznano je gminom jako organom administracji państwowej w zakresie własnym i poręczonym. Wynikiem powyższych zasad był zupełny brak egzekutywy u samorządu powiatowego i krajowego, które o wykonanie swych uchwał, ba nawet o ściąganie swych podatków zwracać się musiały do Władz państwowych. W tym względzie gminy były w wielu kierunkach w lepszym położeniu niż przełożone nad nimi władze samorządowe. Wynikało to z dualizmu władz, z niemożności istnienia dwóch rządów w kraju, ogólnych założeń o roli samorządu w administracji, odmiennych zupełnie od zasad przyjętych przez Konstytucję polską.

Wedle przedstawionych wyżej projektów samorząd powiatowy jest organizacją w zasadach na których się opiera, analogiczną do Gmin, tak we własnym jak i poleconym zakresie działania—organizacją zspoloną ściśle z powiatową administracją państwa.

Te same różnice dotyczą i samorządu II instancji. Samorząd krajowy austriacki ogniskował w Sejmie wszelkie sprawy nie należące do kompetencji Rady państwa, a w Wydziale krajowym miał najwyższą Magistraturę w sprawach własnego gospodarstwa krajowego. Utworzenie 4 województw na terenie Małopolski podzieliło Małopolskę na 4 terytorjalne związki samorządowe drugiej instancji. Ustawa o samorządzie miejskim utworzy prawdopodobnie poza Lwowem i Krakowem 7—9 powiatów miejskich, reszta miast wejdzie w skład powiatowych związków komunalnych jako miasta

niewyłączone z powiatów. Z tych też powodów przyszła organizacja samorządu powiatowego i wojewódzkiego nie może być obojętną dla miast.

Poza samą organizacją Wydziału powiatowego, bo ta, a nie Sejmik jest władzą Samorządową I, względnie w odniesieniu do gmin wiejskich i miast niewydzielonych z powiatów II instancją w sprawach samorządowych—organizacją, opartą na zasadzie zespolenia wybranego kolegialnego ciała samorządowego z czynnikami urzędowym, jaki przedstawia starosta jako przewodniczący, istotną miasta przedewszystkiem obchodzącą stroną samorządu powiatowego i wojewódzkiego jest skład Sejmików i zastępstwo miast w reprezentacji powiatowej i wojewódzkiej. Oba projekty są dla miast w porównaniu z dotychczasową organizacją małopolską niekorzystne. Austriacka reprezentacja powiatowa tj. Rada powiatowa i Sejm krajowy składał się z przedstawicieli interesów klasowych. Miasta jako stan w państwie miały w powiatach $\frac{1}{4}$ część reprezentantów a jeżeli się zważy, że t. zw. kurja wielkiego przemysłu wysyłała w zasadzie również przedstawicieli miejskich, miasta miały faktycznie połowę przedstawicieli w Radach powiatowych—drugą zaś miała wieś podzielona na 2 kurje wielkiej i małej własności. Analogiczne choć mniej liczne zastępstwo miały miasta w Sejmie krajowym.

Opracowany przez Rząd projekt ordynacji wyborczej do Sejmików powiatowych i przypuszczalna ordynacja do Sejmików wojewódzkich opiera się względnie opierać się będzie na zasadzie bezwzględnej równości — a więc powiaty, względnie województwa podzielone zostaną na okręgi wyborcze o pewnej według ilości ludności stosunkowo równej dla każdego okręgu liczbie mandatów. O ile przy wyborach do Sejmu wojewódzkiego okręgi te będą ustawą oznaczone, bo pokrywają się terytorjalnie z powiatami politycznymi — to powiaty dzieli na okręgi wyborcze województwo, — podział zaś okręgów czyli t. zw. geometria wyborcza nie jest bynajmniej rzeczą obojętną. Wiadomo bowiem, że odpowiedniemi przykrojeniem okręgów wyborczych, można pewnym zrzeszeniem społecznym pomóc — można je też poprostu unicestwić, jak to ma miejsce w ordynacji wyborczej do Sejmu w odniesieniu do miast. Opracowane projekty wyborcze dla samorządu powiatowego przykrojone zostały zresztą zupełnie na modłę polityczną, podobnie jak projektowana ustawa wyborcza dla miast, z zupełnem zapoznaniem przedewszystkiem gospodarczego i administracyjnego charakteru samorządu gminnego miejskiego, powiatowego i wojewódzkiego. Jak taka polityczna ordynacja wyborcza będzie w praktyce wyglądała np. na wsi i jakie skutki przyniesie—trudno przewidzieć. W miastach jej pełnego rodzaju antydotum jest organizacja Magistratu—w powiatach będzie miała ten skutek, że w Małopolsce ilość reprezentantów miast w obecnej

$\frac{1}{4}$ względnie $\frac{1}{2}$ zejdzie wedle cyfry ludności do $\frac{1}{6}$, a uwzględniając rozbicie miast pod względem politycznym do $\frac{1}{10}$ obecnego stanu. Stosunki te odbijają się najfatalniej na miastach, a najgorzej na miastach niewyłączonych z powiatów, o sprawach bowiem powiatowych i wojewódzkich decydować będzie wieś swą przygniatającą większością reprezentantów w Sejmikach powiatowych i wojewódzkich, naturalnie pod kątem widzenia interesów i potrzeb wsi z zapoznaniem może najistotniejszych i najżywotniejszych spraw miejskich. W samorządzie powiatowym i wojewódzkim powtórzy się ta sama historia, jaką przeżywamy w Sejmie t. j. miasta nie będą miały w ciałach tych zastępstwa, jakie by im przypadać powinno z tytułu znaczenia kulturalnego i gospodarczego w państwie. Mała też nadzieja, by Sejm wybrany na tych samych zasadach inne w tej sprawie zajmował stanowisko — spodziewana zaś rewizja podstaw ordynacji wyborczej do najwyższych ciał ustawodawczych, znajdującą się obecnie w stadium pewnego rodzaju referendum ludowego, toruje sobie prawo obywatelstwa w artykułach prasowych, ankietach i pracach naukowych i jest obecnie rzeczą dalszej przyszłości związaną z rewizją konstytucji.

Mimo pewnej beznadziejności — jest rzeczą reprezentacji miejskich, aby w sprawie tej właściwe interesom i potrzebom miast stanowisko zajęły. Projekt samorządu powiatowego jest znacznym postępem w stosunku do organizacji powiatowej obowiązującej obecnie na ziemiach Kongresówki, wedle której każda gmina wysyła do Sejmiku w zasadzie 2-ch delegatów, którą to ilość dopiero w r. 1921 odnośnie do miast podwyższono w miarę ludności do 3, 4 względnie nawet 5 — i pewne dalsze ustępstwa nie są w zupełności wykluczone.

Na poprzednich zjazdach miast Małopolski i Śląska cieszyńskiego stanowisko miast naszej dzielnicy odnośnie do samorządu powiatowego i wojewódzkiego streszczało się — podobnie jak i w miastach niewydzielonych z powiatów w Kongresówce — w dążeniu do pewnego usamodzielnienia gospodarczego i administracyjnego miast w stosunku do powiatów. Dziś bowiem, nawet gdy miasta posiadają względnie silną reprezentację w powiecie, stosunek ten nawet w Małopolsce jest w wielu wypadkach nieprawidłowy — dla rozwoju miast szkodliwy, a dla zarządu miast niejednokrotnie nawet przykry. Stosunki tak się bowiem ułożyły, że powiat składający się przeważnie z gmin wiejskich — uważa miasta doń należne przede wszystkim za domenę swoich dochodów. Faktycznie też miasta jako centra handlu i przemysłu ponoszą gros wydatków powiatowych, nic przeważnie wzamian poza teoretycznymi głównie ogólnogospodarczymi korzyściami z powiatu nie mając. Typowym tego rodzaju przykładem jest w ostatnich czasach wdrożona akcja, aby szereg miast rządzących się w Małopolsce

ustawą z r. 1896 zaliczyć pod względem uprawnień podatkowych do wsi i różnice procentowe w całym szeregu źródeł dochodowych przekazać powiatom. Akcja powyższa spotkała się ze zdecydowanym sprzeciwem Koła miast zarówno w Wydziale samorządowym jak u Władz centralnych. Powiat przeważnie zupełnie zapoznaje potrzeby, znaczenie i konieczność popierania rozwoju miast. Przyczyny powyższych stosunków, które w razie wejścia nowej ordynacji wyborczej zmieniają się na gorsze, szukać należy wyłącznie w zasadach ordynacji wyborczej. Uchwalone też na poprzednich zjazdach Małopolskich odnośnie do organizacji administracji powiatowej postulaty domagały się zagwarantowania wpływu miast należących do powiatowego względnie wojewódzkiego Związku komunalnego na tok gospodarstwa powiatowego czy wojewódzkiego — oraz na tok administracji politycznej w województwie, powiecie—przedewszystkiem zaś dotyczącej samego miasta, co do ostatniej w tym kierunku, by przewidziane ustawami opinie miast w sprawach administracyjnych bezwarunkowo Władze administracyjne wiązały — w razie zaś różnicy zapatrywań między miastem i Władzą administracyjną I instancji, by sprawę rozstrzygły Władze administracyjne II instancji. Zastępstwo miast w samorządzie powiatowym i wojewódzkim odpowiadać powinno nie tylko stosunkowi zaludnienia miast i wsi lecz i znaczeniu gospodarczemu i kulturalnemu miast w powiecie czy województwie.

Sprawę nadzoru miast przez Wydziały powiatowe i wojewódzkie, w szczególności stanowisko miast co do zatwierdzania uchwał Rad miejskich, przedstawiłem w pracy o samorządzie miejskim. Odnośnie do skarbowości powiatowej stanowisko miast streszcza się w twierdzeniu:

a) że z postanowień ustawy o tymczasowym uregulowaniu finansów miejskich mają prawo korzystać wszystkie Gminy miejskie bez względu na wielkość ich zaludnienia i charakter lokalny,

b) że zaliczenie miasta pod względem uprawnień wynikających z powyższej ustawy do rzędu wsi może nastąpić tylko na prośbę dotyczącej gminy miejskiej,

c) że konieczną jest nowelizacja ustawy o tymczasowym uregulowaniu finansów miejskich w kierunku urzeczywistnienia postulatów objętych uchwałami zjazdu miast Małopolski z 15 grudnia 1923 r.

d) że o ile idzie o sanację i rozbudowę podstaw skarbowości powiatowych związków komunalnych, to w ramach obowiązujących obecnie przepisów dopuszczalną jest ona tylko w drodze nowelizacji ustawy i stworzenia nowych źródeł dochodów dla samorządu powiatowego, jednakże bez uszczuplenia źródeł dochodów miastom już przekazanych.

W przedmiocie zatem samej ordynacji wyborczej do Sejmików powiatowych, to o ile zasady jej w myśl poprzednio wyrażonych życzeń nie ulegną zasadniczej zmianie, dążeniem miast musi być, aby w odnośnych ustawach przyjęto zasady pluralności dla miast, a to przez przyznanie gminom miejskim analogicznie do ordynacji wyborczej dla miast w stosunku do gmin wiejskich 2—3-krotną ilość mandatów, tudzież aby z miast utworzono wyłączne okręgi wyborcze miejskie z ewentualnem przyłączeniem gmin podmiejskich tworzących terytorjalną i gospodarczą całość z miastami.

Dr. GUSTAW TAUBENSCHLAG.

Wywłaszczenie ziemi dla miast.

Uwagi do art. 26 ustawy o reformie rolnej i do ustawy o rozbudowie miast.

Sejm ustawodawczy w uchwale swojej z dnia 10 lipca 1919 r. w przedmiocie zasad reformy agrarnej poruszył w p. 5 inną jeszcze kwestję, pozostającą w bardzo luźnym związku ze wspomnianą reformą. Postanawia on mianowicie m. in., że „w pobliżu wielkich miast i ośrodków przemysłowych należy zabezpieczyć zapas ziemi dla tworzenia kolonji i ogrodów robotniczych, urzędniczych i t. p.” Pomieszczenie obu tych spraw—zgoła odmiennych — w rezolucji sejmowej, miało niepożądane następstwa, bo oto w ustawie z 15 lipca 1920 r., zatytułowanej „ust. o wykonaniu reformy rolnej” znajdujemy niespodzianie art. 26, dotyczący terytorjalnej ekspansji miast. Cały szereg niejasności lub wręcz sprzeczności płynie stąd właśnie, że kwestja wywłaszczenia ziemi dla miast potraktowaną została fragmentarycznie i że ustawodawca nie ujął tej kwestji w ramy odrębnej ustawy.

Art. 26 opiewa: „Grunty, położone w obrębie miast i osad przemysłowo-fabrycznych, oraz w sferze ich interesów mieszkaniowych, a to co do miasta stołecznego Warszawy, grunty położone w promieniu 15 klm. od centrum miasta, zaś co do innych większych miast w miarę potrzeby i wedle określenia Gł. Urz. Ziemskiego — mają być pozostawione tym miastom na cele ich rozszerzania się oraz na tworzenie kolonji dla robotników, urzędników i t. p.”

1) Już sam sposób „ulokowania” cytowanego artykułu w ustawie jest bardzo niefortunny. Art. 26 stanowi mianowicie część rozdziału III, zatytułowanego „Parcelacja”. Rozdział ten poświęcony jest szczegółowemu omówieniu, jak wywłaszczone obszary należy parcelować i zawiera wskazówki co do kwalifikacji osadników i warunków nabywania ziemi. Art. 24—26 tego rozdziału mówią m. in. o wyłączeniach z pod rolniczej

parcelacji niektórych kompleksów jako to: z uwagi na wartość artystyczną i historyczną wznoszących się tam budynków, lub bogactwa naturalne (art. 24). Następnie art. 25 stanowi, że O. U. Z. może zdecydować też wyłączenie części terytorjum wywłaszczonego „na cele gminne, społeczne i t. d.”, wreszcie „pozostawienie” ziemi na cele rozszerzania się miast. (Art. 26). Tego rodzaju wyłączenia będą uwzględnione w planie parcelacyjnym rolnym, którego integralną część stanowią. (Por. Art. 27, który, powołując się na poprzednie artykuły, rozpoczyna się od słów: „Plan parcelacyjny obejmować będzie wreszcie”)...

Art. 26 pod takim kątem widzenia rozpatrywany daje możność zarezerwowania ziemi dla miast tylko pod postacią wyłączenia t. zn. tylko w związku z parcelacją rolną, podjętą skądinąd w sąsiedztwie miast na zas. art. 1 p. 1—6 i 8. Samodzielne natomiast wywłaszczenie ad hoc dla miast może być przeprowadzone wyłącznie na zasadzie p. 7 art. 1 ustawy; powoływanie się na art. 26 jest tu zatem niewłaściwe. Rozporządzenie wykonawcze z 21/IX 1921 r. jest więc raczej wykonawczym przepisem do art. 1 p. 7, niż do art. 26. Główny U. Z. stanął jednak na innem stanowisku. Rzecz ma nie tylko znaczenie redakcyjne i formalne, ponieważ treść obu zacytowanych postanowień prawa nie jest bynajmniej identyczną.

Analiza samego art. 26 nasuwa pozatem refleksje następujące:

II) Art. ten stanowi, że „grunty, położone w obrębie miast i osad przemysłowo-fabrycznych, oraz w sferze ich interesów” mają być pozostawione „tym miastom”. Drugi więc ustęp tego samego zdania przewiduje przydział gruntu wyłącznie dla gmin miejskich, podczas gdy pierwszy wspomina też o osadach, zatem o jednostkach administracyjnych o ustroju wiejskim. Ponieważ ustawa w swej introdukcji zaznacza, że jest wydaną „w myśl uchwały Sejmu z dnia 10 lipca 1919 r.” więc wolno się na uchwałę tę, jako źródło prawa, w celu interpretacji ustawy powoływać. P. 5 zaś uchwały sejmowej mówi tylko o „wielkich miastach”. Natomiast § 6 rozporządzenia Prezesa Gł. U. Z. wymienia wyraźnie i gminy wiejskie, przyznając pozatem w § 2 i 6 nawet pewnym związkom i stowarzyszeniom mieszkaniowym prawo występowania o wykup ziemi. Wobec takiego chaosu trudno jest rozstrzygnąć, czy miarodajnem jest w tym wypadku kryterjum administracyjne (ustrój miejski), ekonomiczne (stopień uprzemysłowienia), czy też inne.

III) Przed podobnym dylematem stajemy, jeśli spytamy, dla jakich celów, w imię jakich potrzeb jest dopuszczalna ekspropriacja. W ust. VII Rezolucji sejmu czytamy bowiem o przekazaniu miastom gruntów „na cele ich rozszerzania się, kolonje robotnicze, urzędnicze i t. p.”, w uchwale sej-

mowej (p. 5) o zabezpieczeniu zapasu ziemi „dla tworzenia kolonji i ogrodów robotniczych, urzędniczych i t. p.”; art. 26 ustawy zaś mówi o pozostawieniu ziemi miastom „na cele ich rozszerzania się oraz na tworzenie kolonji dla robotników, rzemieślników, urzędników i t. p.”, zatem przeciwstawia już potrzeby mieszkaniowe dla wyszczególnionych i innych („i t. p.”) kategorii zrzeszeń uboższych sfer mieszczaństwa — potrzebom terytorjalnej ekspansji. Granice jej zaś mogą być bardzo szeroko nakreślone: obejmując zapotrzebowanie terenowe nietylko dla różnych komunalnych przedsięwzięć w ściślejszem znaczeniu (budowa szkół, szpitali miejskich, zakładanie zieleńców), lecz także dla instytucji rządowych, które mając w mieście swą siedzibę, przyczyniają się temsamem do jego rozbudowy, (stacje i urządzenia pocztowe, kolejowe, gmachy państwowe, koszary) wszystko to bowiem mieści się w elastycznym terminie ustawy: „rozszerzanie”.

Jak z jednej jednak strony art. 26 cz. 2 odnośnie do rozmiarów wywłaszczenia dalby się pogodzić z enuncjacją sejmową w tej materji, tak znowu z drugiej strony przepis powyższy pozostaje w sprzeczności z art. 1 p. 7 ustawy, na zasadzie którego wykupowi podlegają majątki „w sferze oddziaływania interesów mieszkaniowych miejskich położone”, zatem tylko dla celów, z mieszkalnictwem związanych, z wykluczeniem wszystkich innych zamierzeń. Wykładnia bowiem ekstensywna jest niedozwoloną odnośnie do ustaw ograniczających, do rzędu których bezprzecznie należy ustawa rolna. Art. 1 jest zaś miarodajnym — jak wyłuszczone w ust. 1) — tam, gdzie miasto z własnej inicjatywy, niezależnie od projektów agrarnych, wszczyna w swoim interesie akcję ekspropriacyjną. Rozporządzenie wykonawcze wnosi jednak nowe jeszcze elementy: oto w § 2 ust. 5 wymienia: „potrzeby budowlane i potrzeby mieszkaniowe ludności oraz tworzenie kolonji dla robotników” i t. d.; przeciwstawiając więc kolonie mieszkalne dla pewnych organizacji — indywidualnym potrzebom ludności, wprowadza jednocześnie ogólnikowy, niejasny termin: potrzeb „budowlanych”, który mógłby być rozumiany w sensie dopuszczalności wywłaszczenia dla zaspokojenia wszelkich potrzeb terenowych, w zakresie rozbudowy miejskiej w najszerszem ujęciu. § 2 rozp. wyk. nie neguje w tym względzie art. 26 cz. 2 ustawy, temsamem jednakowoż przeczy p. 7 art. 1, którego interpretacja dosłowna skłania do konkluzji, że miasta są w swej polityce ekspansywnej ograniczone do sfery wyłącznie mieszkaniowej. Powołane czynniki winny co najrychlej te niedokładności usunąć; dałoby się to trybem uproszczonym skutecznieć drogą opracowania rozporządzenia, określającego taksatywnie, które potrzeby uznać należy za objęte ustawowym terminem: „rozszerzania się miasta” i dopuszczające przymusowy wykup gruntów podmiejskich. Podkreślić zaś wypada, że cały szereg innych jeszcze — prócz

mieszkaniowych — nader ważnych interesów społecznych i ekonomicznych, oświatowych i administracyjnych — domaga się terenowego rozwiązania.

IV) Rozporządzenie wyk. z dnia 21/IX 1921 r. odróżnia w postępowaniu ekspropriacyjnem dwa stadja, a mianowicie:

pierwsze — to definitywne określenie sfery interesów terytorjalnych miasta przez Gł. U. Z. (§ 2 rozp.) na podstawie wniosków, składanych przez gminę, lub spółdzielnię mieszkaniową (?)

drugie — to wykup poszczególnych majątków, położonych w granicach tej strefy.

Rozp. wyk., wprowadzając we wszystkich wypadkach taki modus procedendi, mianowicie obowiązek ustalenia strefy przed przystąpieniem do właściwego wykupu — nie jest w zgodzie z art. 26 ustawy. Ustawa bowiem określa tylko a priori promień 15 km. dla m. Warszawy, co do innych miast jednak zastrzega przekazywanie gruntów „w miarę potrzeby (każdorazowej) i wedle określenia Głównego Urzędu Ziemskiego”, nie wspominając jednak nic o odległości od centrum miasta, czyli że w zasadzie wszelkie dezyderaty terenowe mogą być zrealizowane, o ile będą tylko należycie umotywowane — przyczem geograficzne położenie wymaganego terenu jest obojętne. Przeciwno określaniu zaś strefy podnieść należy pozatem następujące obiekcje:

a) ma ono znaczenie teoretyczne, ponieważ tendencje w ewolucji terytorjalnej miast, zwłaszcza większych, o charakterze przemysłowym, nie dadzą się co do swego kierunku na dalszą metę przewidzieć;

b) strefa taka tworzy rzadko geometryczną figurę pierścienia kołowego, ponieważ miasta o konfiguracji n. p. prostokątnej wykazują w swej linii podłużnej naturalnie znacznie większą odległość peryferji od centrum, niż w liniach poprzecznych, zatem w pierwszym kierunku pożądanem jest nieraz zabezpieczenie zapasu ziemi w innym, bo większym promieniu;

c) aproksymatywne określenie strefy, jako oparte na hipotezach, pozbawione jest znaczenia praktycznego, natomiast wywołuje nieuzasadnioną panikę wśród okolicznych właścicieli ziemskich i osłabia ze zrozumiałych powodów w znacznej mierze intensywność wytwórczości rolnej;

V) Ustawa o ref. roln. rozróżnia dwie kategorie dóbr, podlegających wywłaszczeniu, a mianowicie dobra, wyliczone w p. 1 — 7 artykułu pierwszego, podlegają wykupowi w całości, dobra zaś, wymienione pod l. 8 tylko warunkowo i częściowo (art. 2), a mianowicie:

a) tylko majątki ponad 60, 180 wzgl. 400 ha,

b) po wydzieleniu części obszaru dla dotychczasowego właściciela (§ 18 Przep. wyk. do ust. roln., Dz. U. 83 ex 1920 poz. 557).

c) o ile nie stanowią typu gospodarstwa, wysoce uprzemysłowionego, względnie poświęconego wytwórczości nasiennej, hodowlanej lub rybnej.

Do grupy pierwszej zaliczone są m. i. majątki ziemskie, „znajdujące się w sferze oddziaływania interesów mieszkaniowych miejskich” (art. 1 p. 7), atoli art. 2, dotyczący wykupu majątków ze wskazanymi wyżej ograniczeniami, wymienia w p. a): „majątki, położone w okręgach przemysłowych i podmiejskich”, więc pozornie te same, co w p. 7 art. 1 wyszczególnione. Chcąc uniknąć sprzeczności, należałoby przyjąć, że w drugim wypadku chodzi o majątki, położone wprawdzie w okręgach podmiejskich, lecz nie objęte strefą interesów mieszkaniowych i t. p., które zatem mają znaczenie w pierwszym rzędzie dla parcelacji rolnej, niepozostającej w żadnym związku z wykupem ziemi w interesie ludności miejskiej.

Dystynkcja ta jednak nie jest pozbawioną sztuczności. Niejasna redakcja powoduje, że istotna intencja ustawodawcy pozostała ukryta; wątpliwości zaś potęguje m. i. ta jeszcze okoliczność, że w ustawie o wywłaszczeniu gruntów dla m. stoł. Warszawy z dn. 21 czerwca 1921 r. (Dz. U. № 63 poz. 386) wykup dozwolony jest tylko odnośnie do majątków, liczących ponad 23 ha (maksymalny obszar normalnego gospodarstwa — art. 27 cz. 2), wprowadza się zatem pewne ograniczenia, których przecież nie zna ustawa zasadnicza o ile chodzi o rozszerzanie miast.

In merito: podkreślić wypada, że ustanawianie a priori wspomnianych wyżej pod: a) — c) ograniczeń, mogłoby sparaliżować niejednokrotnie urzeczywistnienie najdonioślejszych zamierzeń komunalnych, uniemożliwiając n. p. wykup drobnej parceli właśnie ze względu na jej małe rozmiary (poniżej wywłaszczalnego minimum art. 2 p. a, niezbędnej może dla celów regulacyjnych i budowlanych).

VI) Rozwój terytorjalny miast może też utknąć na poważnych trudnościach, jeżeliby Gł. U. Z. przystąpił do parcelacji rolnej majątków, właśnie w strefie podmiejskiej położonych. W myśl art. 1 wszystkie grunty, wyliczone pod l. 1 — 8 (więc i p. 7) mogą być bowiem przeznaczone „na cele przeprowadzenia reformy rolnej” t. j. właśnie do parcelacji rolniczej. Chaotyczne pomieszenie dwóch różnych kwestji: reformy agrarnej i rozbudowy miast jest tu szczególnie jaskrawe. Bo jeżeli rozumiemy, że kolonizacja włościańska i powiększanie karłowatych gospodarstw odbywa się kosztem majątków, które straciły tutaj moralny do ochrony ze strony państwa czy to ze względu na złą gospodarkę, czy też na osobę posiadacza, który nabył majątek celem dalszej odprzedaży w chęci zysku, lub nie jest rolnikiem, czy też ze względu na zbyt duży obszar — to niezrozumiałem jest, czemu bliskość miasta ma wpływać na zakwalifikowanie jakiegoś majątku na rozparcelowanie między rol-

ników. Położenie geograficzne jest natomiast momentem ważnym, o ile chodzi o rozszerzenie miast, których ekspansja jest ściśle uzależniona lokalnie od okolicznych warunków terytorjalnych, podczas gdy przydział ziemi dla małorolnych może być skuteczniejszy w jakiegokolwiek okolicy, niezależnie od sąsiedztwa miast.

Ta kolizja mogłaby być rozwiązana przez postanowienie, że grunty podmiejskie należy w zasadzie od parcelacji rolniczej wyłączać, tworząc tam rolnicze jednostki gospodarcze wyjątkowo i dopiero po stwierdzeniu, że sąsiednie miasta nie zamierzają tych gruntów dla siebie wykupywać (§ 14 Rozp. wyk.).

VII) W art. 6 ustawy przewidziany jest wykup majątków prywatnych w pewnej kolejności; tego samego porządku należy też przestrzegać wg. § 5 rozp. wyk. i w postępowaniu ekpropriacyjnym na rzecz miast.

Ponieważ miasto graniczy często z kilku jednocześnie powiatami, a miarodajnym jest stan posiadania nieruchomości ziemskich w każdym powiecie odrębnie, przeto i kolejność wykupu będzie z natury rzeczy inną w poszczególnych okolicach podmiejskich. Pozatem system kolejności doprowadzi do wytworzenia się licznych enclave, nie stanowiących z obszarem miejskim jednego zwartego kompleksu terytorjalnego, a oderśń oderwane i rozrzucone w znacznej nieraz odległości. Praktyczna wartość takiego de-sygnowania gruntów na rzecz miasta jest bardzo problematyczną.

Ponadto, ponieważ z p. 1 — 6 przydział ziemi dla miast może nastąpić tylko w drodze wyłączenia z pod rolniczej parcelacji, a samodzielna akcja wykupu może być wszczętą dopiero z p. 7, zatem w siódmym rzędzie, przeto miasto musiałoby czekać na wywłaszczenie aż do chwili, gdy zostanie udowodnionem, że w jego sferze interesów np. w promieniu kilkudziesięciu kilometrów niema już majątków, kwalifikujących się do wykupu ze względu na znamiona p. 1 — 6, względnie, że już zostały one wszystkie rozparcelowane. Dlatego to m. st. Warszawa wyjednało dla siebie ustawę specjalną, uchylającą ową kolejność.

VIII) Wykup w celach agrarnych zasadniczo się różni od wywłaszczenia terenów w interesie komunalnym. Podczas gdy w pierwszym wypadku racjonalnem jest planowe zajęcie przymusowe i parcelowanie całych majątków, to w drugim akt ekpropriacyjny winien się ograniczyć do tej tylko części majątku, która do realizacji pewnych najaktualniejszych potrzeb miejskich jest niezbędną. Wszczywanie procedury wywłaszczeniowej odnośnie do całego kompleksu majątkowego ze względu na potrzebną tylko część jego obszaru — byłoby bardzo szkodliwem i nieprodukcyjnym marnowaniem żywotnych sił gospodarczych. Lecz zarówno ustawa, jak i rozp.

pomija te momenty, mówiąc stale o wykupie „majątków” (t. zn.: całych kompleksów majątkowych). Tak łatwe w tej dziedzinie próby tendencyjnej dewastacji wielkiej własności należałoby jednak z góry uniemożliwić wyraźnem postanowieniem prawnem.

IX) Skład komisji, orzekających o wywłaszczeniu ziemi na rzecz miast jest taki sam, jak w wypadku zajęcia gruntów dla celów, związanych z reformą rolną.

Mimo zgola odmiennego charakteru sprawy, rozp. wyk. odsyła bowiem w tej materji en bloc do art. 6 — 22 ustawy o reformie rolnej. Organa municypalne delegują tylko na posiedzenia okręgowej komisji ziemskiej (§ 9 rozp.) w osobach swych przedstawicieli, którym przyznano jedynie rolę informatorów („celem udzielania potrzebnych wyjaśnień”), pozbawiając ich zatem nawet prawa inicjatywy w obradach (n. p. w formie składania wniosków).

We wspomnianych komisjach zasiada natomiast z głosem stanowczym: 6 członków z pośród rolników małej i wielkiej własności oraz robotników rolnych.

Ta sama komisja decyduje nietylko tam, gdzie chodzi o wykup przymusowy własności ziemskiej; skład jej nie ulega żadnej zmianie nawet w tych wypadkach, gdzie uchwała wywłaszczenie parceli, położonej w obrębie miasta.

W komisji reprezentowane są więc wyłącznie interesy agrarne—mieszkaństwo natomiast (właściciele nieruchomości, związek lokatorów) nie ma zagwarantowanego ani jednego mandatu (por. jednak p. XI).

X) W ścisłym związku z ustawą o reformie rolnej pozostaje wyprzedzająca ją ustawa z 2 sierpnia 1919 r. o upoważnieniu Rządu do wydania rozporządzenia normującego przenoszenie własności nieruchomości ziemskiej (Dz. P. 64 poz. 384). Na zasadzie art. 3, wydanego na podstawie powyższej ustawy rozporządzenia, żadna zmiana własności ziemskiej z wyjątkiem rustykalnej nie może nastąpić bez zgody Okręgowego Urzędu Ziemskiego. O. U. Z. zaś odmawia zezwolenia na przeniesienie prawa własności nieruchomości, jeżeliby to „uniemożliwiało lub ograniczało zastosowanie zasad reformy rolnej, uchwalonych przez Sejm Ustawodawczy w dniu 10 lipca 1919 r.,” zatem też wprowadzenie w życie p. VII Rezolucji lub odpowiadających mu w ustawie o reformie rolnej: artykułów 1 p. 7 i 26 (Okr. Rozp. Rady Ministrów z d. 1/IX-1919 w Dz. U. 73 poz. 428).

Jednakowoż Przepisy wykonawcze z d. 12/IX 1919 (Monitor № 206) do cyt. wyżej Rozp. Rady Min. postanawiają w art. 1, że: „za nieruchomości ziemskie uważać należy tylko nieruchomości, położone poza obrę-

bem miasta", czyli, że obrót ziemią w obrębie miast nie podlega wskazanej wyżej kontroli ze strony urzędów ziemskich. Mimo tak wyraźnego przepisu, trudno się oprzeć wrażeniu, że kwestja ta nie jest należycie prześlana, ani definitywnie rozstrzygnięta, skoro w art. 31 ust. 2 ustawy z d. 26/IX 1922 r. w przedmiocie rozbudowy miast (Dz. U. R. P. Nr. 73 poz. 428) czytamy, że wspomniane wyżej Rozp. Rady Ministrów, normujące przenoszenie własności nieruchomości ziemskiej nie ma zastosowania do tych tylko nieruchomości, w obrębie miast położonych, których obszar ogólny nie przekracza 23 ha. (typ dominujący) zatem a contra: wszelka alienacja większych obszarów wymaga zgody urzędu ziemskiego, chociażby chodziło o tereny, znajdujące się w granicach miasta, co jednak przeczy ust. 1 cyt. Art. 31 ust. o rozb. zasadą: „swobody dobrowolnego prawnoprywatnego obrotu ziemią — w obrębie miast”.

Dzięki tym niejasnym postanowieniom czynniki komunalne nie są w stanie zapobiec wzmagającej się w mieście spekulacji gruntowej; miasto zaś traci finansową zdolność nabywania w swych granicach licznych parcel, które są nieraz niezbędnie potrzebne dla celów mieszkalnych zwłaszcza, ze względu na odległość od centrum, dogodności komunikacyjne, możliwość korzystania z miejskich urządzeń, jak kanalizacji, wodociągów, prądu elektrycznego i t. p.

Skup parcel budowlanych przez miasto z pierwszej ręki mógłby stworzyć zdrowy substrat do rozwinięcia racjonalnej polityki terenowej, wywołać obniżenie renty gruntowej, wykluczyć czynnik spekulacyjny i ułatwić finansowe rozwiązanie poważnych ekonomicznych trudności przy rozbudowie miasta.

Natomiast przejawiająca się już dziś dążność do lokowania kapitałów w nieruchomościach, rosnąca stale w miarę postępującej dewaluacji pieniądza i budzącego się ruchu budowlanego, wytworzy wielki popyt na ziemię w mieście; według znanych praw ekonomicznych następstwem tego zjawiska będzie znaczne podniesienie ceny targowej, a w konsekwencji osiągnięciu i cena ziemi przymusowo wywłaszczanej, która według ustawy ma wynosić połowę ceny targowej w ostatnich czasach, znaczną wysokość. Byłoby więc rzeczą bardzo pożądaną, by organa miejskie roztaczały stałą kontrolę nad obrotem ziemią w obrębie miasta, tak jak urzędy ziemskie na wsi i to bez względu na wielkość parceli.

XI) W końcu zastanowić się wypada w jakim stosunku do siebie pozostają: ustawy o wywłaszczeniu, a w szczególności na obszarze b. zaboru rosyjskiego obowiązujący Dekret z dnia 7/II 1919 r., a analogiczne przepisy o wykupie gruntów w ustawie o reformie rolnej.

Art. 1 cyt. Dekretu opiewa, że przymusowe wywłaszczenie nierucho-

mości oraz czasowe ich zajęcie, lub ustanowienie na nich służebności — nastąpić może „na użytek dróg żelaznych i innych dróg komunikacyjnych lądowych wodnych oraz wszelkich urządzeń użyteczności publicznej”. Ustawa o reformie rolnej zaś głosi, że w planie parcelacyjnym uwzględnić należy:

a) art. 25: „czy i które tereny winny być przeznaczone — na cele gminne, szkolne, kościelne i inne społeczne lub przemysłowe” (będą to nieraz „urządzenia użyteczności publicznej” w rozumieniu art. 1 Dekr. o wywł.).

b) art. 26: pozostawianie miastom gruntów na cele ich „rozszerzania się” (a więc też na budowę projektowanych w programie rozbudowy miasta zakładów gminnej użyteczności publicznej, szpitali, rzeźni i t. p., lub dla celów regulacyjnych, co czasem mogłoby być identycznym z wywłaszczeniem „na użytek dróg komunikacyjnych lądowych” w pojęciu cyt. Dekretu).

Powierzchowne już zestawienie odpowiednich postanowień wykazuje zatem, że obie ustawy niejednokrotnie będą miały ten sam zakres zastosowania.

Ustawa rolna mówi w rozdziale, poświęconym parcelacji własności rustykalnej, przedewszystkiem o konserwacji pewnych obiektów już istniejących, a służących innym celom społecznym i t. p., a następnie o „przeznaczeniu”, tj. wydzieleniu części wywłaszczonego obszaru pod budowę gmachów o charakterze publicznym (szkół, urzędów gminnych). Tylko ten ostatni wypadek jest najbardziej zbliżony do wywłaszczenia na użytek urządzeń użyteczności publicznej, przyczem różnica na tem głównie polega, że realizacja możliwą jest w zasadzie tylko akcesoryjnie, mianowicie w związku z podjętą już rolniczą parcelacją (p. wyżej pod I).

I ta dystynkcja nawet zaciera się, o ile chodzi o zajęcie terenów na ogólne potrzeby rozszerzającego się miasta na zas. art. 26, wzgl. 1 ustawy, która pozbawia dopuszczającą ekspropriację w interesie „rozszerzania miast” nietylko w wypadkach, Dekretem o wywłaszczeniu objętych, bo — w braku norm przeciwnych — także tam, gdzie niema znamion „publicznej użyteczności” (budowa domów mieszkalnych).

Ścisłe rozgraniczenie jest nader trudne; przyczyna niejasności tkwi zarówno w ogólnikowym określeniu Dekretu, który nie podaje żadnego kryterjum dla ustalenia cechy publicznej użyteczności — jak i w powierzchownej stylizacji art. 24 — 26 Ust. Roln., która nawet nie waha się rozporządzać ziemią w celach „przemysłowych” (art. 25). Są to koncepcje zupełnie już odległe od reformy rolnej i w rezolucjach sejmowych wcale nie przewidziane.

Ustalenie linii demarkacyjnej między temi dwoma źródłami prawa jest nader ważne, bo obecny stan rzeczy kryje w sobie zarzewie sporów kom-

petencyjnych i konfliktów nietylko formalnej natury, albowiem naruszenie właściwości jest podstawą do unieważnienia wszystkich aktów prawnych i naraża zarówno państwo, jak strony na nieobliczalne straty.

Dekret o wywłaszczeniu daje znacznie większą rękojmię, że prawa właściciela ziemskiego nie zostaną pogwałcone. Wyższość jego w tej mierze znajduje wyraz m. in. w następujących przepisach prawnych:

1) Każde wywłaszczenie wymaga uprzedniego stwierdzenia, że służy celom użyteczności publicznej (art. 2). Dzieje się to *ex officio*, ponieważ chodzi tu nietylko o prywatne prawa subiektywne a o przełamanie zasady nietykalności własności prywatnej, noszącej charakter publiczno-prawny. Rozpatrywanie istnienia tego warunku jest natomiast na zasadzie ustawy o reformie rolnej zbyteczne, zwłaszcza w wypadkach, gdzie właściciel, pod presją i z obawy otrzymania tylko połowy ceny szacunkowej, „godzi się” na zawarcie t. zw. „dobrowolnego” układu.

2) Oszacowania majątku dokonywa Komisja Szacunkowa, w której reprezentowaną jest nietylko administracja, lecz i element sędziowski, przy czem uwzględniać należy wszelkie straty a nawet *lucrum cessans* właściciela. Komisji służy prawo wzywania ekspertów i badanie ich pod przysięgą (art. 8 i 10).

3) Odszkodowanie wypłacane jest natychmiast po uprawomocnieniu się orzeczenia tej Komisji w gotówce, w całości, bez jakichkolwiek potrąceń (art. 14).

4) Przepisanie tytułu własności w księgach hipotecznych następuje bezpośrednio na rzecz zainteresowanej instytucji i dopiero po skutecznieniu wypłaty należności za nieruchomość wywłaszczoną. Natomiast Okręgowe Urzędy Ziemskie zwracają się do sądów o wpis skarbu państwa, za właściciela „wykupionego majątku” już w chwili, gdy Gł. Kom. Z. zatwierdzi uchwałę pierwszej instancji, opiewającą na przymusowy wykup (Por. w tym przedmiocie: Jaworski, Państwo praworządne a reforma rolna, zbiór artykułów, r. 1922: str. 96-99, 9, 38 — 47 oraz Kwartalnik prawa cywilnego i karnego 1919 r., zesz. II S. 185 i n.).

Co do procedury przy wywłaszczeniu natomiast wg. ust. o ref. rolnej p. niżej p. XII.

Te same uwagi dotyczą w zasadzie także innych ustaw dzielnicowych, w tej materji obowiązujących.

Własność tabularna dążyć więc będzie do jaknajwiększego zacieśnienia kompetencji urzędów ziemskich, starając się dowieść tezy, że ustawy o wywłaszczeniu nie są uchylone przez analogiczne postanowienia ustawy o reformie rolnej.

XII) Ustawa z dnia 26 września 1922 r. w przedmiocie rozbudowy miast (Dz. U. 89 poz. 811) wnosi do omawianej kwestji nowe postanowienia.

Na zasadzie art. 4 cyt. ust. „zadaniem gminy będzie m. i rozpoczęcie samodzielnej akcji budowlanej celem pomnożenia liczby lokali mieszkalnych w mieście”, — a „dla osiągnięcia powyższych celów gmina nabywa drogą umowy dobrowolnej lub wywłaszczenia przymusowego grunty”.

A) Postępowanie ekspropriacyjne w myśl cyt. ust. zasadniczo różni się od trybu wywłaszczenia, wszczętego na podstawie art. 26 ustawy o reformie rolnej, a mianowicie:

1) wykup przymusowy przeprowadzają — według ustawy rolnej — władze administracyjne, wzgl. komisje o składzie obywatelskim przy współudziale sędziego i delegatów: Min. R. i D. P. oraz O. U. Z., a w szczególności:

- a) Okręgowa komisja ziemska orzeka na wniosek Okr. Urz. Ziemskiego, czy dana nieruchomość ma być przymusowo wykupiona oraz — w przypadku wykupu z art. 1 p. 8 — jaki obszar gruntu pozostawić właścicielowi;
- b) Okręgowy Urząd Ziemski następnie określa topograficznie obszar wywłaszczony i obszar wyłączony.
- c) Komisja okręgowa ustala na podstawie opinji komisji szacunkowej, złożonej z rzeczoznawców oraz delegatów O. Urz. Z. i Min. R. i D. P. — cenę wykupną nieruchomości; cenę tę ma stanowić „połowa przeciętnej ceny targowej, płaconej za majątki o zbliżonym obszarze w danej okolicy”.
- d) Od orzeczeń O. K. Z., wzgl. O. U. Z. służy odwołanie do Gł. K. Z. wzgl. Gł. U. Z. w terminie 30-dniowym.
- e) Z chwilą prawomocności orzeczenia przymusowego wykupu O. K. U. Z. obejmuje nieruchomość wykupioną w swe fizyczne posiadanie.
- f) Następnie przekazuje ją gminie miejskiej na warunkach, oznaczonych przez Prezesa Gł. U. Z. w porozumieniu z Ministrem Rolnictwa i Dóbr Państwowych i Ministrem Skarbu — na własność, w celu parcelacji lub w tymczasową administrację.
- g) Spłata ceny wykupnej, należnej właścicielowi — nastąpi w terminie późniejszym w 4%-ej państwowej rencie ziemskiej (ustawa z d. 16/VII—1920 r. o tymczasowych środkach dla sfinansowania reformy rolnej).

2) Ustawa natomiast o rozbudowie miast konstruuje tę procedurę w sposób zgoła odmienny: (Art. 4 cz. 2 p. c. Art. 8—11). Instancją decy-

dującą na żądanie Rady miejskiej, o wywłaszczeniu, jest właściwy sąd pokoju, który:

- a) orzeka o potrzebie, przedmiocie i rozciągłości wywłaszczenia (p. natomiast wyżej 1 a i b).
- b) o wysokości pełnego odszkodowania (p. natomiast 1 c.).
- c) wykonanie wywłaszczenia może nastąpić dopiero po zapłaceniu przez miasto stronie odszkodowania w gotówce; niespełnienie tego warunku w ciągu 3 miesięcy stanowi tytuł od uchylenia prawomocnego orzeczenia wywłaszczającego (p. natomiast: 1 g, e).
- d) gmina miejska nabywa odnośne grunty bezpośrednio nie zaś dopiero z rąk władzy państwowej (por. zaś 1 f).

Różnice są więc bardzo znaczne; niewątpliwie ustawa o rozbudowie miast jest dla właściciela nieruchomości o wiele korzystniejsza, bo nie tylko zapewnia ze względu na czynnik sędziowski większą obiektywność i niezależność decyzji, lecz przede wszystkim nakazuje uiszczenie pełnego (a nie połowy) odszkodowania:

B) Można ją jednakowoż stosować tylko w zakresie, ograniczonym zarówno terytorjalnie, jak i ze względu na cel wywłaszczenia (Art. 6 ust. 1 i 2), a mianowicie:

- a) wyłącznie z uwagi na brak mieszkań, nie zaś w celu zwiększenia zapasu terenowego, lub na potrzeby ogólne miasta (por. natomiast wyżej pod III).
- b) tylko w odniesieniu do gruntów, położonych w granicach miasta „p. natomiast wyżej pod I i IV).
- c) o ile ich „obszar ogólny“ nie przekracza 23 ha.

Ten ostatni warunek jest wyrażony bardzo nieściśle, albowiem:

Art. 6 brzmi: „wywłaszczenie w obrębie miast w granicach art. 29 ustęp ostatni dopuszczalne jest na cele mieszkalne“. Powołany zaś art. opiewa: „przepisy ustawy o wykonaniu reformy rolnej nie odnoszą się do gruntów, położonych w obrębie miast, których ogólny obszar nie przekracza 23 h. zatem: wywłaszczać wg. ustawy o rozb. w granicach, w których nie działa ustawa rolna t. j. obszarów, niżej 23 ha. można tylko w interesie miejskiego mieszkalnictwa. Jeżeli artykułowi ustawy damy treść przepisu, wykluczającego bezwzględnie wszelką możliwość ekspropriacji tych właśnie mniejszych terytorjalnych kompleksów, dla innych, jak w ust. o rozb. miast, wymienionych zamierzeń t. j. budowy domów mieszkalnych, to w rezultacie eksploatacja takich terenów prywatnych na szkoły, szpitale, ogrody miejskie, teatry, domy ludowe i t. p. w zasadzie stałaby się niemożliwą, o ile w konkretnym wypadku nie dałoby się skorzystać z ustaw o wywłaszczeniu na rzecz „urządzeń użyteczności publicznej”

(p. wyżej pod XI) kategoryczna zaś i ogólna forma cyt. art. przemawia za taką wykładnią; podczas gdy, dążąc do bardziej logicznej konstrukcji, raczej musielibyśmy się przychylić do innej interpretacji: tej mianowicie, że ustawa rolna tylko w powyższych terytorjalnie zakreślonych granicach, w obrębie miasta nie działa, o ile chodzi o zajęcie ziemi na potrzeby mieszkalne bo tu obowiązuje *lex specialis*, ust. o rozbudowie, natomiast odzyskuje swą moc w razie potrzeby wykupu gruntów dla innych celów, ogólnomiejskich. Bo już jest rzeczą niewątpliwą (arg. a contr. z art. 29 ust. o rozb.), że kompleksy majątkowe, liczące ponad 23 ha, ulec mogą wywłaszczeniu na zasadzie art. 26 ust. roln. dla wszystkich celów w art. tym wskazanych, t. j. zarówno mieszkaniowych, jak innych, z rozszerzaniem się gminy miejskiej związanych (p. wyżej p. III). Byłoby więc rzeczą zgoła niezrozumiałą zezwalać na przymusowe pozbawienie własności prywatnej, na budowę szkół i t. p. tylko wtedy, gdy miasto pragnie większe zająć obszary, a wykluczać je odnośnie do mniejszych przestrzeni. Tak więc musimy rzecz zdecydować wbrew dosłownemu tekstowi ustawy, jeżeli rozstrzygnięcie tej kwestji wątpliwej niema być wbrew logice.

Kryterjum 23 ha. jest pozatem zupełnie dowolne. Ustawa o ref. roln. w art. 27 mówi o podziale gruntów na jednostki gospodarcze samodzielne w tych właśnie rozmiarach, lecz trudno w tym dostrzec jakikolwiek związek z wykupywaniem ziemi dla miast.

Prawdopodobnie ustawodawca wychodzi z założenia (mylnego zresztą), że obszary większe w mieście, mają charakter bardziej agrarny (nie wyłącznie parceli budowlanej) i ten punkt widzenia skłonił go do przekazywania takich wywłaszczeń organom niesądowym, a komisjom, w których uczestniczyliby też rzecznicy włościańskich interesów. Jest to jednak pogląd, którego błędność nie wymaga dłuższego wywodu.

Na tem kończymy nasze rozważania *de lege lata*. W powyższych uwagach nie dotykaliśmy zupełnie strony ekonomicznej i społecznej prawa o wywłaszczeniu, znaczenia procesu urbanizacji i t. p. analizując tylko formę przepisów t. j. rozpatrując, czy ustawa ta nie stoi w sprzeczności z inną, czy wola ustawodawcy jest jasną, czy odpowiada jej brzmienie poszczególnych postanowień, czy stosowanie przepisu nie wytworzy trudności w praktyce. Ocena wypaść musi jak najgorzej. Prawo—o którym mowa—jest jednym wielkim błędem, jest tworem, urągającym kardynalnym zasadom nowoczesnej techniki kodyfikacyjnej.

Miasta powinny się domagać nowej ustawy, specjalnie normującej poruszoną tu kwestję wszechstronnie, ustawy, w której należałoby m. in. urzeczywistnić następujące dezyderaty:

1) Wywłaszczenie na potrzeby nietylko mieszkaniowe, ale też inne ogólne, podyktowane koniecznością rozwoju miasta we wszystkich kierunkach życia gospodarczego i kulturalnego.

2) Wyrażne zniesienie wszelkich ograniczeń co do obszaru, rodzaju i kolejności gruntów, ulegających wykupowi w interesie rozbudowy miast.

3) Uzależnienie wszelkiego obrotu ziemią w obrębie miasta od zgody władz municypalnych, tak samo, jak w okolicach podmiejskich od aprobaty Urzędów ziemskich.

4) Zasadnicza niedopuszczalność rolniczej parcelacji w obrębie strefy miejskiej terytorjalnej ekspansji.

5) Powołanie do życia kolegjalnych ciał opiniodawczych z udziałem przedstawicieli zainteresowanych warstw społeczeństwa, natomiast przekazanie prawa decyzji o wywłaszczeniu i ustalenia wysokości odszkodowania — sądom.

6) Uzgodnienie ustawy o wywłaszczeniu ziemi dla miast z art. 99 konstytucji oraz z dzielnicowymi ustawami o wywłaszczeniu ¹⁾.

¹⁾ Por. rezolucję sejmową z dnia 17 i 22 czerwca 1921 (Monitor № 136 i 139).

Skorowidz

Ustaw i rozporządzeń za czas od 15/III—24 do 1 maja 1924 r., sporządzony na podstawie: „Dziennika Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej“, (do № 38 włącznie), „Monitora Polskiego“ (do № 109 włącznie), „Dziennika Urzęd. M. W. R. i O. P.“ (do № 7 włącznie).

Koleje Żelazne.

Ustawa z d. 27/II—24 r. w przedmiocie sprzedaży gruntu kolejowego na rzecz „Stowarzyszenia Domu Zdrowia pracowników polskich kolei państwowych okręgu stanisławowskiego w Stanisławowie.

Dz. U. R. P. Nr. 26/24 poz. 260.

Rozporządzenie Ministra Kolei Żelaznych z d. 29/III — 24 r. o zmianach i uzupełnieniach taryfy towarowej polskich kolei żelaznych.

Dz. U. R. P. Nr. 30/24 poz. 303.

Rozporządzenie Ministra Kolei Żelaznych z d. 29/III — 24 r. o rozciągnięciu na przewozy kolejami wąskotorowymi zmian i uzupełnień taryfy towarowej polskich kolei żelaznych.

Dz. U. R. P. Nr. 30/24 poz. 305.

Rozporządzenie Ministra Kolei Żelaznych z d. 5 kwietnia 1924 r. o waloryzacji i zmianie opłat taryfy osobowej, bagażowej i towarowej na wąskotorowej kolei Wawer-Wiązowna.

Dz. U. R. P. Nr. 32/24 poz. 336.

Rozporządzenie Ministra Kolei Żelaznych z d. 5/IV — 24 r. o otwarciu tymczasowego ruchu osobowego na linii kolejowej Kutno-Płock-Radziwie.

Dz. U. R. P. Nr. 33/24 poz. 346.

Rozporządzenie Ministra Kolei Żelaznych z d. 16/IV — 24 r. o uzupełnieniu i zmianach taryfy osobowej i bagażowej, obowiązującej na polskich kolejach państwowych.

Dz. U. R. P. Nr. 35/24 poz. 375.

Rozporządzenie Ministra Kolei Żelaznych z d. 18/IV — 24 r. o zmianach i uzupełnieniach taryfy towarowej polskich kolei żelaznych.

Dz. U. R. P. Nr. 35/24 poz. 376.

Rozporządzenie Ministra Kolei Żelaznych z d. 18/IV — 24 r. o zmianach i uzupełnieniach ujednolajionych postanowień dodatkowych do konwencji Międzynarodowej o przewozie towarów kolejami żelaznymi z d. 14 października 1890 r.

Dz. U. R. P. Nr. 37/24 poz. 398.

Oświecenie Publiczne i Wyznania Religijne.

Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 13/III — 24 r. o wyłączeniu gruntów pod budowę publicznej szkoły powszechnej we wsi Irządze, pow. włoszczowskiego.

Dz. U. R. P. Nr. 26/24 poz. 261.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 3/III — 24 r. o stosowaniu ustawy z d. 9 października 1923 r. o uposażeniu funkcjonarjuszów państwowych i wojska do profesorów naukowych zakładów teologicznych: w Tarnowie, Przemyśle i Stanisławowie.

Dz. U. R. P. Nr. 31/24 poz. 310.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 3/III — 24 r. do art. 28 ustawy z d. 9/X — 23 r. o uposażeniu funkcjonarjuszów państwowych i wojska, dotyczącego wynagrodzenia zastępców profesorów szkół akademickich.

Dz. U. R. P. Nr. 31/24 poz. 311.

Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z d. 31/III — 24 r., zmieniające częściowo rozporządzenie z d. 21/II — 24 r. w przedmiocie dokonania wyborów organów zarządzających w gminach wyznaniowych żydowskich na terenie b. Królestwa Kongresowego.

Monitor Polski Nr. 81/24 poz. 228.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 26/III — 24 r. o stosowaniu ustawy z d. 9 października 1923 r. o uposażeniu funkcjonarjuszów państwowych i wojska do funkcjonarjuszów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, Państw. Instytutu Dentystycznego i Państw. Instytutu Pedagogicznego w Warszawie.

Dz. U. R. P. Nr. 35/24 poz. 368.

Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w porozumieniu z Ministrem Skarbu z d. 23/I — 24 r. w sprawie

wykonania art. 28 i 105 ustawy z d. 9 października 1923 r. o uposażeniu funkcjonariuszów państwowych i wojska (Dz. U. R. P. Nr. 116 p. 924), dotyczących wynagrodzenia pomocniczych sił naukowych w szkołach akademickich.

Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 4 poz. 36.

Rozporządzenie Ministra Wyznań Relig. i Oświecenia Publicznego z d. 6/II — 24 r. w sprawie taks za egzaminy w publicznych szkołach powszechnych.

Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 4 poz. 37.

Rozporządzenie Ministra W. R. i O. P. z d. 8/II — 24 r. w sprawie organizacji szkół ćwiczeń.

Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 6 poz. 52.

Rozporządzenie Ministra W. R. i O. P. z d. 7/III — 24 r. w sprawie ujednolajnienia ocen postępów i sprawowania uczniów w szkołach powszechnych, preparandach i seminarjach nauczycielskich, szkołach średnich ogólnokształcących i zawodowych.

Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 7 poz. 63.

Rozporządzenie Ministra W. R. i O. P. z d. 11/III — 24 r. w przedmiocie uzupełnienia rozporządzenia Ministra W. R. i O. P. z d. 21 czerwca 1923 r. w sprawie uproszczonych egzaminów państwowych na nauczycieli szkół średnich ogólnokształcących i seminarjów nauczycielskich.

Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 7 poz. 64.

Praca i Opieka Społeczna.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 7/III—24 r. w przedmiocie dodatków drożyznianych do rent ubezpieczenia od wypadków dla osób, pobierających renty i dodatki do rent z Zakładu ubezpieczenia od wypadków we Lwowie.

Dz. U. R. P. Nr. 26/24 poz. 269.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 18/III—24 r. w przedmiocie zwolnienia gospodarstw rolnych o obszarze do 30 hektarów na terytorjum województw: krakowskiego, lwowskiego, stanisławowskiego, tarnopolskiego i cieszyńskiej części województwa śląskiego od uiszczenia Zakładowi ubezpieczenia od wypadków zaległych opłat za czas od 1 lipca 1921 r. do dnia 25/II—24 r.

Dz. U. R. P. Nr. 29/24 poz. 297.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 17/III—24 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Pracy i Opieki Społecznej oraz Ministrem Przemysłu i Handlu w przedmiocie zastosowania jednostki stałej do wymiaru składek w zakresie ubezpieczeń na wypadek niezdolności do pracy, starości i na korzyść pozostałych po ubezpieczonych rodzin w b. dzielnicy pruskiej.

Dz. U. R. P. Nr. 29/24 poz. 291.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 27/III—24 r. w przedmiocie odsyłania osób, potrzebujących opieki, do gmin, w których osoby te mają prawo do opieki trwałej.

Dz. U. R. P. Nr. 31/24 poz. 318.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 26/III—24 r. w przedmiocie dodatków drożyznianych do rent ubezpieczenia inwalidów, z powodu starości i dla rodzin po ubezpieczonych, zapewnionych obowiązującą w b. dzielnicy pruskiej ordynacją ubezpieczeniową Rzeszy Niemieckiej z d. 19 lipca 1911 r.

Dz. U. R. P. Nr. 32/24 poz. 323.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 26 marca 1924 r. w przedmiocie podwyższenia dodatków drożyznianych do rent pobieranych na podstawie ustaw o ubezpieczeniu od nieszczęśliwych wypadków w przemyśle i rolnictwie, obowiązujących w b. dzielnicy pruskiej.

Dz. U. R. P. Nr. 32/24 poz. 324.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 31/III—24 r. w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu oraz Ministrem Spraw Wewnętrznych w przedmiocie zmiany rozporządzenia z d. 23 czerwca 1923 r. o czasie pracy w zakładach handlowych.

Dz. U. R. P. Nr. 32/24 poz. 335.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 14/III—24 r. w przedmiocie uprawnień Min. Pracy i Opieki Społecznej do powoływania Nadzwyczajnych Komisji Rozjemczych do załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi.

Monitor Polski Nr. 68/24 poz. 191.

Rozporządzenie Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Pracy i Opieki Społecznej z d. 9/IV—24 r. w przedmiocie zastosowania stałej jednostki (franka złotego) do opłat, pobieranych od pracodawców przez państwowe urzędy pośrednictwa pracy za dokonane zapośredniczenia do pracy tytułem zwrotu kosztów kancelaryjnych.

Dz. U. R. P. Nr. 33/24 poz. 345.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej wydane w porozumieniu z Ministrami Przemysłu i Handlu i Rolnictwa i Dóbr Państwowych z d. 12/IV—24 r. w przedmiocie zmiany podziału województw: poznańskiego i pomorskiego na okręgi i obwody inspekcji pracy.

Dz. U. R. P. Nr. 36/24 poz. 389.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 24/IV—24 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych w przedmiocie zwrotu kosztów z tytułu świadczeń na opiekę społeczną, przewidzianych ustawą z d. 16 sierpnia 1923 r. o opiece społecznej.

Dz. U. R. P. Nr. 38/24 poz. 404.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 26/IV—24 r. w przedmiocie ustanowienia ulgowych opłat, pobieranych od pracodawców przez państwowe urzędy pośrednictwa pracy za dokonane zapośredniczenia do pracy tytułem zwrotu kosztów kancelaryjnych, oraz ustanowienie terminu płatności wzmiankowanych opłat (normalnych i ulgowych).

Dz. U. R. P. Nr. 38/24 poz. 405.

Rozporządzenie z d. 18/IV—24 r. Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Skarbu w przedmiocie zmiany §§ 6 i 7 rozporządzenia austriackiego Ministra Opieki Społecznej (Dz. U. P. Nr. 79 z d. 23/II—18 r.), dotyczących wysokości wsparć dla inwalidów cywilnych, członków ich rodzin i osób, pozostałych po inwalidach cywilnych.

Monitor Polski Nr. 99 poz. 275.

Przemysł i Handel.

Rozporządzenie Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu z d. 4/II — 24 r. o wprowadzeniu opłat wywozowych od wywozu celulozy.

Dz. U. R. P. Nr. 26/24 poz. 265.

Rozporządzenie Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu z d. 25/II — 1923 r. w sprawie zastosowania stałej jednostki do opłaty stemplowej od kart do gry.

Dz. U. R. P. Nr. 28/24 poz. 279.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 19/III — 24 r. w przedmiocie przedłużenia mocy prawnej patentów na wynalazki, oraz świadectw ochronnych na wzory rysunkowe, modele i znaki towarowe, udzielonych na zasadzie poprzednio obowiązujących ustaw.

Dz. U. R. P. Nr. 28/24 poz. 282.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 17/III — 24 r. w przedmiocie częściowego podwyższenia opłat za czynności urzędów miar.

Dz. U. R. P. Nr. 28/24 poz. 283.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 19/III—24 r. o ryczałcie dla kierowników urzędów pocztowych VI klasy.

Dz. U. R. P. Nr. 29/24 poz. 289.

Rozporządzenie Ministrów Skarbu oraz Przemysłu i Handlu z d. 28/III — 24 r. o przedłużeniu mocy obowiązującej rozporządzenia z d. 13/XII — 23 r. o ulgach celnych.

Dz. U. R. P. Nr. 29/24 poz. 295.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 26/III — 24 r. o zmianie stawki celnej na pomarańcze i pomarańczki świeże.

Dz. U. R. P. Nr. 30/24 poz. 300.

Ustawa z d. 5/II — 1924 r. o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych.

Dz. U. R. P. Nr. 31/24 poz. 306.

Rozporządzenie Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu z d. 1/III — 1924 r. o wprowadzeniu opłat wywozowych od wywozu skórek zajęczych i króliczych surowych, niewyprawionych.

Dz. U. R. P. Nr. 31/24 poz. 312.

Rozporządzenie Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu z dnia 10/IV — 24 r. w sprawie ustalenia kursu złotego w zastosowaniu do opłat ustanowionych w ustawie z dnia 5/II — 24 r. o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych.

Dz. U. R. P. Nr. 31/24 poz. 319.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 26/III — 24 r. w przedmiocie zmiany okręgów probierczych: lwowskiego i krakowskiego.

Dz. U. R. P. Nr. 32/24 poz. 325.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Ministrem Skarbu z d. 19/III — 23 r. o zastosowaniu stałej jednostki do opłat pocztowych, telegraficznych i telefonicznych, oraz do wszelkich świadczeń pieniężnych o charakterze publiczno-prawnym, na rzecz zarządu pocztowego i telegraficznego.

Dz. U. R. P. Nr. 32/24 poz. 331.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Ministrem Skarbu z d. 2 kwietnia 1924 r. o zmianie rozporządzenia z d. 6 kwietnia 1923 r. w przedmiocie opłat za dozór kotłów zlecony Stowarzyszeniu dozoru kotłów w Poznaniu przez władze państwowe.

Dz. U. R. P. Nr. 32/24 poz. 332.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Ministrem Skarbu z d. 2 kwietnia 1924 r. o zmianie rozporządzenia z d. 10 kwietnia 1923 r. w przedmiocie wysokości opłat pobieranych przez Stowarzyszenie dozoru kotłów w Poznaniu za sprawdzanie urządzeń wymagających dozoru.

Dz. U. R. P. Nr. 32/24 poz. 333.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z d. 3/IV—24 r. w przedmiocie obliczania należitości za przesyłanie czasopism pocztą w obrocie wewnętrznym z W. M. Gdańskiem.

Dz. U. R. P. Nr. 32/24 poz. 334.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 31/III—24 r. w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu oraz Ministrem Spraw Wewnętrznych w przedmiocie zmiany rozporządzenia z d. 23 czerwca 1923 r. o czasie pracy w zakładach handlowych.

Dz. U. R. P. Nr. 32/24 poz. 335.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z d. 7/III—24 r. w sprawie zmiany granic okręgów dyrekcji poczt i telegrafów we Lwowie i Krakowie.

Monitor Polski Nr. 67/24 poz. 187.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z d. 19/III—24 r. w przedmiocie zmiany granic okręgów Dyrekcji Poczt i Telegrafów w Lublinie i Warszawie.

Monitor Polski Nr. 69/24 poz. 195.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych z d. 31/III — 24 r. w przedmiocie ustalenia granic okręgu ochrony górniczej dla zakładu zdrojowego w Rabce powiatu myślenickiego woj. krakowskiego.

Monitor Polski Nr. 80/24 poz. 224.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych z d. 31/III—24 r. w przedmiocie ustalenia gra-

nic okręgu ochrony górniczej dla zakładu zdrojowego w Szczawnicy, powiatu nowotarskiego, woj. krakowskiego.

Monitor Polski Nr. 80/24 poz. 225.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych z d. 31/III — 24 r. w przedmiocie ustalenia granic ochrony górniczej dla zakładu zdrojowego w Żegiestowie pow. nowo-sądeckiego, woj. krakowskiego.

Monitor Polski Nr. 80/24 poz. 226.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z d. 10 kwietnia — 24 r. w przedmiocie ustanowienia klas towarów w zastosowaniu do wzorów zdobniczych.

Dz. U. R. P. Nr. 33/24 poz. 347.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z d. 10/IV—24 r. w przedmiocie ustanowienia klas towarów w zastosowaniu do znaków towarowych.

Dz. U. R. P. Nr. 33/24 poz. 348.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości z d. 10/IV — 24 r. w przedmiocie zatwierdzenia roty przysięgi dla rzeczników patentowych.

D. U. R. P. Nr. 33/24 poz. 349.

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych z d. 14/IV—24 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu oraz Ministrem Skarbu w przedmiocie norm szacunkowych zwierząt handlowych dla wymiaru podatku procentowego.

Dz. U. R. P. Nr. 34/24 poz. 358.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z d. 18/IV—24 r. o przyznaniu IV Targowi poznańskiemu, mającemu się odbyć w Poznaniu w dniach od 27 kwietnia do 4 maja 1924 r. włącznie, ulg w przedmiocie ochrony wynalazków, wzorów i znaków towarowych.

Dz. U. R. P. Nr. 35/24 poz. 371.

Rozporządzenie Ministra Skarbu oraz Przemysłu i Handlu z d. 24/IV—24 r. o zmianie brzmienia art. 14 rozporządzenia o taryfie celnej z dnia 11 czerwca 1920 r.

Dz. U. R. P. Nr. 35/24 poz. 372.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z d. 15/IV—24 r. w sprawie ustalenia taryf pocztowych, telegraficznych i telefonicznych w walucie złotowej.

D. U. R. P. Nr. 37/24 poz. 397.

Postanowienie Ministrów Przemysłu i Handlu oraz Skarbu z d. 1/IV—24 r. w przedmiocie zatwierdzenia statutu prowizyjnego dla robotników, zatrudnionych w państwowych żupach solnych w Małopolsce, oraz zaopatrzenia dla ich wdów i sierot.

Monitor Polski Nr. 95 poz. 266.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z d. 14/IV — 24 r. w przedmiocie niżki opłat za paczki pocztowe w obrocie z Austrią.

Monitor Polski Nr. 104 poz. 286.

Reforma Rolna.

Rozporządzenie Ministra Reform Rolnych z d. 27/II — 24 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości w przedmiocie wykonywania ustawy z d. 31 lipca 1923 r. o scalaniu gruntów.

Dz. U. R. P. Nr. 26/24 poz. 266.

Rozporządzenie Ministra Reform Rolnych z d. 12/III — 24 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Sprawiedliwości, Rolnictwa i Dóbr Państwowych oraz Spraw Wewnętrznych w sprawie wykonania ustawy z d. 11 sierpnia 1923 r. o zakresie działania Ministra Reform Rolnych i organizacji urzędów i komisji ziemskich.

Dz. U. R. P. Nr. 28/24 poz. 281.

Rozporządzenie Ministrów: Reform Rolnych i Skarbu z d. 1/II—24 r. w przedmiocie opłat za nadzór urzędów ziemskich nad działalnością parcelacyjną osób fizycznych i prawnych oraz zastosowania franka złotego, jako stałej jednostki do obliczania tych opłat.

Dz. U. R. P. Nr. 32/24 poz. 330.

Roboty Publiczne.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 24/III—24 r. o wojewódzkich radach wodnych.

Dz. U. R. P. Nr. 30/24 poz. 299.

Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych z d. 6/III—24 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu w przedmiocie pobierania opłat za wydobywanie piasku, żwiru, kamieni i lodu z łóżysk wód publicznych śródlądowych.

Dz. U. R. P. Nr. 31/24 poz. 316.

Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych i Ministra Skarbu z d. 13/II—24 r. w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości, dotyczące wy-

miaru i poboru opłat za przeprowadzenie zmian w operacie katastralnym na obszarze województwa poznańskiego i pomorskiego.

Dz. U. R. P. Nr. 34/24 poz. 356.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 14/IV—24 r. w sprawie przekazania zarządom gmin miejskich i wiejskich, zatwierdzania projektów budowl i wydawania pozwoleń na budowę na obszarze województw: warszawskiego, łódzkiego, lubelskiego, kieleckiego, białostockiego, nowogrodzkiego, poleskiego, wołyńskiego, wileńskiego okręgu administracyjnego i m. Warszawy.

Dz. U. R. P. Nr. 36/24 poz. 383.

Obwieszczenie Ministra Robót Publicznych z d. 23/IV—24 r. w porozumieniu z Ministrami Rolnictwa i Dóbr Państwowych i Spraw Wewnętrznych o sprostowaniu pomyłki w rozporządzeniu Ministra Robót Publicznych z d. 1/II—24 r. w przedmiocie dostarczania drzewa opałowego.

Dz. U. R. P. Nr. 37/24 poz. 396.

Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych z d. 1/V—24 r. w przedmiocie zmiany rozporządzenia z 11/II—22 r. o utworzeniu Państwowej Rady Elektrycznej.

Monitor Polski Nr. 106 poz. 298.

Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych z d. 1/V—24 r. w przedmiocie zmiany rozporządzenia z d. 31/V—22 r. o utworzeniu Państwowej Rady Mierniczej.

Monitor Polski Nr. 106 poz. 299.

Rolnictwo i Dobra Państwowe.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 3/III — 24 r. o przekazaniu Ministrowi Skarbu nadzoru nad zakładem Niemieckim Listów Zastawnych oraz nad zakładem Kredytowym Miejskich Właścicieli Domów w Poznaniu.

Dz. U. R. P. Nr. 26/24 poz. 262.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 9/IV — 24 r. w przedmiocie zmiany na terenie Okręgowego Urzędu Ziemskiego w Wilnie wysokości sum, podlegających opodatkowaniu na rzecz Wojskowego Funduszu Ziemskiego.

Dz. U. R. P. Nr. 34/24 poz. 354.

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych z d. 4/IV — 24 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych w przedmiocie zewnętrznych odznak organów straży dla ochrony kultury krajowej na obsza-

rze województw: krakowskiego, lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego oraz cieszyńskiej części wojew. śląskiego.

Dz. U. R. P. Nr. 34/24 poz. 357.

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych z d. 14/IV—24 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu oraz Ministrem Skarbu w przedmiocie norm szacunkowych zwierząt handlowych dla wymiaru podatku procentowego.

Dz. U. R. P. Nr. 34/24 poz. 358.

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych z d. 18/IV—24 r. w przedmiocie diet i kosztów podróży lekarzy weterynaryjnych i rozjemców, powołanych do szacowania bydła z powodu chorób zakaźnych na obszarze górnośląskiej części województwa śląskiego.

Monitor Polski Nr. 100 poz. 276.

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych z d. 29/IV—24 r. o ustanowieniu zarządu państwowego nad majątkiem pocerkiwnym w Wiesiołuszy powiatu duniłowickiego.

Monitor Polski Nr. 101 poz. 278.

Skarbowość.

Rozporządzenie Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu z d. 4/II — 1924 r. o wprowadzeniu opłat wywozowych od wywozu celulozy.

Dz. U. R. P. Nr. 26/24 poz. 265.

Obwieszczenie Ministra Skarbu o sprostowaniu omyłki w rozporządzeniu Ministra Skarbu z d. 18/II — 24 r. w sprawie zmiany stawek opłat stemplowych (Dz. U. R. P. Nr. 19 poz. 194).

Dz. U. R. P. Nr. 26/24 poz. 270.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 15/III — 24 r. w przedmiocie uzupełnienia rozporządzenia z d. 28/I — 24 r. o ustanowieniu Nadzwyczajnego Komisarza Oszczędnościowego.

Dz. U. R. P. Nr. 27/24 poz. 271.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 17/III — 24 r. o powiększeniu emisji serji II 6% złotych bonów skarbowych.

Dz. U. R. P. Nr. 27/24 poz. 272.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 17/III — 24 r. o zmia-

nie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 20/I — 24 r. w przedmiocie ustanowienia statutu dla banku emisyjnego.

Dz. U. R. P. Nr. 27/24 poz. 273.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 17/III — 24 r. o przechowywaniu zobowiązań Skarbu Państwa z tytułu pożyczek państwowych oraz konwersji rzeczonych pożyczek.

Dz. U. R. P. Nr. 27/24 poz. 274.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 3/III — 24 r. w sprawie zastosowania stałej jednostki do podatku od kart do gry na górnośląskiej części woj. śląskiego.

Dz. U. R. P. Nr. 27/24 poz. 275.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 14/III — 24 r. zawierające sprostowanie rozporządzenia Ministra Skarbu z d. 15/II — 24 r. w przedmiocie wykonania ustawy z d. 6/XII — 23 r. o zastosowaniu stałej jednostki do obliczania danin, niektórych innych dochodów publicznych oraz kredytów, udzielonych przez instytucje państwowe i samorządowe, odnośnie do przepisów ustawowych o państwowym podatku dochodowym, zawartych w rozporządzeniu Ministra Skarbu z d. 14 lipca 1923 r. i w ustawie z d. 10/I — 24 r.

Dz. U. R. P. Nr. 27/24 poz. 276.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 19/III — 24 r. w sprawie ustalenia na miesiąc kwiecień 1924 r. mnożnej dla określenia uposażenia funkcjonariuszów państwowych i wojska.

Dz. U. R. P. Nr. 28/24 poz. 277.

Rozporządzenie Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu z d. 25/II — 24 r. w sprawie zastosowania stałej jednostki do opłaty stemplowej od kart do gry.

Dz. U. R. P. Nr. 28/24 poz. 279.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 29/II — 24 r. w przedmiocie zmian w rozmieszczeniu ewidencji katastru podatku gruntowego w okręgu izby skarbowej we Lwowie.

Dz. U. R. P. Nr. 28/24 poz. 280.

Ustawa z d. 20/III — 24 r. zmieniająca niektóre przepisy ustawy z d. 2/III — 23 r. w przedmiocie udzielenia Ministrowi Skarbu upoważnienia do regulowania w drodze rozporządzeń obrotu pieniężnego z krajami zagranicznymi oraz obrotu obcemi walutami w brzmieniu, nadanem ustawą z dn. 23 czerwca 1923 r.

Dz. U. R. P. Nr. 29/24 poz. 285.

Rozporządzenie Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości z d. 8/III — 24 r. w przedmiocie regulowania obrotu dewizami i walutami zagranicznymi oraz obrotu pieniężnego z zagranicą.

Dz. U. R. P. Nr. 29/24 poz. 290.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 17/III — 24 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Pracy i Opieki Społecznej oraz Ministrem Przemysłu i Handlu w przedmiocie zastosowania jednostki stałej do wymiaru składek w zakresie ubezpieczeń na wypadek niezdolności do pracy, starości i na korzyść pozostałych po ubezpieczonych rodzin w b. dzielnicy pruskiej.

Dz. U. R. P. Nr. 29/24 poz. 291.

Rozporządzenie Ministrów Skarbu oraz Przemysłu i Handlu z dnia 17/III — 24 r. w przedmiocie zmiany rozporządzenia z dnia 20 kwietnia 1923 r. w przedmiocie powoływania i zwalniania oraz praw i obowiązków maklerów na giełdach przemysłu w Polsce.

Dz. U. R. P. Nr. 29/24 poz. 292.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 22 marca 1924 r. w przedmiocie zmiany rozporządzenia Ministra Skarbu z d. 28/II—24 r. w przedmiocie wypuszczenia serji I premjowej pożyczki dolarowej.

Dz. U. R. P. Nr. 29/24 poz. 293.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 27/III—24 r. w przedmiocie zmiany terminu pierwszego losowania premji wygranych serji I premjowej pożyczki dolarowej.

Dz. U. R. P. Nr. 29/24 poz. 294.

Rozporządzenie Ministrów Skarbu oraz Przemysłu i Handlu z d. 28/III—24 r. o przedłużeniu mocy obowiązującej rozporządzenia z d. 13/XII—23 r. o ulgach celnych.

Dz. U. R. P. Nr. 29/24 poz. 295.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 19/III—24 r. zmieniające częściowo rozporządzenie Rady Ministrów z d. 21/I—24 r. w przedmiocie zmian w kwotach pieniężnych, określonych w przepisach karnych, karno-administracyjnych i niektórych skarbowych, oraz w przepisach porządkowych i dyscyplinarnych, tudzież w przedmiocie zastosowania złotego (franka złotego) do obliczania niektórych z tych kwot.

Dz. U. R. P. Nr. 30/24 poz. 302.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 31/III—24 r. w sprawie podwyższenia stawek niektórych podatków bezpośrednich.

Dz. U. R. P. Nr. 31/24 poz. 308.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 31/III—24 r. w przedmiocie pokrycia należności za subskrybowane przez Skarb Państwa akcje Banku Polskiego.

Dz. U. R. P. Nr. 31/24 poz. 309.

Rozporządzenie Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu z d. 1/III—24 r. o wprowadzeniu opłat wywozowych od wywozu skórek zajęczych i króliczych surowych, niewyprawionych.

Dz. U. R. P. Nr. 31/24 poz. 312.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 19/III—24 r. w przedmiocie zastosowania stałej jednostki do obliczania kosztów nakładu opasek zapalnikowych.

Dz. U. R. P. Nr. 31/24 poz. 313.

Rozporządzenie Ministrów Skarbu i Spraw Wewnętrznych z d. 28/III—24 r. w sprawie zastosowania stałej jednostki do kosztów postępowania w administracyjnym postępowaniu spornem.

Dz. U. R. P. Nr. 31/24 poz. 314.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 28/II—24 r. w sprawie zmiany rozporządzenia z d. 25 sierpnia 1923 r. zawierającego przepisy wykonawcze dla obszaru b. dzielnicy rosyjskiej w przedmiocie opodatkowania spadków i darowizn.

Dz. U. R. P. Nr. 31/24 poz. 315.

Rozporządzenie II Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 18/III — 24 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu, w celu wykonania ustawy z d. 11 sierpnia 1923 r. o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych.

Dz. U. R. P. Nr. 31/24 poz. 317.

Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych z d. 6/III—24 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu w przedmiocie pobierania opłat za wydobywanie piasku, żwiru, kamieni i lodu z łożysk wód publicznych śródlądowych.

Dz. U. R. P. Nr. 31/24 poz. 316.

Rozporządzenie Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu z d. 10 kwietnia 1924 r. w sprawie ustalenia kursu złotego do opłat ustanowionych w ustawie z d. 5/II—24 r. o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych.

Dz. U. R. P. Nr. 31/24 poz. 319.

Rozporządzenie Ministrów: Reform Rolnych i Skarbu z d. 1/II—24 r. w przedmiocie opłat za nadzór urzędów ziemskich nad działalnością parcelacyjną osób fizycznych i prawnych oraz zastosowania franka złotego, jako stałej jednostki do obliczania tych opłat.

Dz. U. R. P. Nr. 32/24 poz. 330.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 14/III — 24 r. w przedmiocie ustalenia przeciętnej wartości franka złotego dla poszczególnych miesięcy okresu od 1 stycznia 1922 r. do 31/XII — 24 r. dla celów obliczenia podatku dochodowego na rok 1924.

Monitor Polski Nr. 66/24 poz. 184.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 25/II — 24 r. w sprawie statutu organizacyjnego Ministerstwa Skarbu.

Monitor Polski Nr. 65/24 poz. 182.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 31/III — 24 r. w przedmiocie wypłaty procentów od 8% państwowej pożyczki złotej.

Monitor Polski Nr. 76/24 poz. 216.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 31/III — 24 r. w przedmiocie ustalenia przeciętnej wartości franka złotego za miesiąc marzec 1924 r.

Monitor Polski Nr. 83/24 poz. 233.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 6/III — 24 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych, w celu wykonania art. art. 11—23 ustawy z d. 11 sierpnia 1923 r. o podatku majątkowym (Dz. U. R. P. Nr. 94 poz. 746), zawierające przepisy o organach wymiarowych.

Dz. Urzęd. Min. Skarbu Nr. 8/24 poz. 245.

Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 12/IV—24 r. uzupełniające rozporządzenie z d. 13/III—24 r. o wypuszczeniu zagranicznej 7% pożyczki w lirach włoskich.

Dz. U. R. P. Nr. 33/24 poz. 338.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z d. 12/IV—24 r. o podwyższeniu państwowych podatków gruntowych.

Dz. U. R. P. Nr. 33/24 poz. 339.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z d. 12/IV—24 r. o podwyższeniu ceny świadectw przemysłowych i kart rejestracyjnych.

Dz. U. R. P. Nr. 33/24 poz. 340.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 2/IV — 24 r. w przedmiocie udzielania pozwoleń prywatnym fabrykom wyrobów tytoniowych na przewóz surowca.

Dz. U. R. P. Nr. 33/24 poz. 341.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 8/IV—24 r. w przedmiocie nadzoru nad przedsiębiorstwami trudniącymi się czynnościami bankowymi.

Dz. U. R. P. Nr. 33/24 poz. 342.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 31/III — 24 r. w przedmiocie wykonania ustawy z d. 1 czerwca 1922 r. o monopolu tytoniowym.

Dz. U. R. P. Nr. 33/24 poz. 343.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 3/IV—24 r. w sprawie zastosowania stałej jednostki do podatków: spadkowego i od darowizn na obszarze górnośląskiej części województwa śląskiego.

Dz. U. R. P. Nr. 33/24 poz. 344.

Rozporządzenie Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Pracy i Opieki Społecznej z d. 9/IV—1924 r. w przedmiocie zastosowania stałej jednostki (franka złotego) do opłat, pobieranych od pracodawców przez państwowe urzędy pośrednictwa pracy za dokonane zapośredniczenia do pracy tytułem zwrotu kosztów kancelaryjnych.

Dz. U. R. P. Nr. 33/24 poz. 345.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 12/IV—24 r. o podniesieniu stawek podatku dochodowego od dochodu z uposażeń służbowych, emerytur i wynagrodzeń za najemną pracę.

Dz. U. R. P. Nr. 34/24 poz. 350.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z d. 14/IV—24 r. o zmianie ustroju pieniężnego.

Dz. U. R. P. Nr. 34/24 poz. 351.

Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych i Ministra Skarbu z d. 13/II — 24 r. w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości, dotyczące wymiaru i poboru opłat za przeprowadzenie zmian w operacie katastralnym na obszarze województwa poznańskiego i pomorskiego.

Dz. U. R. P. Nr. 34/24 poz. 356.

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych z d. 14/IV—24 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu oraz Ministrem Skarbu w przedmiocie norm szacunkowych zwierząt handlowych dla wymiaru podatku procentowego.

Dz. U. R. P. Nr. 34/24 poz. 358.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 11/IV — 24 r. w przedmiocie odroczenia oznaczonego w art. 8 część pierwsza ustawy z d. 10/I — 24 r. terminu płatności podatku dochodowego, oraz w przedmiocie przesunięcia na rok podatkowy 1924 r. terminu do składania zeznań o dochodzie z art. 49 ustawy o państwowym podatku dochodowym.

Dz. U. R. P. Nr. 34/24 poz. 359.

Obwieszczenie Ministra Skarbu z d. 15/IV — 24 r. w przedmiocie rozpoczęcia czynności przez Bank Polski.

Dz. U. R. P. Nr. 34/24 poz. 360.

Rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z d. 14/IV — 24 r. o poborze pierwszej raty podatku majątkowego i przekazaniu czynności obliczenia tej raty komisjom szacunkowym.

Dz. U. R. P. Nr. 35/24 poz. 366.

Rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z d. 17/IV — 24 r. w sprawie uzupełnienia i zmiany niektórych postanowień zawartych w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 20/I—24 r. w przedmiocie systemu monetarnego.

Dz. U. R. P. Nr. 35/24 poz. 367.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 16/IV — 24 r. o ustaleniu na m. maj. 24 r. mnożnej dla określenia uposażenia funkcjonariuszów państwowych i wojska.

Dz. U. R. P. Nr. 35/24 poz. 370.

Rozporządzenie Ministra Skarbu oraz Przemysłu i Handlu z d. 24/IV—24 r. o zmianie brzmienia art. 14 rozporządzenia o taryfie celnej z dnia 11 czerwca 1920 r.

Dz. U. R. P. Nr. 35/24 poz. 372.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 23/IV — 24 r. w sprawie zastosowania stałej jednostki do podatku obrotowego na obszarze górnośląskiej części województwa śląskiego.

Dz. U. R. P. Nr. 35/24 poz. 377.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 17/IV — 24 r. o połączeniu (fuzji) państwowych instytucji kredytowych w Bank Gospodarstwa Krajowego.

Dz. U. R. P. Nr. 36/24 poz. 382.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 27/IV—24 r. o karach za przekroczenie przepisów o relacji marki polskiej do złotego.

Dz. U. R. P. Nr. 36/24 poz. 384.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 27/IV — 24 r. o wierzytelnościach w walutach obcych i w złotych w złocie, hipotecznie zabezpieczanych.

Dz. U. R. P. Nr. 36/24 poz. 385.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 15/IV — 24 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu, w przedmiocie przekazania wojewodom (delegatowi Rządu w Wilnie) i dyrektorom izb skarbowych niektórych uprawnień Ministra Spraw Wewnętrznych i Ministra Skarbu, wynikających z ustawy z d. 11 sierpnia 1923 r. o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych.

Dz. U. R. P. Nr. 36/24 poz. 390.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 15/IV — 24 r. w sprawie sprzedaży wyrobów tytoniowych.

Dz. U. R. P. Nr. 36/24 poz. 391.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 28/IV — 24 r. w sprawie zastosowania złotego do opłat stemplowych oraz podatku giełdowego na całym obszarze Państwa z wyjątkiem górnośląskiej części wojew. śląskiego.

Dz. U. R. P. Nr. 36/24 poz. 392.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 15/IV — 24 r. w przedmiocie częściowej zmiany rozporządzenia Ministra Skarbu z d. 23 czerwca 1923 r., dotyczącego kredytowania podatków od spirytusu, piwa, cukru, zapalek i t. p.

Dz. U. R. P. Nr. 37/24 poz. 399.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 23/IV — 24 r. uzupełniające rozporządzenie waloryzacyjne Ministra Skarbu z d. 15/II — 24 r. w odniesieniu do przepisów o państwowym podatku dochodowym, sprostowane rozporządzeniem Ministra Skarbu z d. 14/III — 24 r.

Dz. U. R. P. Nr. 37/24 poz. 400.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 23/IV — 24 r. w przedmiocie tekstu rozporządzenia o systemie monetarnym.

Dz. U. R. P. Nr. 37/24 poz. 401.

Rozporządzenie Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Kolei

Żelaznych z d. 28/IV — 24 r. w sprawie opłat stemplowych od dokumentów przewozowych na obszarze górnośląskiej części województwa śląskiego.
Dz. U. R. P. Nr. 37/24 poz. 402.

Rozporządzenie VI Ministra Skarbu z d. 9/IV — 24 r. w celu wykonania art. art. 30 i 31 oraz pierwszych sześciu części art. 32 ustawy z d. 11 sierpnia 1923 r. o podatku majątkowym tudzież w celu wykonania rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z d. 14/IV — 24 r. o poborze pierwszej raty podatku majątkowego i przekazaniu czynności obliczenia tej raty komisjom szacunkowym.

Dz. U. R. P. Nr. 38/24 poz. 403.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z d. 24/IV — 24 r. w sprawie uzupełnienia § 3 rozporządzenia Ministra Skarbu z d. 13/XII — 23 r. w przedmiocie wykonania postanowień art. IV Rozporządzenia Ministrów Skarbu oraz Przemysłu i Handlu o taryfie celnej.

Monitor Polski Nr. 103 poz. 283.

Obwieszczenie Ministra Skarbu z d. 12/V — 24 r. o wartości 1 grama czystego złota.

Monitor Polski Nr. 108 poz. 305.

Sprawiedliwość.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 10/III—24 r. o taksie dla pisarzy hipotecznych.

Dz. U. R. P. Nr. 26/24 poz. 264.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z d. 18/III—24 r. w przedmiocie ogłoszenia przepisów tymczasowych o kosztach sądowych.

Dz. U. R. P. Nr. 28/24 poz. 284.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 19/III—24 r. zmieniające częściowo rozporządzenie Rady Ministrów z d. 21/I—24 r. w przedmiocie zmian w kwotach pieniężnych określonych w przepisach karnych, karno-administracyjnych i niektórych skarbowych, oraz w przepisach porządkowych i dyscyplinarnych, tudzież w przedmiocie zastosowania złotego (franka złotego) do obliczania niektórych z tych kwot.

Dz. U. R. P. Nr. 30/24 poz. 302.

Ustawa z d. 21/III—24 r. w przedmiocie zmiany niektórych postanowień ustawy z d. 17/II—22 r. o organizacji władz dyscyplinarnych i postępowaniu dyscyplinarnem przeciwko funkcjonariuszom państwowym.

Dz. U. R. P. Nr. 31/24 poz. 307.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 26/III—24 r. w sprawie liczenia czasu spędzonego w służbie państwowej niesędziowskiej, tudzież czasu spędzonego w służbie państwowej sędziowskiej i prokuratorskiej w wypadkach przejścia z jednej kategorii służby do drugiej w dziale Ministerstwa Sprawiedliwości.

Dz. U. R. P. Nr. 32/24 poz. 322.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 26/III—24 r. o rozciągnięciu mocy obowiązującej ustawy z d. 27/I—22 r. o nieobecnych i zaginionych na powiaty: wileński, trocki, oszmiański, święciański, brasławski, dziśnieński, duniłowiczowski i wilejski.

Dz. U. R. P. Nr. 32/24 poz. 326.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z d. 26/II—24 r. o dyslokacji sądów pokoju w powiecie suwalskim w okręgu sądu okręgowego w Suwałkach.

Monitor Polski Nr. 83/24 poz. 234.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 9/IV—24 r. o przerachowaniu należności wynikających z przepisów tymczasowych o kosztach sądowych, obowiązujących w b. zaborze rosyjskim.

Dz. U. R. P. Nr. 35/24 poz. 369.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z d. 15/IV—24 r. w porozumieniu z Ministrem Skarbu i Prezesem Najwyższej Izby Kontroli Państwa w przedmiocie zmiany rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z d. 6/IV—22 r. o uiszczaniu opłat sądowych w znaczkach sądowych.

Dz. U. R. P. Nr. 34/24 poz. 362.

Sprawy Wewnętrzne.

Ustawa z d. 27/II—24 r. w przedmiocie zaliczenia gminy Winniki do miejscowości, podlegających galicyjskiej ustawie gminnej z d. 3 lipca 1896 r.

Dz. U. R. P. Nr. 26/24 poz. 259.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 3/III — 24 r. o zmianie granic powiatów: makowskiego i przasnyskiego.

Dz. U. R. P. Nr. 26/24 poz. 263.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 4/III—24 r. w przedmiocie taksy aptekarskiej (Prace przy recepturze).

Dz. U. R. P. Nr. 26/24 poz. 267.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 25/I—24 r. o znie-

sieniu gminy wiejskiej Brużycy oraz Nakielnicy i utworzeniu gminy wiejskiej Brużycy Wielkiej w powiecie łódzkim.

Dz. U. R. P. Nr. 28/24 poz. 278.

Ustawa z d. 21/III — 24 r. w przedmiocie zmian niektórych postanowień ustawy o państwowej służbie cywilnej.

Dz. U. R. P. Nr. 29/24 poz. 286.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 10/III—24 r. o rozszerzeniu granic miasta Rychwała w powiecie konińskim.

Dz. U. R. P. Nr. 29/24 poz. 287.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 10/III—24 r. o rozszerzeniu granic miasta Brześcia Kujawskiego w pow. włocławskim.

Dz. U. R. P. Nr. 29/24 poz. 288.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 19/III — 24 r. zmieniające częściowo rozporządzenie Rady Ministrów z d. 21/I — 24 r. w przedmiocie zmian w kwotach pieniężnych określonych w przepisach karnych, karno-administracyjnych i niektórych skarbowych, oraz w przepisach porządkowych i dyscyplinarnych, tudzież w przedmiocie zastosowania złotego (franka złotego) do obliczania niektórych z tych kwot.

Dz. U. R. P. Nr. 30/24 poz. 302.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 24/III — 24 r. w przedmiocie obowiązkowego zgłaszania zachorowań na śpiączkę epidemiczną (encephalitis lethargica).

Dz. U. R. P. Nr. 30/24 poz. 304.

Rozporządzenie Ministrów Skarbu i Spraw Wewnętrznych z d. 28/III—24 r. w sprawie zastosowania stałej jednostki do kosztów postępowania w administracyjnem postępowaniu spornem.

Dz. U. R. P. Nr. 31/24 poz. 314.

Rozporządzenie II Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 18/III — 24 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu, w celu wykonania ustawy z dnia 11 sierpnia 1923 r. o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych.

Dz. U. R. P. Nr. 31/24 poz. 317.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 26/III—24 r. w przedmiocie rozszerzenia granic miasta i uzdrowiska Ciechocinka.

Dz. U. R. P. Nr. 32/24 poz. 327.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 26/III — 24 r. o wyłączeniu wsi Ludwikowa, Stróży i Wiśniowej Góry z gminy Gałkówka w powiecie brzezińskim i włączeniu tychże do gminy Brójce w powiecie łódzkim.

Dz. U. R. P. Nr. 32/24 poz. 328.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 26/III — 24 r. o wyłączeniu majątku Kołomyi z gminy Lubień w powiecie włocławskim i włączeniu do gminy Błonie w powiecie kutnowskim.

Dz. U. R. P. Nr. 32/24 poz. 329.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 8/III — 24 r., wydane w porozumieniu z Ministrem Pracy i Opieki Społecznej o zatwierdzeniu szczegółowych norm postępowania w sprawie przymusowej naprawy i doprowadzenia do stanu mieszkalnego domów zniszczonych i niezamieszkalnych oraz przymusowego przebudowania poddaszy, suterren i budowli gospodarczych na pomieszczenia mieszkalne w mieście Piotrkowie, określonych przez Magistrat m. Piotrkowa.

Monitor Polski Nr. 74/24 poz. 209.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 19/III — 24 r. o zniesieniu Państwowego Zakładu Apropowizacji Sanitarnej.

Monitor Polski Nr. 75/24 poz. 212.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 27/III — 24 r. w przedmiocie ogólnego regulaminu Naczelnej Izby Lekarskiej.

Monitor Polski Nr. 87/24 poz. 246.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 19/III — 24 r. w przedmiocie utworzenia Rad Wojewódzkich w województwach: nowogródzkim, poleskim, wołyńskim oraz w okręgu administracyjnym wileńskim.

Dz. U. R. P. Nr. 34/24 poz. 352.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 31/III — 24 r. w przedmiocie włączenia gmin: Łączki Jagiellońskie i Wojaszówka do powiatu Krosno.

Dz. U. R. P. Nr. 34/24 poz. 353.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 9/IV — 24 r. o ustanowieniu komisji lekarskich dla funkcjonariuszów państwowych, oraz wojskowo-lekarskich dla zawodowych wojskowych.

Dz. U. R. P. Nr. 34/24 poz. 355.

Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej w sprawie sprostowania błędów w ustawie z d. 13/II — 24 r. w przedmiocie zmian postanowień usta-

wy z d. 11/XII — 23 r. o zaopatrzeniu emerytalnem funkcjonariuszów państwowych i zawodowych wojskowych.

Dz. U. R. P. Nr. 36/24 poz. 386.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 15/IV — 24 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu, w przedmiocie przekazania wojewodom (delegatowi Rządu w Wilnie) i dyrektorom izb skarbowych niektórych uprawnień Ministra Spraw Wewnętrznych i Ministra Skarbu, wynikających z ustawy z dn. 11 sierpnia 1923 r. o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych.

Dz. U. R. P. Nr. 36/24 poz. 390.

Sprawy Wojskowe.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 29/III — 24 r. uzupełniające rozporządzenie z d. 27 sierpnia 1923 r. o zasadach, dotyczących sposobu przeprowadzenia wyboru przy awansach oficerów w roku 1923.

Dz. U. R. P. Nr. 30/24 poz. 301.

Ustawa z d. 11 kwietnia 1924 r. o przywróceniu mocy obowiązującej ustawy z d. 22/III — 23 r. o zasiłkach dla rodzin osób, powołanych na ćwiczenia wojskowe.

Dz. U. R. P. Nr. 35/24 poz. 363.

Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 kwietnia 1924 r. w przedmiocie wywłaszczenia placu pod budowę magazynu technicznego obozu warownego Wilno.

Dz. U. R. P. Nr. 35/24 poz. 364.

Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 kwietnia 1924 r. w przedmiocie wywłaszczenia gruntu pod budowę ośrodka oporu bataljonowego dla obozu warownego Wilno.

Dz. U. R. P. Nr. 35/24 poz. 365.

Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 17/IV — 24 r. o wywłaszczeniu gruntu pod budowę magazynów amunicyjnych obozu warownego Wilno.

Dz. U. R. P. Nr. 36/24 poz. 381.

Sprawy zagraniczne.

Oświadczenie rządowe z d. 20/III — 24 r. o przystąpieniu Kanady do międzynarodowej konwencji o ochronie utworów literackich i artystycznych, podpisanej w Bernie d. 13 listopada 1908 r., uzupełnionej przez protokół dodatkowy z d. 20/III — 1914 r.

Dz. U. R. P. Nr. 29/24 poz. 298.

Oświadczenie rządowe z d. 14/IV — 24 r. w przedmiocie złożenia przez Rząd Jugosłowiański dokumentów ratyfikacyjnych konwencji, podpisanej w Rzymie d. 6 kwietnia 1922 r. pomiędzy Austrią, Węgrami, Włochami, Polską, Rumunją, Królestwem serbów, kroatów i słoweńców oraz Czechosłowacją, dotyczącej spraw archiwalnych.

Dz. U. R. P. Nr. 34/24 poz. 361.

Konwencja Handlowa między Polską, a Królestwem serbów, kroatów i słoweńców, podpisana w Warszawie dnia 23 października 1922 r.

Dz. U. R. P. Nr. 35/24 poz. 373.

Ustawa z d. 1/IV — 24 r. w przedmiocie ratyfikacji traktatu handlowego i nawigacyjnego pomiędzy Rzeczypospolitą Polską a Japonją, podpisanego w Warszawie d. 7/XII — 22 r.

Dz. U. R. P. Nr. 36/24 poz. 378.

Ustawa z d. 1/IV — 24 r. w przedmiocie przystąpienia do konwencji, dotyczącej międzynarodowej wymiany dokumentów urzędowych oraz wydawnictw naukowych i literackich, podpisanej w Brukseli dn. 15/III—1886 r.

Dz. U. R. P. Nr. 36/24 poz. 379.

Ustawa z d. 1/IV — 24 r. w przedmiocie przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Międzynarodowego Porozumienia, dotyczącego utworzenia w Paryżu Międzynarodowego urzędu do walki z epizootjami.

Dz. U. R. P. Nr. 36/24 poz. 380.

Układ w przedmiocie przedłużenia o dalsze 9 miesięcy t. j. do 31/III — 24 r. terminu końcowego, przewidzianego w polsko-niemieckim protokóle z d. 18/XII — 22 r., dotyczącym przystąpienia na życzenie jednej ze stron do rokowań, celem sprostowania błędów drukarskich w urzędowym tekście polsko-niemieckiej konwencji o Górnym Śląsku, podpisanej w Genewie d. 15/V — 1922 r.

Dz. U. R. P. Nr. 36/24 poz. 387.

Oświadczenie Rządowe z d. 31/III — 24 r. w przedmiocie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych polsko-niemieckiego układu, podpisanego w Berlinie d. 14 lipca — 1923 r. w sprawie przedłużenia o dalsze 9 miesięcy t. j. do 31 marca 1924 r. terminu końcowego, przewidzianego w polsko-niemieckim protokóle z d. 18/XII — 22 r., dotyczącym przystąpienia na życzenie jednej ze stron do rokowań, celem sprostowania błędów drukarskich w urzędowym tekście polsko-niemieckiej konwencji o Górnym Śląsku, podpisanej w Genewie d. 15/V — 1922 r.

Dz. U. R. P. Nr. 36/24 poz. 388.

Ustawa z d. 1/IV — 24 r. w przedmiocie przystąpienia Polski do międzynarodowej konwencji o rozpoczęciu kroków nieprzyjacielskich, podpisanej w Hadze dnia 18 października 1907 r.

Dz. U. R. P. Nr. 37/24 poz. 393.

Ustawa z d. 1/IV — 24 r. w przedmiocie przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do międzynarodowej konwencji, dotyczącej praw i obowiązków mocarstw i osób neutralnych w razie wojny lądowej, podpisanej w Hadze dnia 18 października 1907 r.

Dz. U. R. P. Nr. 37/24 poz. 394.

Ustawa z d. 1/IV — 24 r. w przedmiocie przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do międzynarodowej konwencji, dotyczącej praw i zwyczajów wojny lądowej, podpisanej w Hadze d. 18 października 1907 r. wraz z oddzielnym regulaminem.

Dz. U. R. P. Nr. 37/24 poz. 395.

R ó ż n e.

Rozporządzenie Prezesa Najwyższej Izby Kontroli z d. 12/III — 24 r. o przeniesieniu Izby Okręgowej Kontroli w Kowlu do Brześcia nad Bugiem.

Dz. U. R. P. Nr. 26/24 poz. 268.

Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 26/III—24 r. o wykonaniu ustaw z d. 11/XII—1923 r. i z d. 13/II—24 r. o zaopatrzeniu emerytalnem funkcjonariuszów państwowych i zawodowych wojskowych.

Dz. U. R. P. Nr. 32/24 poz. 320.

Rozporządzenie Prezesa Najwyższej Izby Kontroli z d. 5/IV — 24 r. wydane w porozumieniu z Prezesem Rady Ministrów w przedmiocie utworzenia specjalnego urzędu Kontroli Państwowej w Katowicach.

Dz. U. R. P. Nr. 32/24 poz. 337.

Skorowidz rzeczowy druków Sejmu

za okres od 16 marca do 15 kwietnia 1924 r.

Koleje Żelazne.

Wniosek posłów z Klubu Chrześcijańskiej Demokracji w sprawie wydania przez Dyрекcję Kolei Państwowych rozporządzenia niezgodnego z ustawą sejmową z d. 18/XII—19 r.

Druk Sejmu Nr. 1089 z d. 18/III—24 r.

Wniosek posła Nawrockiego i kolegów z Klubu P. S. L. „Piast” w sprawie odbudowy linii kolejowej Borki Wielkie—Grzymałów.

Druk Sejmu Nr. 1098 z d. 18/III—24 r.

Wniosek posła J. Romana i kolegów z Klubu P. S. L. w sprawie znizek kolejowych dla naczelników gmin i sekretarzy gminnych.

Druk Sejmu Nr. 1141 z d. 3/IV—24 r.

Wniosek posła Seiba i tow. z Klubu P. S. L. „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” w sprawie budowy kolei Brzozów—Krosno.

Druk Sejmu Nr. 1149 z d. 4/IV—24 r.

Wniosek posła T. Prószyńskiego i kolegów ze Zw. Ludowo-Narodowego w sprawie ulepszenia komunikacji kolejowej ze Śląskiem.

Druk Sejmu Nr. 1150 z d. 4/II—24 r.

Wniosek posła I. Skrzypy z Klubu Ukraińskiej Socjalno-Demokratycznej Partji i tow. w sprawie uchylenia dekretu Naczelnika Państwa z d. 7/II—19 r. w przedmiocie przepisów tymczasowych o wywłaszczeniu przymusowym na użytek dróg żelaznych i innych dróg komunikacyjnych lądowych i wodnych, oraz wszelkich urządzeń użyteczności publicznej (Dz. P. P. P. Nr. 14, poz. 162).

Druk Sejmu Nr. 1168.

Wniosek ks. posła Londzina i kol. z Klubu Chr.-Narodowego w przedmiocie rozbudowy linii kolejowej Dziedzice—Zebrzydowice na Śląsku Cieszyńskim.

Druk Sejmu Nr. 1169 z d. 10/IV—24 r.

Wniosek posła Jana Kalenkiewicza i kolegów ze Zw. Ludowo-Narodowego w sprawie rewizji taryf kolejowych dla przewozu produktów i towarów, pochodzących z województw: Wileńskiego, Nowogródzkiego i Poleskiego.

Druk Sejmu Nr. 1179 z d. 10/IV—24 r.

Wniosek posłów księdza Okonia, Kudelskiego, Średniawy i tow. z Chłopskiego Str. Radykalnego w sprawie natychmiastowego wypłacenia za grunta, zajęte pod kolej Lublin—Rozwadow.

Druk Sejmu Nr. 1183 d. 11/IV—24 r.

Wniosek posłów ks. Okonia, Kudelskiego, Średniawy, Sanojcy i towarzyszy z Chłopskiego Stron. Radykalnego w sprawie natychmiastowego wznowienia rozpoczętej budowy kolei Rzeszów—Kolbuszowa—Tarnobrzeg—Sandomierz.

Druk Sejmu Nr. 1184 z d. 11/IV—24 r.

Wniosek posła J. Sanojcy i tow. z Klubu P. S. L. „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” w sprawie budowy kolei Kraków—Miechów.

Druk Sejmu Nr. 1187 z d. 11/IV—24 r.

Oświecenie Publiczne i Wyznania Religijne.

Wniosek posła Stefana Soltyka i kolegów ze Związku Ludowo-Narodowego w sprawie przekazania państwowemu Seminarjum Nauczycielskiemu Żeńskiemu w Radomiu gmachu po b. ochronie rosyjskiej przy ulicy Warszawskiej Nr. 25 w Radomiu.

Druk Sejmu 1066/24 z d. 13/III — 24 r.

Wniosek posłów sejmowego Związku Ludowo-Narodowego w sprawie zniesienia t. zw. patronatu szkolnego w wojew. poznańskim i pomorskiem i powołania także t. zw. patronatów szkolnych do podatków i innych ciężarów szkolnych na równi z innymi mieszkańcami.

Druk Sejmu Nr. 1067/24 z d. 13/III — 24 r.

Wniosek posła J. Putka i tow. z klubu P. S. L. „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” w sprawie prowadzenia metryk stanu cywilnego w Małopolsce w języku polskim.

Druk Sejmu Nr. 1068/24 z d. 13/III — 24 r.

Wniosek posła N. Pryłuckiego (żyd. Stron. Lud.) i inn. w sprawie wyborów organów zarządzających w gminach żydowskich na obszarze województw: krakowskiego, lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego.

Druk Sejmu Nr. 1073.

Wniosek posła Nojacha Pryłuckiego (żyd. Stron. Lud.) i inn. w przedmiocie zmian w dekreście z d. 7/II — 1919 r. o zmianach w organizacji gmin wyznaniowych żydowskich na terenie b. Królestwa Kongresowego oraz w przepisach obowiązujących, dotyczących organizacji gmin wyznaniowych żydowskich na terenie b. Królestwa Kongresowego.

Druk Sejmu Nr. 1074.

Wniosek posła Nojacha Pryłuckiego (żyd. Stron. Lud.) i inn. w sprawie bezprawnego zamknięcia żydowskiej szkoły ludowej w Terespolu.

Druk Sejmu Nr. 1090 z d. 18/III — 24 r.

Wniosek posłów Klubu Białoruskiego w sprawie odebrania od prawosławnych cerkwi w Wiesielusie, pow. Duniłowickim, ziemi Wileńskiej.

Druk Sejmu Nr. 1114 z d. 18/III — 24 r.

Wniosek posła T. Mendrysa i kol. z klubu Chrz. Dem. w sprawie przekształcenia przez Ministerstwo W. R. i O. P. Akademji Handlowych w Krakowie i we Lwowie na inny typ szkoły.

Druk Sejmu Nr. 1140 z d. 2/IV — 24 r.

Projekt ustawy o środkach prawnych od orzeczeń i zarządzeń państwowych władz szkolnych.

Druk Sejmu Nr. 1158 z d. 3/IV — 24 r.

Wniosek posła Poznańskiego i tow. z klubu Pol. Zw. Ludowców w sprawie przyznania wyższej szkole dla Handlu Zagranicznego we Lwowie praw szkół akademickich państwowych.

Druk Sejmu Nr. 1193 z d. 11/IV — 24 r.

Wniosek posła A. Utty i innych w sprawie zmiany niektórych artykułów Przepisów Tymczasowych o szkołach elementarnych w Królestwie Polskim (Dz. U. Dep. W. R. i O. P. Nr. 1 z d. 1/X — 17 r. i Dz. U. R. P. Nr. 50 poz. 304 z 1920 r.).

Druk Sejmu Nr. 1197 z d. 11/IV — 24 r.

Wniosek posłów Smulikowskiego, Regera i tow. ze Z. P. P. S. w sprawie unormowania stanu prawnego w szkolnictwie na Śląsku.

Druk Sejmu Nr. 1198 z d. 11/IV — 24 r.

Praca i Opieka Społeczna.

Sprawozdanie Komisji Ochrony Pracy o wniosku posła Kwapińskiego i tow. w sprawie przedterminowych zwalnian z pracy delegatów i robotników rolnych w Małopolsce (Druk 858).

Druk Sejmu Nr. 1079 z d. 14/III—24 r.

Sprawozdanie Komisji Ochrony Pracy o wniosku posła Żuławskiego i tow. w sprawie cofnięcia zarządzeń o wydaleniu robotników, którzy przekroczyli 55 rok życia, z wojskowych zakładów przemysłowych (Dr. 722).

Druk Sejmu Nr. 1084 z d. 14/III—24 r.

Wniosek posłów z Klubu Związku Ludowo-Narodowego w sprawie reformy ustawy o „Kasach Chorych”.

Druk Sejmu Nr. 1088 z d. 18/III—24 r.

Projekt ustawy w przedmiocie uprawnień Ministra Pracy i Opieki Społecznej do powoływania Nadzwyczajnych Komisji Rozjemczych do załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi, wniesiony przez Min. Pracy i Opieki Społecznej.

Druk Sejmu Nr. 1092 z d. 14/III—24 r.

Projekt ustawy w przedmiocie odroczenia terminu wejścia w życie ustawy z d. 16 sierpnia 1923 r. o Opiece Społecznej w województwach Poznańskim i Pomorskim, wniesiony przez Minister. Pracy i Opieki Społecznej.

Druk Sejmu Nr. 1094 z d. 17/III—24 r.

Wniosek posła Hulaka i kolegów z Klubu P. S. L. „Piast” w sprawie wydania uzupełnienia do rozporządzenia p. Ministra Pracy i Opieki Społecznej z d. 26/I—22 r. w przedmiocie ubezpieczenia pracowników w Kasach Chorych.

Druk Sejmu Nr. 1100 z d. 18/III—24 r.

Projekt ustawy o zabezpieczeniu odpoczynku w niedzielę i dni świąteczne, wniesiony przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej.

Druk Sejmu Nr. 1107 z d. 17/III—24 r.

Wniosek posła J. Puchałki, Ludwika Gdyka i kolegów z Klubu Chrześcijańskiej Demokracji w sprawie emerytalnego zaopatrzenia robotników w państwowych fabrykach tytoniu w Małopolsce.

Druk Sejmu Nr. 1113 z d. 19/III—24 r.

Sprawozdanie Komisji Ochrony Pracy w przedmiocie projektu ustawy o społecznem pośrednictwie pracy, przedłożonej przez Rząd (Dr. 774).

Druk Sejmu Nr. 1085 z d. 15/III—24 r.

Wniosek posła J. Dąbskiego i kolegów z Klubu P. S. L. w sprawie ustawy o zabezpieczeniu emerytalnem pracowników samorządowych.

Druk Sejmu Nr. 1115 z d. 19/III—24 r.

Wniosek posła Falkowskiego i kolegów z Klubu Zw. Ludowo-Narodowego w sprawie przejęcia przez Rząd pod zarząd przymusowy fabryk „T-wa Sosnowieckich Fabryk Rur i Żelaza” w Sosnowcu i w Zawierciu.

Druk Sejmu Nr. 1118 z d. 2/IV—24 r.

Wniosek posła Z. Praussowej, Hermana Liebermana i tow. w sprawie zniesienia ograniczeń dla robotników, udających się zagranicę w celach zarobkowych i w sprawie ułatwienia tym robotnikom emigracji.

Druk Sejmu Nr. 1122 z d. 2/IV—24 r.

Wniosek posłów z Polskiego Związku Ludowców w sprawie udzielenia państwowej pomocy ludności nawiedzionej powodzią.

Druk Sejmu Nr. 1125 z d. 2/IV—24 r.

Wniosek posła W. Michalaka i kol. z Klubu N. P. R. w sprawie zaprowadzenia przymusowego zarządu państwowego w zakładach przemysłowych Tow. Akc. R. Kindlera w Pabjanicach.

Druk Sejmu Nr. 1126 z d. 2/IV—24 r.

Wniosek posła Kiernika i kolegów z Klubu P. S. L. w sprawie usunięcia niesprawiedliwego upośledzenia w uposażeniu pracowników więzennych w b. dzielnicy austriackiej i pruskiej.

Druk Sejmu Nr. 1128 z d. 1/IV—24 r.

Wniosek posła A. Langiera i tow. ze Zw. P. S. L. „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” w sprawie przyścia z natychmiastową pomocą dla ludności wiejskiej, nawiedzionej klęską powodzi.

Druk Sejmu Nr. 1129 z d. 2/IV—24 r.

Wniosek posłów: Staniszkisa, Czerniewskiego, Goździka, Łabędy, Marylskiego, Rowickiego, Sachy, Urbańskiego, ks. Wyrębowskiego i kol. w sprawie przyścia z pomocą ludności, która ucierpiała z powodu wylewów rzek, oraz w sprawie ulg podatkowych dla nich.

Druk Sejmu Nr. 1130 z d. 2/IV—24 r.

Wniosek posłów P. Z. L. w sprawie przyjęcia z pomocą ludności zniszczonej wylewami rzeki Wisłoki, Sanu i Dunajca ze względu na wielkie straty w czasie ostatniej powodzi na Podkarpaciu.

Druk Sejmu Nr. 1131 z d. 2/IV—24 r.

Wniosek posłów Klubu P. S. L. w sprawie powodzi.

Druk Sejmu Nr. 1132 z d. 2/IV—24 r.

Wniosek posła Falkowskiego i kolegów ze Związku Ludowo-Narodowego w sprawie skreślenia § 3 art. 43 o obowiązkowym ubezpieczeniu na wypadek choroby, dotyczącego opłat za chorych członków Kas Chorych w szpitalach administrowanych przez związki komunalne.

Druk Sejmu Nr. 1138 z d. 2/IV—24 r.

Wniosek posłów księdza Okonia, Kudelskiego, Średniawy i tow. z Chłopskiego Stronnictwa Radykalnego w sprawie naprawienia krzywd, wyrządzonych ludności wiejskiej przy wyjeździe za pracę do Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej.

Druk Sejmu Nr. 1145 z d. 19/III—24 r.

Wniosek posłów Herza, Milczyńskiego i kol. z Klubu N. P. R. w sprawie zmiany niektórych postanowień ustawy z d. 6 lipca 1923 r. (Dz. U. R. P. Nr. 75 poz. 587) w przedmiocie rozciągnięcia na obywateli państw obcych przepisów prawnych o odszkodowaniu z tytułu nieszczęśliwych wypadków przy pracy, niezdolności do pracy, starości, śmierci, jakoteż braku pracy.

Druk Sejmu Nr. 1152 z d. 4/IV—24 r.

Wniosek posłów Popiela, Chądzyńskiego i kol. z Klubu N. P. R. w sprawie projektu ustawy o zaopatrzeniu emerytalnem pracowników państwowych, nie objętych ustawą z d. 11/XII — 23 r. oraz w sprawie przyjęcia z natychmiastową pomocą dla znajdujących się w krytycznem położeniu emerytowanych pracowników kolejowych stałych dziennie płatnych, jak również wdów i sierot po pracownikach tej kategorii.

Druk Sejmu Nr. 1155 z d. 4/IV—24 r.

Przemysł i Handel.

Projekt ustawy o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydania przepisów o bezpieczeństwie na drogach morskich, wniesiony przez Min. Przemysłu i Handlu.

Druk Sejmu Nr. 1096 z d. 17/III—24 r.

Wniosek posła Falkowskiego i kolegów z Klubu Zw. Lud. Narodowego

w sprawie przedłożenia przez Rząd projektu ustawy, przedłużającej kontrakty dzierżawne małych kopalń węgla aż do chwili wyczerpania objętych niemi terenów i regulującej opłaty dzierżawne.

Druk Sejmu Nr. 1119 z d. 2/IV—24 r.

Wniosek posłów Polskiego Zw. Ludowców w sprawie przywozu rzeźnego z Rumunji.

Druk Sejmu Nr. 1153 z d. 4/IV—24 r.

Wniosek posła Łaskudy i kolegów z Klubu P. Z. L. w sprawie natychmiastowego zamknięcia granic wschodnich celem wstrzymania przywozu bydła i trzody chlewnej z Rumunji do Polski.

Druk Sejmu Nr. 1154 z d. 4/IV—24 r.

Wniosek posłów Związku Ludowo - Narodowego w sprawie ustawy o popieraniu polskiej żeglugi morskiej.

Druk Sejmu Nr. 1166 z d. 10/IV—24 r.

Wniosek posła Łaskudy i kolegów z Klubu P. Z. L. w sprawie obniżenia cła o 75 od artykułów przemysłowych pierwszej potrzeby, a w szczególności od ubrań, obuwia, płótna, skór, żelaza i nawozów sztucznych.

Druk Sejmu Nr. 1192.

Reforma Rolna.

Wniosek posła Chwalińskiego i kolegów z Klubu P. S. L. w sprawie parcelacji państwowego majątku Mieleszyn pow. Wieluń.

Druk Sejmu Nr. 1078 z d. 14/III—24 r.

Wniosek posłów Klubu P. S. L. w sprawie przyspieszenia przez Rząd nowelizacji ustaw o wykonaniu reformy rolnej.

Druk Sejmu Nr. 1099 z d. 18/III—24 r.

Wniosek posła Juliusza Poniatowskiego i kolegów ze Zw. P. S. L. „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” w sprawie wykonania reformy rolnej.

Druk Sejmu Nr. 1180 z d. 11/IV—24 r.

Wniosek posłów Klubu Pol. Stron. Ludowego w sprawie przekazania na cele reformy rolnej domen państwowych w b. dzielnicy pruskiej.

Druk Sejmu Nr. 1196 z d. 11/IV—24 r.

Roboty Publiczne.

Projekt ustawy o mierniczych przysięgłych, wniesiony przez Ministr. Robót Publicznych.

Druk Sejmu Nr. 1081 z d. 13/III — 24 r.

Projekt ustawy, zmieniającej niektóre postanowienia ustawy z d. 9 lipca 1919 r. o budowie kanałów żeglownych tudzież regulacji rzek żeglownych i spławnych, wniesiony przez Minister. Robót Publicznych.

Druk Sejmu Nr. 1082 z d. 13/III — 24 r.

Wniosek posła Posackiego i kolegów z klubu P. Z. L. w sprawie spiesznego przygotowania i przedłożenia sejmowi ustaw o doprowadzeniu do stanu normalnego istniejących dróg państwowych i mostów oraz zabezpieczenia funduszu na powyższy cel.

Druk Sejmu Nr. 1147 z d. 28/III — 24 r.

Wniosek posłów Klubu Sejmowego Zw. Lud. Narod. w sprawie zabezpieczenia brzegów Wisły od dalszego zabierania przez wodę.

Druk Sejmu Nr. 116 z d. 8/IV — 24 r.

Rolnictwo i Dobra Państwowe.

Projekt ustawy w przedmiocie zmian w ustawie o rybołówstwie z dnia 31 października 1887 r. dla Królestwa Galicji i Lodomerji z W. Ks. Krakowskiem.

Druk Sejmu Nr. 1062 z d. 12/III — 24 r.

Wniosek posła W. Lippomana i kolegów z klubu Związku Ludowo-Narodowego w sprawie niedostatecznego i nieterminowego wypłacania należności za przymusowo wybity inwentarz.

Druk Sejmu Nr. 1069 z d. 13/III — 24 r.

Projekt ustawy o kontroli państwowej nad ogierami i rejestracji klaczy zarodowych, wniesiony przez Min. Rolnictwa i Dóbr Państwowych.

Druk Sejmu Nr. 1091 z d. 15/III — 24 r.

Projekt ustawy o zmianie niektórych przepisów łowieckich, wniesiony przez Minist. Rolnictwa i Dóbr Państwowych.

Druk Sejmu Nr. 1097 z d. 17/III — 24 r.

Wniosek posłów klubu P. S. L. Wyzwolenia i Jedności Ludowej, w sprawie naglącej konieczności dostarczenia przez pośrednictwo Minister. Reform Rolnych Państwowemu Bankowi Rolnemu środków na zapewnienie długoterminowego kredytu dla rolnictwa drobnego Rzeczypospolitej Polskiej.

Druk Sejmu Nr. 1101 z d. 18/III — 24 r.

Wniosek posłów Klubu P. S. L. w sprawie przyjsia z pomocą kredytową drobnemu rolnictwu.

Druk Sejmu Nr. 1102 z d. 18/III — 24 r.

Sprawozdanie Komisji Rolnej o wniosku nagłym posła Janeczka w sprawie zmniejszenia opłat za pasanie bydła w lasach państwowych (druk Nr. 509) i wniosku posłów Hołowacza i Szakuna w sprawie taksy za pasanie bydła w lasach państwowych (Druk Nr. 461).

Druk Sejmu Nr. 1108 z d. 20/III — 24 r.

Wniosek posłów Klubu Polskiego Związku Ludowców w sprawie lichwy drzewnej, uprawianej przez administrację lasów państwowych przy sprzedaży drzewa budulcowego i opałowego.

Druk Sejmu Nr. 1110 z d. 19/III — 24 r.

Wniosek posła J. Romana i kolegów z Klubu P. S. L. w sprawie zamknięcia wywozu drzewa z powiatu Wadowice (Małopolska).

Druk Sejmu Nr. 1111 z d. 19/III — 24 r.

Wniosek posła Janeczka i kolegów z klubu P. Z. L. w sprawie zmniejszenia procentu pobieranego przez Państwowy Bank Rolny od wydawanych pożyczek małorolnym na ulepszenie gospodarstw i kupno ziemi.

Druk Sejmu Nr. 1143 z d. 3/IV — 24 r.

Skarbowość.

Wniosek posła Berka i kolegów z Klubu P. S. L. w sprawie redukcji urzędników, urzędów, pojazdów, koni i nieproduktywnej dla państwa a szkodliwej dla ludności administracji, zmierzającej do zabagnienia Skarbu Państwa, który to system prowadzi do złamania równowagi skarbowej budżetu Państwa, a obywateli, przyciśniętych śrubą podatkową, napawa obawą zaniku wiary w ekonomiczne istnienie Państwa.

Druk Sejmu Nr. 1077 z d. 13/III—24 r.

Projekt ustawy o dodatkowych kredytach w budżecie na rok 1924. (Pierwsza dodatkowa ustawa skarbową), wniesiony przez Min. Skarbu.

Druk Sejmu Nr. 1086.

Wniosek posła Frostiga i tow. z Koła Żydowskiego w sprawie egzekwowania II-ej zaliczki na podatek majątkowy.

Druk Sejmu Nr. 1087 z d. 14/III—24 r.

Projekt ustawy karnej skarbowej, wniesiony przez Min. Skarbu.

Druk Sejmu Nr. 1104 z d. 29/III—24 r.

Projekt ustawy o prowizorium budżetowym na czas od 1 kwietnia do 30 czerwca 1924 r., wniesiony przez Ministerstwo Skarbu.

Druk Sejmu Nr. 1106 z d. 18/III—24 r.

Wniosek posła Eisensteina i tow. z Koła Żydowskiego w sprawie uzgodnienia rozporządzenia Ministerstwa Skarbu z d. 6/III — 24 r. z tendencją odnośnych ustaw.

Druk Sejmu Nr. 1112 z d. 19/III—24 r.

Projekt ustawy o opłatach stemplowych, wniesiony przez Min. Skarbu.

Druk Sejmu Nr. 1136 z d. 3/IV—24 r.

Projekt ustawy o monopolu spirytusowym, wniesiony przez Min. Skarbu.

Druk Sejmu Nr. 1148 z d. 4/IV—24 r.

Wniosek posłów Klubu P. Z. L. w sprawie zmiany art. 41 ustawy z d. 23 czerwca 1921 r. o przymusie ubezpieczenia od ognia i o Polskiej Dyrekcji Ubezpieczeń Wzajemnych (Dz. U. R. P. Nr. 64 poz. 395).

Druk Sejmu Nr. 1151 z d. 4/IV—24 r.

Projekt ustawy o upoważnieniu Rządu do zabezpieczenia i użycia pożyczki zaciągniętej u Rządu Republiki Francuskiej, wniesiony przez Prez. Rady Ministrów.

Druk Sejmu Nr. 1159 z d. 7/IV—24 r.

Wniosek posła Romana i kolegów z Klubu P. S. L. w sprawie zmiany § 2 rozporządzenia Ministerstwa Skarbu z d. 18/XII — 23 r. Dz. U. R. P. Nr. 134 poz. 1115 przy wymiarze opłat w myśl § 50 ust. austr. z 9/II — 1850 r. Dz. U. P. Nr. 50 i art. 11 ust. z 13/VII—1920 r. Dz. U. 73 p. 498.

Druk Sejmu Nr. 1167 z d. 10/IV—24 r.

Wniosek posła Karola Holeksy i kolegów z Klubu Chrz. Demokracji w sprawie zwolnienia związków samorządowych od podatku budynkowego i gruntowego.

Druk Sejmu Nr. 1171 z d. 8/IV—24 r.

Wniosek posła Janeczka, Toczka i kolegów z Klubu P. Z. L. w sprawie bezprawnego pobierania przez Urzędy Skarbowe drugiej zaliczki na podatek majątkowy od płatników, których majątek nie przenosi 3,000 fr. zł.

Druk Sejmu Nr. 1177 z d. 10/IV—24 r.

Sprawiedliwość.

Projekt ustawy o aktach urodzenia dzieci nieznanych rodziców na obszarze b. zaboru rosyjskiego, wniesiony przez Ministerstwo Sprawiedliwości.

Druk Sejmu Nr. 1095 z d. 17/III — 24 r.

Sprawozdanie Komisji Prawniczej w przedmiocie projektów ustaw o prywatnem prawie międzynarodowem i międzydzielnicowem (Dr. 159 ex 1923).

Druk Sejmu Nr. 1116 z d. 23/III — 24 r.

Wniosek posła Sommersteina i tow. z koła Żydowskiego w sprawie zmiany, względnie uchylenia rozporządzenia Rady Ministrów z d. 25/II — 24 r. w przedmiocie podwyższenia opłat sądowych na obszarze sądów apelacyjnych: krakowskiego i lwowskiego i sądu okręgowego Cieszyńskiego oraz zastosowania złotego do opłat sądowych. (Dz. U. R. P. Nr. 19 poz. 186 z 1924 r.).

Druk Sejmu Nr. 1124 z d. 2/II — 24 r.

Sprawozdanie Komisji Prawniczej o rządowym projekcie noweli do ustaw: a) w przedmiocie umów, dotyczących sprzedaży nieruchomości ziemskich i miejskich na obszarze ziemi wileńskiej i województw wschodnich: b) w przedmiocie umów przyrzeczenia sprzedaży nieruchomości ziemskich na terenie b. Królestwa Kongresowego (Druk Nr. 683) oraz o wniosku p. Łypacewicza i tow. w przedmiocie umów przyrzeczenia sprzedaży nieruchomości ziemskich na terenie b. Królestwa Kongresowego. (Druk Nr. 552).

Druk Sejmu Nr. 1161 z d. 7/IV — 24 r.

Wniosek posła Lublińskiego-Stuczyńskiego i tow. z koła żydowskiego w sprawie ustawy w przedmiocie zmiany niektórych postanowień ustawodawstwa cywilnego rosyjskiego, obowiązującego na ziemiach wschodnich Rzeczypospolitej Polskiej.

Druk Sejmu Nr. 1164 z d. 8/IV — 24 r.

Wniosek posła Sommersteina i tow. w sprawie unormowania opłat sądowych na obszarze sądów apelacyjnych: krakowskiego i lwowskiego i sądu okręgowego cieszyńskiego.

Druk Sejmu Nr. 1170 z d. 10/IV — 24 r.

Wniosek posła Bryla i kolegów z klubu P. S. L. w sprawie odebrania spraw spadkowych notariuszom i oddania ich z powrotem sądom.

Druk Sejmu Nr. 1185 z d. 11/IV — 24 r.

Wniosek posła Inslera i tow. z koła żydowskiego w sprawie organizacji referatów karnych przy władzach administracyjnych I instancji w Małopolsce i postępowania w sprawach karnych przed temi władzami.

Druk Sejmu Nr. 1189 z d. 11/IV — 24 r.

Wniosek posła Matakiewicza i tow. w sprawie zmiany § 6 ustawy z 6 lipca 1868 Nr. 96 Dz. p. p. o adwokaturze w b. zaborze austriackim.

Druk Sejmu Nr. 1194 z d. 2/IV — 24 r.

Sprawy Wewnętrzne.

Wniosek posła A. Anusza i tow. ze Związku Pol. Stronnictw Ludowych „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” w sprawie zmiany rozporządzenia Rady Ministrów z d. 21/I — 24 r. o służbie przygotowawczej i egzaminie kandydatów na stanowiska wyższej służby administracyjnej.

Druk Sejmu Nr. 1065/24.

Wniosek posłów Gruszki, Kiernika i kol. z Klubu P. S. L. w sprawie opłat paszportowych.

Druk Sejmu Nr. 1075 z d. 13/III—24 r.

Wniosek posłów księdza Okonia, Kudelskiego, Średniawy i tow. z Chłop. Str. Radykalnego w sprawie obniżenia opłat paszportowych dla ludności wieśniaczej i roboczej, wyjeżdżającej za granice Państwa w celu poszukiwania pracy, do wysokości pięciu złotych polskich od paszportu zagranicznego.

Druk Sejmu Nr. 1076 z d. 14/III—24 r.

Projekt ustawy w przedmiocie zmiany niektórych postanowień o pracowniczych związkach zawodowych, względnie o stowarzyszeniach i związkach, wniesiony przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych.

Druk Sejmu Nr. 1093 z d. 14/III—24 r.

Wniosek posła J. Dębskiego i kolegów z Klubu P. S. L. w sprawie ustawy o zabezpieczeniu emerytalnem pracowników samorządowych.

Druk Sejmu Nr. 1115 z d. 19/III—24 r.

Projekt ustawy o przedłużeniu mocy obowiązującej ustawy z d. 22/III—23 r. o zasiłkach dla rodzin osób powołanych na ćwiczenia wojskowe, wniesiony przez Min. Spraw. Wewnętrznych.

Druk Sejmu Nr. 1117 z d. 28/III—24 r.

Wniosek posłów Klubu Z. P. S. L. „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” w sprawie nadużyć policyjnych w Daniłowiczach, ziemi Wileńskiej i w sprawie zniesienia zarządzeń, jeśli takowe istnieją, przeciwkonstytucyjnych, gwałcących nietykalność poselską.

Druk Sejmu Nr. 1121 z d. 2/IV—24 r.

Wniosek posła A. Pragiera i tow. ze Z. P. P. S. w sprawie uchylenia nieprawnych postanowień rozporządzenia Rady Ministrów z d. 11/II—24 r. w przedmiocie organizacji władz administracyjnych II instancji (Dz. U. 21 ex 1924 r. poz. 225).

Druk Sejmu Nr. 1123 z d. 2/IV—24 r.

Wniosek posła J. Romana i kolegów z Klubu P. S. L. w sprawie zmiany granic powiatu Wadowice, Małopolska.

Druk Sejmu Nr. 1127 z d. 1/IV—24 r.

Wniosek posłów Rosmarina, Inslera i tow. z Koła Żydowskiego w sprawie opłat paszportowych.

Druk Sejmu Nr. 1134 z d. 2/IV—24 r.

Wniosek posłów Zw. Str. Ludowych „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa”, P. P. S., N. P. R., Z. P. L. w sprawie sprzecznego z Konstytucją zarządzenia wojew. lwowskiego i pociągnięcia do odpowiedzialności za nadużycie władzy wojewody lwowskiego i starosty z Sambora.

Druk Sejmu Nr. 1135 z d. 2/IV—24 r.

Wniosek posła Putka i tow. w sprawie działalności Polskiej Dyrekcji Ubezpieczeń Wzajemnych.

Druk Sejmu Nr. 1137 z d. 2/IV—24 r.

Wniosek posła J. Putka i tow. w sprawie zmiany granic okręgów sądowych Zator i Oświęcim oraz w sprawie zniesienia powiatu politycznego Oświęcim.

Druk Sejmu Nr. 1142 z d. 3/IV—24 r.

Wniosek posła Utty i innych z Klubu Zjednoczenia Niemieckiego w sprawie jaknajśpieszniejszego zorganizowania pomocy rządowej ofiarom klęski powodzi.

Druk Sejmu Nr. 1144 z d. 2/IV—24 r.

Wniosek posła Kordowskiego i tow. z Klubu P. S. L. „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” w sprawie krwawych zająć w pow. Kolneńskim na tle brutalnego i bezprawnego postępowania policji państwowej w związku z nadmiernie obciążającymi ludność wiejską podatkami.

Druk Sejmu Nr. 1163 z d. 8/IV—24 r.

Wniosek posła M. Cieplaka i kol. z Klubu P. Z. L. w sprawie zwolnienia z rządowych biur pomocniczych sił żeńskich.

Druk Sejmu Nr. 1173 z d. 7/IV—24 r.

Sprawy wojskowe.

Wniosek posłów Klubu P. S. L. w sprawie zwolnienia od opłat pocztowych listów żołnierzy do rodzin.

Druk Sejmu Nr. 1063/24 z d. 6/III — 24 r.

Projekt ustawy o organizacji najwyższych władz wojskowych, wniesiony przez Min. Spraw Wojskowych.

Druk Sejmu Nr. 1080 z d. 14/III — 24 r.

Projekt ustawy o przedłużeniu mocy obowiązującej ustawy z dnia 22/III — 23 r. o zasiłkach dla rodzin osób powołanych na ćwiczenia wojskowe, wniesiony przez Min. Spraw Wewnętrznych.

Druk Sejmu Nr. 1117 z d. 28/III — 24 r.

Projekt ustawy o poborze rocznika 1903, kontyngensie rekruta na rok 1924 r. i o rozciągnięciu mocy obowiązującej tymczasowej ustawy o powszechnym obowiązku służby wojskowej na obszar województwa śląskiego, Spisza i Orawy z prośbą o przedłożenie go Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej, wniesiony przez Min. Spraw Wojskowych.

Druk Sejmu Nr. 1160 z d. 10/IV — 24 r.

Sprawy zagraniczne.

Wniosek posła T. Skowronka i kol. z Klubu Chrz. Demokracji w sprawie aresztowań Polaków, zamieszkałych na Śląsku Opolskim, przez władze pruskie.

Druk Sejmu Nr. 1070/24 z d. 13/III — 24 r.

Wniosek posłów: Silberscheina, Hellera, Lewinsona i tow. z koła żydowskiego w sprawie odmówienia robotnikom żydowskim obywatelom polskim przez władze konsularne polskie w Niemczech wystawienia paszportów na pobyt w Niemczech, uniemożliwiając w ten sposób uzyskanie pracy tymże robotnikom.

Druk Sejmu Nr. 1072/24 z d. 13/III — 24 r.

Wniosek posłów Klubów Zw. Lud. Narod., Chrześcijańsko-Narodowego, chrześcijańskiej Demokracji, Polskiego Stronnictwa Ludowego, N. P. R., w sprawie zapewnienia Polsce wolnego i pewnego dostępu do morza w związku z załatwianiem sprawy Kłajpedy i z upośledzeniem praw polskich w Gdańsku.

Druk Sejmu Nr. 1103.

Sprawozdanie Komisji Administracyjnej i Spraw Zagranicznych o projekcie ustawy o organizacji Konsulatów i czynnościach konsulów. (Dr. 492).

Druk Sejmu Nr. 1105 z d. 28/III — 24 r.

Wniosek posłów Klubów Z. L. N., P. S. L., Ch. D., Ch. N., N. P. R., P. Z. L., i K. L. w sprawie groźby zakłócenia pokoju na wschodzie Europy przez Litwę oraz w sprawie prześladowania ludności polskiej na terytorjum Litwy zamieszkałej.

Druk Sejmu Nr. 1133 z d. 2/IV — 24 r.

Projekt ustawy w przedmiocie zatwierdzenia zgłoszonego przez Rząd Polski w d. 28 czerwca 1919 r. przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Międzynarodowej Konwencji o polepszeniu losu chorych i rannych w armiach czynnych, podpisanej w Genewie d. 6/VII — 1906 r. i tekst powyższej konwencji.

Druk Sejmu Nr. 1165 z d. 8/IV — 24 r.

Projekt ustawy z uzasadnieniem odnośnego wniosku w przedmiocie ratyfikacji konwencji pocztowo-telegraficznej z Rosją, wniesiony przez Min. Spraw Zagranicznych.

Druk Sejmu Nr. 1199 z d. 15/IV — 24 r.

Zdrowie Publiczne.

Wniosek posła J. Janeczka i kol. z Klubu P. Z. L. w sprawie uchylecia art. 1176 do 1190 włącznie ustawy lekarskiej, Zb. Pr. b. Cesarstwa Ros. tom XIII z r. 1905.

Druk Sejmu Nr. 1156 z d. 4/IV—24 r.

R ó ż n e.

Wniosek posłów Stańczyka i Kuryłowicza oraz tow. ze Z. P. P. S. w sprawie gwałtów, dokonywanych przez Policję Państwową, a w szczególności w sprawie bestjańskiego pobicia robotnika stacji kolejowej Ząbkowice Stanisława Gościka i inn. przez funkcjonariuszy P. P.

Druk Sejmu Nr. 1064/24 z d. 11/III—24 r.

Wniosek posła Malika i kolegów z Klubu P. S. L. „Piast” w sprawie wypłacenia odszkodowania w gminie Hołosko Wielkie powiat Lwów za grunta, zajęte bezpłatnie przez wojskowość pod strzelnicę.

Druk Sejmu Nr. 1071/24 z d. 12/III—24 r.

Sprawozdanie Komisji Skarbowej o projekcie ustawy w przedmiocie

przyznania Pol. Towarzystwu Czerwonego Krzyża wyłącznego prawa sprzedaży, przywozu i wywozu kart do gry. (Druk 659).

Druk Sejmu Nr. 1083 z d. 14/III—24 r.

Wniosek posłów A. Pączka, J. Moraczewskiego, K. Bartla i innych w sprawie pociągnięcia do odpowiedzialności konstytucyjnej przed Trybunałem Stanu b. Ministra Przemysłu i Handlu, p. Władysława Kucharskiego, za wyrządzenie interesom Państwa oczywistej i znacznej szkody przy likwidacji Zarządu Państwowego nad Zakładami Żyrardowskimi.

Druk Sejmu Nr. 1109 z d. 2/IV—24 r.

Wniosek posła N. Pryluckiego (Żyd. Stron. Lud.) i inn. w sprawie karygodnego zachowania się Policji Państw. oraz baonu maszynowego saperów w Nowym Dworze podczas powodzi.

Druk Sejmu Nr. 1120 z d. 2/IV—24 r.

Wniosek posłów Falkowskiego, Sachy z Klubu Związku Ludowo-Nar. w sprawie przekazania zarządu zdrojowiska ciechocińskiego autonomicznej komisji zdrojowej.

Druk Sejmu Nr. 1139.

Wniosek posła S. Sawickiego i kolegów z Klubu Związku Ludowo-Narodowego w sprawie wypłacenia należności za wywłaszczone grunty pod kolej Nasielsk—Sierpc.

Druk Sejmu Nr. 1146 z d. 3/IV—24 r.

Wniosek posłów Klubów Zw. Lud. - Narod., Chrz. Narod., Chrześc. Dem., P. S. L. „Piaś”, N. P. R., P. P. S. i Zw. Klubów „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” i Kat. Lud. w sprawie wykupu elektrowni w Chorzowie.

Druk Sejmu Nr. 1188 z d. 11/IV—24 r.

Wniosek posła ks. Okonia i tow. z Chłop. Str. Radykalnego w sprawie zwrócenia gminie Radomyśl nad Sanem w pow. Tarnobrzeskim lasu, zabranego jej przez obszar dworski.

Druk Sejmu Nr. 1190 z d. 11/IV—24 r.

Wniosek posła Ilskiego i kolegów z Klubu Zw. Lud.-Narod. w sprawie przekazania byłego fortu Mokotowskiego Magistratowi m. st. Warszawy.

Druk Sejmu Nr. 1191 z d. 10/IV—24 r.

Wniosek posła Wł. Ostrowskiego i kol. z Klubu P. S. L. w sprawie wymierzania przez władze skarbowe taksy przenośnej osadnikom od zakupionych przez nich gruntów we wschodniej części Małopolski, jakoteż w innych woj. wschodnich.

Druk Sejmu Nr. 1195 z d. 11/IV—24 r.

ALEKSANDER KROŃSKI.

Krytyka projektowanego ustroju władz komunalnych miejskich.

Ustrój władz komunalnych jest tak samo wynikiem stosunku sił społecznych, jak wogóle każda forma, w jakiej wyraża się wola danego społeczeństwa. (Porównaj A. Kroński: Ustrój komunalny miast — Warszawa 1917). Cały rozwój historyczny Anglii wpłynął na to, że wola gminy wyraża się za pośrednictwem jedyne go organu, a mianowicie—rady miejskiej.

Anglja nie zna podziału władz komunalnych. Wszystkie ich funkcje, a więc uchwałodawcze, nadzorcze, kontrolujące, wykonawcze, a niekiedy nawet sądowe—są ześrodkowane w jednym organie—radzie miejskiej.

Ten brak ścisłego podziału władz komunalnych tłumaczy się zupełnem niemal *desinteressement* władzy państwowej w stosunku do spraw o charakterze lokalnym. Władza państwowa nigdy nie chciała wpływać na kształtowanie się konturów życia gminnego, nigdy nie narzucała gminie jakichkolwiek form.

Municipal Corporation Act z r. 1882 jest niczem innem, jak urzędowem stwierdzeniem takiego, a nie innego stanu rzeczy. Zaś taki stan rzeczy tłumaczy się tem bezwzględnem do gminy ze strony władzy państwowej zaufaniem, tą najdalej idącą wiarą w to, że ludność miejska i państwo jednego pragną, do jednego celu dążą.

Miedzy królami angielskimi, a udzielnymi panami wrzała w wiekach średnich taka sama walka, jak na kontynencie, różnica zachodziła w niejednakowym stosunku mieszczan do monarchy i jego wasali.

We Francji, Niemczech i innych krajach zachodniej Europy mieszczaństwo było po stronie króla, w Anglii przeciwnie—po stronie wasali.

Za pomoc, okazywaną królom Zachodniej Europy miasta otrzymywały przywileje i patenty, dzięki którym stały się zupełnie samodzielnymi organizmami w państwie.

Za pomoc okazywaną panom angielskim, przy zdobywaniu przez nich władzy państwowej, miasta zachowały swe pierwotne prawo niezależnego zarządu w sprawach lokalnych i sądownictwa.

Pokonawszy przy pomocy miast niepokornych wasalów, monarchowie zachodnio-europejscy zwrócili oręż przeciwko miastom, i następstwem tego było zcentralizowanie ich zarządu.

Oslabiwszy władzę króla, oligarchowie angielscy okazali się mniej niewdzięcznymi i bronili prawa gospodarczego samorządu miast. Byli za- nadto pewni mieszczańskich oligarchów, aby im w czemkolwiek przeszkadzać, lub do czegokolwiek się mieszać.

A że wielkie jest umiłowanie tradycji u synów Albionu, i że chętnie poświęcają dla niej harmonję prawną, przeto ten prymitywny sposób samorządu, powstały z historycznie rozwijającego się stosunku sił, pozostał w swej formie niezmienionej.

Jeżeli teraz rzucimy okiem na Francję, to znajdziemy się na krańcach wręcz przeciwległych.

Wielka Rewolucja w sposób gwałtowny zmieniła ten stosunek sił społecznych, na który złożyły się wieki. Ale jedną z cech dynamiki jest to, że wywołuje reakcję. Stąd ciągle we Francji obawa przed kontrewolucją. Aby ocalić dzieło rewolucji, aby ocalić idee jedności i równości, trzeba było uciec się do bezwzględnej centralizacji. Konwent dlatego pozbawił gminy wszelkiej swobody ruchów, a wszystkie następne rewolucyjne rządy Francji w ciągu całego niemal wieku trzymały się tej samej polityki samorządowej.

Szła ona stale po linii nasycania gminy ideą państwową. „W interesie państwa leży — głoszą motywy prawodawcze do ustawy samorządowej z dnia 5 kwietnia roku 1884 — żeby idea państwowości, a więc cnót obywatelskich, wsiąkała jaknajgłębiej w warstwy społeczne. Jedynym środkiem na to może być pełnienie pewnych funkcji państwowych przez osoby zaufane, wybrane z pośród obywateli. Taką osobą właśnie jest przedstawiciel gminy. Będąc nim i pełniąc jednocześnie funkcje państwowe, musi on z natury rzeczy, pozostawać w pewnej zależności od władzy państwowej; bez takiej zależności wykonywanie przez niego obowiązków byłoby wręcz niemożliwe”...

Oto dlaczego mer jest jednoosobowym organem zarządu gminy. Będąc urzędnikiem państwowym, jednocześnie jest on reprezentantem swojej komuny. Ale nie dość tego. Ten zarządca gminy jest jednocześnie przewodniczącym rady municypalnej i wszystkich jej komisji. W rękach jego jednoczą się funkcje uchwałodawcze, kontrolujące, nadzorcze, reprezenta-

cyjne i wykonawcze. Widzimy więc, że we Francji teoria o podziale władz nie jest bynajmniej stosowana do ustroju komunalnego.

Tak samo, jak w Anglii istnieje tam zupełne pomieszanie władzy wykonawczej z uchwalodawczą. Różnica polega jedynie na wewnętrznym uśtosunkowaniu tych pomieszanych z sobą funkcji, ale pozatem doktryna o podziale władz jest tak samo lekceważona w ustroju komunalnym Anglii, jak i Francji. Doktryna ta jest ściśle przestrzegana jedynie w ustawodawstwie pruskim i wzorowanych na niem ordynacjach północno-niemieckich.

Ale na system taki stworzył się też cały szereg względów historycznych, wynikających z pewnego układu sił społecznych.

Niemieckie miasta po scentralizowaniu ich zarządu przez monarchów były najzupełniej zadowolone ze swoich państwowych zarządców. Może wpłynęła na to właściwa plemionom niemieckim bierność w stosunku do władzy państwowej, ale dość, że w końcu XVIII i na początku XIX wieku przeciwko absolutyzmowi monarchów miasta niemieckie nie zdradzały najmniejszego oporu.

Wojny napoleońskie i klęski, jakie przez nie spowodowane zostały, wstrząsnęły życiem politycznym Niemiec.

Ale wstrząśnienie to dotknęło jedynie wierzchnich sfer społeczeństwa. Mieszczaństwo niemieckie spało dalej snem bogobojnych. Lecz ci, którzy stali u nawy państwowej, zrozumieli niebezpieczeństwo, jakie sen taki za sobą sprowadzić może.

Powołany z r. 1807 do rządzenia nawą państwową, Karol von Stein, pisał w tym czasie do ministra Hardenberga: „Należy koniecznie przyzwyczaić naród do tego, aby umiał zarządzać swemi własnymi interesami, aby wyszedł nareszcie z tego stanu niemowlęctwa” (Dr. Slavitschek. Selbstverwaltung und Autonomie. Leipzig — 1910, str. 81).

Czczyciel filozofji Hegla i Fichtego, Lorentz von Stein, uważał również, że — „najdoskonalszą formą wypełniania funkcji państwowych jest wykonywanie lokalnych zadań państwa przez osoby obrane, któreby chciały dobrowolnie zadania te spełniać, uważając je za swoje własne”. (Ibidem, str. 101).

Tę teorię rozwinął Gneist, i ona to stała się podwaliną pruskiego ustawodawstwa samorządowego z roku 1853.

Ustawodawstwo to jest więc płodem pewnych filozoficznych przesłanek. W myśl ich samorząd został narzucony ludności, która zresztą nie uczuwała żadnej jego potrzeby.

Oczywiście, że w takich warunkach powstałe ustawodawstwo samorządowe musiało być podporządkowane pewnej doktrynie, a więc przede wszystkim doktrynie o podziale władz.

To też jedynie pruskie ustawodawstwo przeprowadza ją ściśle; władza uchwałodawcza, czyli rada miejska jest skrupulatnie oddzielona od magistratu, czyli władzy wykonawczej.

Ale doktryna nie może zmienić stosunku sił społecznych. Stosunek ten zaś był taki, że bierne społeczeństwo miejskie nie mogło nie widzieć w magistracie takich samych, jak dawniej przedstawiciele władzy państwowej. Magistrat stał się dla ludności miejskiej takim samym urzędem państwowym, jakim był dawniej, kiedy to filozofja Steinów i Gneista nie kazała jej tworzyć jakiejś rady miejskiej. Tem właśnie tłómaczy się ta niekonsekwencja, jaką zawiera § 56 ordynacji pruskiej z r. 1853. Głosi on, nie mniej nie więcej, że magistrat ma prawo i obowiązek zawiesić uchwałę rady miejskiej, a burmistrz uchwałę magistratu, dla względów nielegalności lub niecelowości tych uchwał.

Organ wykonawczy, który winien podporządkować się uchwałodawczemu; organ nadzorowany i kontrolowany, który winien stosować się do wskazówek tego organu, który go nadzoruje i kontroluje—zawiesza poprostu jego uchwały, o ile będzie miał inne poglądy na interes gminy lub państwa.

W każdym, dojrzałym do komunalnego życia społeczeństwie, taki stosunek obu organów władzy miejskiej dawałby powód do ciągłych tarć i nieporozumień; współzycie obu tych organów stałoby się istnym piekłem. W Niemczech atoli dzięki opisanemu wyżej stosunkowi sił społecznych rady miejskie chętnie i łatwo zgodziły się na rolę organów projektowanych i nie okazywały najmniejszej chęci do walki o swoje prerogatywy.

Dopiero na początku bieżącego stulecia stosunek sił społecznych w Niemczech uległ zmianie. Dążenie do podporządkowania biurokracji gminnej żywiłowi obywatelskiemu stało się w tym czasie tak widoczne i tak silne, że ustawodawstwo komunalne musiało ulec zmianie. Wyrazem jej są więc ordynacje miejskie wprowadzone do Badenji w r. 1906 i 1910, i w tym samym czasie powstałe ustawy samorządowe Wirtembergji, Hanoweru i Szlezwig-Holsztynu.

Wszystkie te ustawy oparte są na wzorze badeńskim, który tak samo, jak w Anglii i Francji, bynajmniej nie przestrzega zasady podziału władz. Według systemu badeńskiego członkowie magistratu, a więc nadburmistrz, burmistrz i ławnicy są jednocześnie członkami rady miejskiej, ale za to magistrat, jako organ, jest jej w zupełności podporządkowany.

Jedynym przywilejem magistratu jest to, że wrazie równości głosów przy głosowaniu w radzie miejskiej, przeważa głos nie prezesa rady miejskiej, lecz głos nadburmistrza (§ 43).

Taki ustrój komunalny z jednej strony odpowiada dążeniu ludności

miejskiej do samodzielnego zarządzania swojemi sprawami lokalnemi, z drugiej zaś strony podporządkowuje magistrat radzie miejskiej w sposób dyskretny, uniemożliwiający jakiegokolwiek tarcia między temi organami.

Kiedy w r. 1917 z polecenia tymczasowej Rady Stanu została utworzona pod przewodnictwem prof. Suligowskiego Komisja do opracowania projektu ustawy samorządowej, to właśnie przytoczone względy wpłynęły na to, że Komisja zaaprobowwała zalecany przezemnie system badeński.

Komisja uznała, że stosunek sił społecznych miast polskich nie odbiega od obecnego stosunku sił w miastach południowo-niemieckich.

Takie same dążenie do samodzielnego załatwiania spraw lokalnych, jakie widzimy w Niemczech, istnieje i u nas. Taka sama dążność do podporządkowania biurokracji gminnej żywiołowi obywatelskiemu i u nas jest widoczna.

Przy ustaleniu więc jednakowego napięcia dążności samorządowych, zastosowanie identycznych norm do ich zrealizowania wydawało się Komisji najzupełniej wskazane.

Tembardziej wtedy, jeżeli doświadczenie, nabyte przy stosowaniu normy, wskazuje na najlepsze w tym względzie rezultaty. (Porównaj: Dr. Otto Most *Die deutsche Stadt Berlin* 1912).

Temi oto względami kierowała się komisja, opracowująca projekt samorządu miejskiego, przy budowie obecnie obowiązującego ustroju komunalnego.

I doświadczenie znowu poucza nas, że przesłanki komisji były trafne. Od czasu ogłoszenia dekretu o samorządzie miejskim okazało się dużo niedomagań w naszym życiu komunalnem.

Ale nie było jednego najszkodliwszego niedomagania: nie było żadnych tarć między magistratem i radą miejską.

Tymczasem za czasów okupacji niemieckiej, kiedy obowiązywała ordynacja, wzorowana na systemie pruskim, właśnie i nieporozumienia między magistratem i radą miejską były zjawiskiem stałym. Więcej było wtedy kłótni samorządowej, niż gospodarki.

I oto teraz, kiedy pozytywne i negatywne dane pouczają nas o wyższości systemu badeńskiego nad pruskim; kiedy powstanie tego ostatniego tłumaczy się takimi względami natury społecznej, które z naszymi warunkami bytowania nie mają nic wspólnego—ministerstwo spraw wewnętrznych buduje miejski ustrój komunalny właśnie według pruskiego wzoru.

Nie znam motywów, któremi w danym razie kierowało się ministerstwo.

Należy przypuszczać, że motywem tym jest niższy stopień wykształcenia naszej ludności w stosunku do współczesnej niemieckiej. Stąd obawa,

że podporządkowanie biurokracji gminnej żywiłowi obywatelskiemu może dać rezultaty ujemne.

Ale wystarczy uczynić jedno tylko: usunąć od wpływania na życie gminy miejskiej analfabetów, jako kalek umysłowych, pozbawić ich prawa głosowania, a wtedy poziom rady miejskiej odrazu się podniesie.

Może on nawet dojść do poważnej wysokości wrazie zastosowania do prawa wyborczego biernego wyższego cenzusu wykształceniowego.

Oto jedynie wskazany sposób do stworzenia takiej rady miejskiej, która mogła z pożytkiem dla samorządu podporządkować sobie magistrat.

Ministerstwo wołało pójść po linii mniejszego oporu. Ulegając pseudo-demokratycznym hasłom, nie pozbawiło analfabetów praw wyborczych, ale zato podporządkowanie im organu, wyżej umysłowo stojącego, uważało za niewskazane, więc chwyciło się systemu, który w naszych warunkach da stokroć gorsze rezultaty. Zastosowało system, noszący w swoim łonie ziarno niezgody; system którego sprzeczności mogły być niedostrzegane, przy biernym stosunku do samorządu pruskiego społeczeństwa w r. 1853, ale które obecnie, kiedy społeczeństwo nasze do samorządu dojrzało, będą razić i nie dadzą się nigdy pogodzić.

Bo dla nas będzie zawsze niezrozumiałe, żeby uchwała rady miejskiej, a więc organu stanowiącego, nadzorczego i kontrolującego była zależna od woli magistratu, a więc tego organu, który uchwały rady miejskiej winien wykonywać, przed nią się tłumaczyć i wskazówkom jej ulegać?

W myśl art. 58 Magistrat ma nie tylko prawo, ale i obowiązek zawieszania uchwały rady miejskiej, która według zdania Magistratu sprzeciwia się ustawom albo szkodzi interesom gminy lub dobru publicznemu.

Takie samo prawo i obowiązek ma w stosunku do Magistratu jego przełożony.

Faktycznie więc może on i zawiesić uchwałę rady miejskiej.

Czemże więc, według projektu stanie się ta ostatnia?

Jedynie organem projektodawczym.

Wprawdzie zawieszenie uchwały rady miejskiej musi być umotywowane, ale że motywy mają być przygotowane dopiero w ciągu 30 dni, a potem mają pójść na rozpatrzenie władz nadzorczych, to zawieszenie uchwał rady miejskiej sprowadza się do ich anulacji.

W tym punkcie nadzór państwowy, przeprowadzony w projekcie trafnie i harmonijnie, zaczyna nabierać dźwięków zupełnie fałszywych. Art. 98 projektu orzeka bowiem, że uchwały rady miejskiej lub magistratu, naruszające obowiązujące ustawy, władza nadzorcza winna uchylić, o ile na zasadzie § 58 nie zostały przedtem już zawieszone przez magistrat lub jego przełożonego.

Pomijając już pomieszanie pojęć „zawieszenie” i „uchylenie”, bynajmniej nie równoznacznych, nasuwa się szereg kwestji, które dysharmonję między organami jeszcze powiększą.

Bo jeżeli magistrat ma obowiązek zawiesić w pewnych wypadkach uchwałę rady miejskiej, to za niewykonanie tego swego obowiązku winien by ponosić jakąś odpowiedzialność.

To poczucie odpowiedzialności oczywiście wzmocni jeszcze prerogatywy magistratu w stosunku do stojącej nad nim rady miejskiej.

Tymczasem § 98 orzeka, że jedynym następstwem niezawieszenia nielegalnej uchwały będzie tylko uchylenie jej. O odpowiedzialności za niezawieszenie niema mowy.

Wynika z tego, że § 58 nie posiada żadnej sankcji, że stanowi tylko *lex imperfecta*. Po cóż więc w tych warunkach projektodawcy wciągają do wykonywania nadzorowania państwowego organ, który sam jest przedmiotem tego nadzoru?

Ta sprzeczność, jaka istnieje między §§ 15, 58, i 98 nie jest bynajmniej przypadkową. Wynika ona z mylnego założenia, na którym projekt buduje organ komunalne.

Pragnie on oddzielić władzę uchwałodawczą od wykonawczej.

Ale przy ustroju komunalnym zasada podziału władz nie daje się zastosować. Widzieliśmy, że ani system angielski, ani francuski, ani badeński zasady tej nie uznaje.

Uznaje ją tylko system pruski i to jedynie dzięki takim warunkom, które w naszym kraju są najzupełniej wyłączone.

Reasumując wszystko wyżej przytoczone, przychodzę do wniosków następujących:

Projektowany ustrój władz komunalnych nie odpowiada istniejącemu u nas stosunkowi sił społecznych.

Wciągając do wykonywania nadzoru państwowego organ, który winien zajmować stanowisko podporządkowane, projekt wywoła antagonizm między organami władzy miejskiej, ujemnie wpływając na bieg życia komunalnego.

Jedynie wskazanym ustrojem władz komunalnych jest ustrój, wprowadzony przez obowiązujący obecnie dekret o samorządzie.

SPRAWOZDANIE.

III Zjazd lekarzy i działaczy sanitarnych miejskich w Łucku 11 — 13 maja r. 1924.

III Zjazd, zorganizowany przez Komitet Wykonawczy II Zjazdu lekarzy i działaczy sanitarnych miejskich wspólnie z Komitetem Organizacyjnym w Łucku w dniu 11—13 maja r. b., stanowić będzie poważną kartę w dziejach polnienia zdrowotności w Państwie Polskim.

Niemniej ważną rolę III Zjazd lekarzy i działaczy sanitarnych miejskich odegra w dziedzinie higieny społecznej naszych Kresów Wschodnich, tych rubieży Państwa Polskiego, które stoją na straży nie tylko naszej samodzielności, lecz i kordonu sanitarnego, zabezpieczającego Polskę od Wschodu.

Wybór m. Łucka, jako historycznego i prastarego miasta kresowego na Wołyniu, gdzie się odbył Zjazd, nie zawiódł nadziei organizatorów Zjazdu i przyczynił się do postawienia na porządku dziennym spraw zdrowotnych na Kresach narówni z innymi sprawami życia społecznego tego kraju.

III Zjazd, aczkolwiek miał swój program wytyczny, sprawom zdrowotnym i niedomaganiom pod względem stanu sanitarno - higienicznego Kresów udzielił dużo uwagi i podkreślił, że sprawy zdrowia publicznego całego Państwa zależą od stanu zadawalniającego dzielnic.

Znaczenie Zjazdu określa w słowach nast. miejscowy dziennik „Życie Wołynia” z dnia 11/V—1924 roku w artykule „Witajcie”: „Jeszcze gojący wpływ czasu i zabiegliwa dłoń dbałego o lepsze jutro człowieka nie zdążyły zetrzeć z powierzchni murów naszego miasta świeżych śladów szeregu niedawnych nawałnic, a już stołecznemu grodowi dzielnicy Wołyńskiej sądzonem jest w dniu dzisiejszym powitać drogich gości ze wszystkich dzielnic Rzeczypospolitej, przybywających do nas radzić o sposobach i środ-

kach zapewnienia ludności miast polskich możliwie zdrowotnych warunków bytowania". Zjazd otworzył z ramienia Zarządu Związku Miast Polskich d-ra W. Boguckiego Prezes Komitetu Wykonawczego II Zjazdu, który w przemówieniu powitalnym podkreślił znaczenie zjazdów dla rozwoju spraw zdrowotnych naszych miast i wyraził nadzieję że i obecny Zjazd przyczyni się do podniesienia stanu sanitarnego w Polsce szczególnie w miastach na Kresach Wschodnich.

Następnie, w imieniu Komitetu Organizacyjnego zabrał głos Prezes Komitetu p. Waligórski — Prezydent m. Kowla i w serdecznych słowach powitał przybyłych delegatów na Zjazd, prosząc do stołu prezydjalnego — na członków honorowych Prezydium p. Wojewodę Wołyńskiego Srokowskiego, p. Dyrektora Generalnej Dyrekcji Służby Zdrowia M. S. W. d-ra Cz. Wroczyńskiego, p. Wice-Prezydenta m. Warszawy d-ra Karp-Rottermunda, p. Prezesa Naczelnej Izby Lekarskiej d-ra Bączkiewicza, Prezesa T-wa Hygienicznego d-ra J. Polaka, Prezydenta m. Kowla p. Waligórskiego; do Prezydium Zjazdu — d-ra Wincentego Boguckiego jako Prezesa, na Wice-Prezesów — Wice-Prezydenta m. Wilna p. Łokuciewskiego, Radcę m. Poznania p. d-ra Szulca, Ławnika Magistratu m. Białegostoku d-ra Ostromęckiego, Prezesa Łuckiego Tow. Lekarskiego — p. d-ra Miłaszewskiego, Burmistrza m. Łucka p. Zielińskiego, na sekretarza Generalnego d-ra W. Gawłowskiego (Warszawa), na sekretarzy: d-ra Lipińskiego (Łuck), d-ra Łytyńskiego (Torczyn - Woł.). Do Komisji Mandatowej: d-ra Szaniawskiego (Łuck), d-ra Radwańskiego (Łuck), d-ra Wierzbickiego (Poznań).

Do Komisji Wnioskowej: d-ra Jakimiaka (Warszawa), d-ra Szulca (Poznań), d-ra Ostromęckiego (Białystok), d-ra Garbaczewskiego (Lublin), d-ra Minkiewicza (Wilno) d-ra Mittelstädt (Łódź), d-ra Wojnicza (Łuck).

Odczytano z kolei list powitalny Prezesa Zarządu Związku Miast p. d-ra Zawadzkiego i powitalne depesze — Ministra Sprawiedliwości, Ministra Rolnictwa, Prezydenta m. Lublina, Polskiego T-wa Pedjatrycznego, Polsko-Amer. Komitetu pomocy dzieciom, Gminy Żydowskiej i innych, po-czem nastąpiły przemówienia powitalne.

Pierwszy przywitał Zjazd w imieniu Rządu p. Wojewoda Wołyński Srokowski, następnie Burmistrz m. Łucka p. Zieliński, Dyrektor Generalnej Dyr. Służby Zdrowia M. S. W. dr. Wroczyński, ks. prałat Zagórski w imieniu ks. Biskupa djecezji Łucko - Żytomierskiej; dr. Bączkiewicz w imieniu Nacz. Izby Lekarskiej dr. Rottermund—Miasta Warszawy, p. Łokuciewski—m. Wilna, następnie przedstawiciele m. Lublina, Poznania, Białegostoku, dr. Jakimiak w imieniu Warszawskiego Tow. Lekarskiego, dr. Miłaszewski—Łuckiego Tow. Lekarskiego, dr. Radwański—Czerwonego Krzyża, dr. Wierzbicki—w imieniu prasy lekarskiej „Nowin-Lekarskich”.

Program Zjazdu obejmował: referat wstępny p. Waligórskiego „Rozwój miast Rzeczypospolitej, a w szczególności rozwój miast kresowych, jako zagadnienie państwowe”, następnie referaty w sprawach sanitarnych, zaopatrywania miast w wodę i inne—D-ra Polaka „Stan higieny miast polskich z uwzględnieniem Kresów i obowiązki ich w dziedzinie zdrowia publicznego i kultury ludności;

D-ra Szaniawskiego „Stan sanitarny Województwa Wołyńskiego”;

D-ra Minkiewicza „Stan sanitarny Wilna i Kresów Wileńskich”;

D-ra Ostromęckiego „Rola samorządów miejskich w dziedzinie sanitarnej ze stanowiska prawodawstwa sanitarnego”; Inż. Piotrowskiego „Zasady zaopatrywania miast w wodę za pomocą wodociągów”; Insp. Weterynarii D-ra Mackiewicza „O rzeźniach miejskich”; D-ra Wasilewskiego „Zimnica na Kresach Wschodnich”; dalej referaty w sprawie wychowania fizycznego i higieny szkolnej: D-ra Światopełk — Zawadzkiego „Wychowanie fizyczne jako funkcja społeczna”, D-ra W. Gawłowskiego „Rola samorządów w wychowaniu fizycznym”, D-ra Wojnicza „Wół wśród młodzieży szkolnej w Łucku”, D-ra Dietrycha „Stan sanitarny szkół powszechnych pow. Kowelskiego”.

Uczestnicy zwiedzili zakłady zdrowia, szpitale, instytucje filantropijne m. Łucka, jak również starożytności miasta — zamek Lubarta, Katedrę, Synagogę, oraz przyjęli udział w uroczystym posiedzeniu T-wa Lekarskiego w Łucku i byli obecni na popisach gimnastycznych harcerza i sokoła.

Równolegle ze Zjazdem w Łucku została otwarta w dniu 11 maja „Wystawa Hygieniczna” w obecności władz miejscowych, lekarzy, członków Zjazdu, oraz publiczności. Wystawa ściągnęła liczną publiczność i wywołała wielkie zainteresowanie wśród uczącej się młodzieży i zwiedzających.

Ogólny nastrój i zainteresowanie się Zjazdem i wystawą dowiodły niezbiecie o wysokim zrozumieniu przez działaczy Kresów Wołyńskich, jak lekarzy tak i innych, konieczności przystąpienia do planowej organizacyjnej pracy wogóle i w dziedzinie podniesienia stanu zdrowotnego w szczególności. Serdeczność i szczerłość, oraz opieka udzielana członkom Zjazdu przez miejscowych działaczy jak Prezydenta m. i Burmistrza m. Łucka p. Zielińskiego i innych, zjednały serca wszystkich przybyłych, wytworzyły nastrój pełen wzajemnego zrozumienia i zaufania; trzeba tylko życzyć aby i następne Zjazdy, w jakiej dzielnicy by się nie odbyły, umiały tak złączyć myślowo i duchowo zebranych, a czyny niezawodnie będą szły w parze z wysokim zrozumieniem ogólnego dobra narodu i naszej państwowości.

W Zjeździe wzięło udział 35 delegatów miast, 4 delegatów Tow. lekarskich. Z ogólnej liczby 58 członków Zjazdu lekarzy było 39,

licznie byli reprezentowani przedstawiciele instytucji społecznych, miejscowej inteligencji.

Uchwały III Zjazdu lekarzy i działaczy sanitarnych miejskich.

I. W sprawach sanitarno-organizacyjnych:

A.

Zważywszy, że podniesienie stanu sanitarno-hygienicznego Kresów Wschodnich jest niewykonalne, a conajmniej połączone z wielkimi trudnościami, o ile nie stworzy się uprzednio podatnego gruntu przez podniesienie ogólnego poziomu gospodarczo-kulturalnego i oświatowego szerokich warstw społeczeństwa Zjazd uchwała:

że podniesienie miast kresowych, a w pierwszym rzędzie miast, będących stolicami Województw, z Łuckiem na czele, jest sprawą pierwszorzędnego znaczenia państwowego i jest najkrótszą i najwłaściwszą drogą do duchowego zespolenia Kresów Wschodnich z Macierzą Polską;

Zjazd uprasza Sejm i Rząd o zwrócenie uwagi na to pierwszorzędne zagadnienie państwowe i uznanie go za pilne, oraz uwzględnienie w budżetach lat następnych sprawy budowy gmachów państwowych, w szczególności gmachów szkolnych, domów ludowych i innych;

ponadto Zjazd zwraca się do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych o wydatną pomoc na cele zdrowia publicznego na Kresach Wschodnich.

B.

1) Zakres działalności samorządów miejskich w dziedzinie sanitarnej winien się opierać na Zasadniczej Ustawie Sanitarnej z dn. 19/VII — 1919 r. z prowadzeniem pewnych zmian w podziale kompetencji i funkcji organów sanitarnych rządowych i komunalnych.

2) Stosunek rządu do samorządu w dziedzinie sanitarnej winien polegać na nadzorze i kontroli, a w razach wyjątkowych na pomocy finansowej i na udzielaniu za pomocą instrukcji wskazówek natury prawnej i technicznej, oraz na ingerencji władz w razie uchylenia się samorządu od wykonania ustawowo przepisanych obowiązków.

3) W celu stworzenia prawnych podstaw dla działalności samorządów miejskich w dziedzinie sanitarnej i ulepszenia warunków zdrowotnych miast niezbędnem jest niezwłoczne opracowanie szeregu szczegółowych ustaw sanitarnych.

Projekt ustawy o zaopatrzeniu ludności w wodę powinien być poddany rewizji na specjalnej konferencji przedstawicieli Zarządu Związku Miast i Komitetu Wykonawczego III Zjazdu lekarzy i działaczy sanitarnych miejskich.

4) W celu uzgodnienia kompetencji i uprawnień samorządów miejskich w dziedzinie sanitarnej z kompetencją i uprawnieniami samorządów w dziedzinie administracji publicznej, wydanie pomienionych ustaw szczegółowych winno być poprzedzone przez wydanie miejskiej ustawy samorządowej.

5) Najpilniejszą ustawą szczegółową, bez której niemożliwe jest uzdrowotnienie miast, winna być ustawa o planowym i terminowym zaopatrzeniu ludności w dobrą wodę i skanalizowaniu miast z uwzględnieniem regulacji miast.

6) W celu należytego, sprawnego i szybkiego wykonywania swych obowiązków w dziedzinie sanitarnej należy samorządom miejskim przekazać władzę administracyjną I-ej lub II-ej instancji, w zależności od kategorii miast za wyjątkiem miast niewydzielonych z powiatów.

7) W celu skoordynowania działalności poszczególnych samorządów a planowego i skuteczniejszego ulepszenia warunków zdrowotnych oraz odciążenia budżetów miejskich, należy podzielić działalność sanitarną pomiędzy samorządy — wojewódzki, miejski i powiatowy, zależnie od rodzaju sprawy.

8) Zjazd uznaje konieczność współdziałania z organami rządowymi i samorządowymi instytucji społecznych, mających na celu podniesienie higieny społecznej w Państwie Polskim, zalecając wszystkim czynnikom podjęcie akcji propagandowej celem powstawania tych instytucji lub oddziałów istniejących Towarzystw, szczególnie T-wa Hygienicznego i uzyskania odpowiednich kredytów dla rozwoju spraw higienicznych w poszczególnych miejscowościach.

9) Zjazd zwraca się do Rządu o możliwe rychłe restytuowanie zakładu dla chorych umysłowych w Wilejce, jako mającego znaczenie dla Wileńszczyzny i przyległych Województw, ze względu na to, że istniejąca pomoc dla chorych umysłowych ani ilościowo ani jakościowo nie odpowiada potrzebom życia i wymaganiom nauki.

10) Wobec tego, że pomimo zapadłych uchwał na Zjazdach lekarskich, poszczególnych samorządów, a także uchwał Zjazdów Związku Miast co do skasowania przywileju Kas Chorych w opłacaniu 50% rzeczywistych kosztów utrzymania i leczenia w szpitalach chorych tej instytucji, Zjazd ponownie podnosi tę palącą dla samorządów sprawę o skasowaniu niczem nie dającego się umotywić przywileju Kas Chorych.

II. W sprawach higieny szkolnej i wychowania fizycznego.

1) Samorząd, jako ostoja życia zorganizowanego miejscowej ludności, pod kontrolą i przy poparciu Państwa, musi być uważany za warunek nie-

odzownego normalnego rozwoju życia społeczeństwa, szczególnie ważnego w dziedzinie pieczy nad zdrowiem i podniesieniem sił fizycznych i duchowych narodu.

2) Samorządy powinny zaopiekować się sprawami wychowania fizycznego i kultury cielesnej, narówni z innymi dziedzinami gospodarki komunalnej powołując w tym celu specjalne organa.

3) W celu planowego przeprowadzenia zamierzeń na polu wychowania fizycznego w życiu, koniecznem jest aby samorządy opierały swą opinię na zdaniu upoważnionych do tego fachowców i powag naukowych, oraz zasłużonych w pracy społecznej obywateli danej gminy, powołując w tym celu komisje, komitety i rady wychowania fizycznego, jako ciała doradcze samorządów.

4) Samorządy powinny natychmiast przystąpić do zrewidowania planów regulacyjnych miast i osiedli (szczególnie przy mającej nastąpić rozbudowie) w celu uwzględnienia i zaprojektowania w różnych dzielnicach odpowiednich terenów na parki, skwery, place dla gier i zabaw, oraz boiska sportowe.

5) W budżetach samorządów winny być przewidziane specjalne pozycje na zamierzenia, związane z przeprowadzeniem planu, dotyczącego wychowania fizycznego i kultury cielesnej obywateli danej gminy.

6) Szczególną opieką i życzliwością samorządów powinny cieszyć się organizacje sportowe i ćwiczeń cielesnych, dlatego pomoc samorządów nie powinna ograniczać się do subwencji środków finansowych, lecz polegać na łączności organizacyjnej.

7) Nadzór higieniczno-lekarski w szkolnictwie, jako pierwszy etap w rozwoju sprawy wychowania fizycznego narodu, powinien być wprowadzony w tych zakładach naukowych, w których jeszcze nie został zorganizowany i rola samorządów w tym względzie polega na tem, aby niezwłocznie organizacja ta została wprowadzona w życie.

8) We wszystkich szkołach wyższych w pierwszej linii w Uniwersytetach na wydziale lekarskim winny powstać katedry medycyny społecznej i wychowania fizycznego, instytuty do badań naukowych w dziedzinie wychowania fizycznego, sale i boiska do ćwiczeń cielesnych, a w szkołach średnich obowiązkowe wykłady higieny.

III. W sprawach zaopatrywania w dobrą wodę miast polskich.

1) Zaopatrywanie miast w zdrową wodę i w dostatecznej ilości jest nieodzownym warunkiem podniesienia stanu zdrowotnego miast;

2) samorządy winny zająć się sprawą przy wydatnej pomocy Rządu; w ręku Rządu spoczywać winna kontrola i tylko w razie koniecznym inicjatywa;

3) obecne warunki, w jakich znajdują się miasta polskie, nie nasuwają specjalnych trudności do zrealizowania sprawy zaopatrywania miast w wodę, wobec czego sprawa ta powinna być jako najpilniejsza załatwiona w możliwie krótkim czasie;

4) jako normę zużycia wody, wystarczającą dla miast polskich, należy uznać 100 l. na dobę i mieszkańca; dla miast mniejszych bez szkody dla ludności norma ta może być obniżona aż do 40 l. na dobę i mieszkańca zależnie od warunków lokalnych;

5) urządzenie 2-ch równoległych wodociągów z czystą wodą do picia i potrzeb gospodarstwa domowego i z brudną do celów przemysłu należy uznać za nieracjonalne zarówno ze względów gospodarczych, jak również higienicznych;

6) za najbardziej odpowiednią formę przedsiębiorstwa wodociągowego należy uznać wodociąg, stanowiący własność miasta i pozostający w jego zarządzie, jednakże w początkowym zakresie inicjatywa prywatna co do zakładania wodociągów nie powinna być krępowana zwłaszcza w okręgach przemysłowych;

7) pozbawienie przemysłu prawa korzystania z wodociągów publicznych należy uznać za nieracjonalne;

8) w celu sfinansowania wodociągów miejskich konieczna jest pomoc Skarbu jak również współdziałanie Banku komunalnego i Związku Miast przez jaknajrychlejsze zorganizowanie biura porad w sprawie wodociągów.

IV. W sprawach sanitarno-weterynaryjnych.

1) Rzeźnie powinny być traktowane, jako instytucje użyteczności publicznej o wybitnym sanitarnym znaczeniu.

2) Dochody z rzeźni winny być obracane poza amortyzacją i oprocentowaniem kapitału zakładowego na ulepszenia i utrzymanie w należytym porządku rzeźni, oraz na cele sanitarne.

3) Rzeźnie publiczne winny znajdować się w każdym mieście, osadzie i wsiach, będących ośrodkami przemysłowymi.

4) We wszystkich większych miasteczkach i osadach gminy winny utrzymywać lekarzy weterynaryjnych dla wykonywania urzędowego badania zwierząt rzeźnych i mięsa.

5) Zarząd rzeźni winien znajdować się w rękach lekarzy weterynaryjnych.

III Zjazd powołuje stały Komitet Wykonawczy przy Zarządzie Związku Miast w celu: a) dopilnowania i wykonania uchwał Zjazdu, b) wydawania Zarządowi Związku Miast opinii, w sprawie przygotowujących się i wno-

szonych do Sejmu projektów ustaw, tyczących bezpośrednio spraw zdrowotnych, c) organizowania Zjazdów.

Komitet Wykonawczy III Zjazdu stanowią:

z Warszawy	— dr. Bogucki, dr. Polak, dr. Gawłowski, radna dr. Budzińska - Tylicka, dr. Kowalski Fr., radny Manduk, inspektor weterynarii dr. Mackiewicz, dr. Maleciński, Dyrektor biura Związku Miast Grotowski.
z Krakowa	— prof. Janiszewski,
ze Lwowa	— dr. Legeżyński,
z Poznania	— dr. Szulc, dr. Surzyński,
z Wilna	— Wice-Prezydent miasta p. Łokuciewski, dr. Minkiewicz,
z Białegostoku	— Ławnik dr. Ostromęcki,
z Włocławka	— dr. Burzyński,
z Lublina	— Prezydent miasta Szczepański, dr. Garbaczewski,
z Sosnowca	— dr. Stawiński,
z Łodzi	— Mittelstädt,
z Inowrocławia	— Prezydent miasta dr. Krzymiński,
z Torunia	— dr. Szeinborn.
z Kowla	— Prezydent miasta Waligórski,
z Łucka	— Dr. Miłaszewski i Burmistrz miasta dr. Zieliński.
-

SPRAWOZDANIE

Towarzystwa Aprowizacji miast Polski.

W 1919 r., w chwili olbrzymiego braku artykułów pierwszej potrzeby spadł na miasta obowiązek głębokiej troski o zaopatrzenie mieszkańców w mąkę, cukier, ziemniaki, sól i węgiel. Magistraty poszczególne utrzymały powstałe podczas okupacji wydziały aprowizacyjne, chcąc jednak akcję gospodarczą ześrodkować i ułatwić ją sobie, powołały do życia spółkę handlową pod nazwą: „Towarzystwo Aprowizacji Miast Polski i Ziemi Wschodnich”, udziały której wykupiły następujące miasta: Warszawa, Lwów, Łódź, Lublin, Sosnowiec, Częstochowa, Dąbrowa Górnicza, Tomaszów Mazowiecki, Będzin, Piotrków, Stanisławów, Radom, Biała Galicyjska, Żyrardów, Łowicz, Białystok, Kalisz, Kutno, Włocławek, Grodno, Płock, Ostrowiec, Radomsk, Wilno, Lipnik, Zamość, Zawiercie, Brzeziny, Sandomierz, Kozienice, Starostwo Lwowskie Gm. Podmiejsk., Gródek Jagielloński, Tarnów.

Kapitał spółki został stosownie do przepisów prawnych ustalony na 5 milionów marek i od razu okazał się, wobec ogromu zadań, niedostatecznym. Dopiero pomoc finansowa m. st. Warszawy, częściowo Rządu i organizacji o charakterze społecznym, umożliwiły spółce poczynienie zakupów na rynkach zagranicznych mąki i tłuszczu amerykańskich, oraz ziemniaków w b. dzielnicy pruskiej. Następnie, po zniesieniu przez władze ustawodawcze kontyngentów, Towarzystwo Aprowizacji Miast Polski i Ziemi Wschod. brało czynny udział w zaopatrywaniu miast w te artykuły, co do których Rząd zastrzegł sobie ingerencję, a więc mąkę żytnią, cukier i węgiel.

W związku z czynnościami handlowymi Towarzystwo było reprezentacją i obrońcą w sprawach aprowizacyjnych miast zrzeszonych i niezrzeszonych wobec władz państwowych i bierze udział w pracach odnośnych czynników rządowych, jako to Głównego Urzędu Wwozu i Wywozu, Rady Spożywców, Komitetów Celných i t. p. organizacji.

W celu uzgodnienia pracy przy aprowidowaniu rynku wewnętrznego, specjalnie miejskiego, Towarzystwo nawiązało kontakt bardzo ścisły ze wszystkimi centralami organizacji spółdzielczych.

Będąc organizacją ściśle handlową, lecz opartą na jaknajszerszych zasadach społecznych, mogło i musiało się Towarzystwo przystosowywać do zmieniających się warunków życia ekonomicznego kraju oraz wymagań nie tylko magistratów, jako odbiorców, lecz i rynku ogólnego. I w chwili, gdy miasta zdecydowały, że tego typu organizacja międzymiejska ma rację bytu i warunki coraz większego rozwoju, uchwalono zmianę formy prawnej ze spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, na akcyjną.

Projekt swój wykonały miasta 16 grudnia ubiegłego roku i przekształciły swoją organizację na „Towarzystwo Apropowizacji Miast Polski, spółka akcyjna”. Celem przemiany, było stworzenie spółce tej prawnej formy, która ułatwi pracę handlową i która da możliwość coraz wydatniejszego zasilania w fundusze obrotowe i inwestycyjne. A jedno i drugie jest nieodzowne, bo spółka pracując cztery lata i będąc organizacją pomocniczą dla miast, musiała być zarazem najtańszym, bądź pośrednikiem, bądź hurtownikiem i wchodząc obecnie w normalne warunki pracy poinflacyjnej i ustabilizowanej wnosi jako dorobek wyrobioną organizację, opartą na centrali w Warszawie i oddziałach we Lwowie (własny magazyn), Łodzi (własny dom i magazyn), Radomsku (własny magazyn), Zdobunowie, Równem, Sosnowcu i Dąbrowie (dzierżawione magazyny), natomiast nie posiada dostatecznego kapitału na normalną pracę, oraz funduszu inwestycyjnego na pracę uprzemysławiania się, a więc na młyn i mydlarnię w pierwszym rzędzie.

W zrozumieniu tych potrzeb, delegaci miast na posiedzeniu 16/12 — 1923 roku uchwalili jednogłośnie podniesienie wydatne kapitału zakładowego drogą emisji nowych akcji, które to uchwały władze spółki obecnie realizują.

Zdobycie środków obrotowych, umożliwi dopiero rozwinięcie tych prac, które leżą w zakresie działalności Towarzystwa, a w pierwszym rzędzie:

kupno i sprzedaż wszelkich artykułów potrzebnych miastom i ludności miejskiej,
inicjowanie, organizowanie i uczestniczenie w przedsiębiorstwach handlowych i wytwórczych, pożytecznych z punktu widzenia polityki gospodarczej, komun miejskich lub korzystnych dla interesów szerokich warstw ludności miejskiej i wogóle rozwijanie jaknajszerszej działalności handlowo - przemysłowej, mającej na celu dobro ogółu pożywców miast polskich.

Nowe warunki gospodarcze naszego państwa, wymagały rewizji dotychczasowej działalności i kierunku w pracach Towarzystwa, które coraz bardziej pozbywa się charakteru pośrednika, dla magistratów w dostawach artykułów pierwszej potrzeby, a coraz bardziej staje się organizacją samodzielną, handlową, prowadzącą przez swoje magazyny, a w przyszłości sklepy, bezpośrednie zaspakajanie potrzeb ludności miejskich przede wszystkim w artykuły kolonjalne, a następnie dąży do zostania jakby wydziałem gospodarczym magistratów, przez zaopatrywanie instytucji miejskich w pierwszym rzędzie w węgiel, a następnie artykuły techniczne i t. p. A wreszcie w przyszłości wzięcie wybitnego ruchu w olbrzymiej pracy miast, jaką będzie ich rozbudowa. Na tym polu pierwsze kroki są już postawione, a mianowicie Towarzystwo weszło, jako jeden z założycieli „kolei elektrycznych w Zagłębiu Dąbrowskiem”, łączących Katowice przez Sosnowiec, Dąbrowę, Będzin, Olkusz z Krakowem. Wchodząc samo, ułatwiło i uzgodniło stanowisko zainteresowanych miast, które też udział bezpośredni w nowej tej spółce, opartej na funduszach polsko - francuskich, wzięły.

Prace dzisiejsze, to pierwsze kroki. Niemniej jednak przeświadczenie miast udziałowców i tych, które swoją współpracę już zadeklarowały o potrzebie takiej w Polsce pierwszej i jedynej organizacji oraz ta niezawodna pomoc, jaką miasta dają i dawać będą, następnie autorytet moralnej pomocy i opieki Związku miast, dają pewność na coraz większy, silniejszy i pełniejszy rozwój spółki. Zaś dopiero, gdy Towarzystwo stanie się siłą finansową, będzie w możności odpowiedzieć wszelkim potrzebom miast i ich ludności.

SPRAWOZDANIE

z działalności Zarządu Związku Miast Polskich i działalności biura Związku Miast Polskich za rok 1923.

Wybrany na ogólnem zebraniu delegatów miast, odbytem we Lwowie w maju 1922 r., Zarząd Związku Miast Polskich uległ w ciągu roku sprawozdawczego pewnym zmianom w swoim składzie.

W listopadzie już 1922 r. składa P. Stanisław Nowodworski godność Prezesa Związku, kierownictwo spraw Związku przechodzi do rąk Vice-Prezesa Zarządu P. Dr. J. Zawadzkiego, na najbliższem zaś posiedzeniu Zarządu w dniu 25/II — 1923 r. podczas obrad nad wyborem Prezesa Zarządu zapadła następująca uchwała:

Zarząd Związku Miast Polskich uważa obecną chwilę za nieodpowiednią do skompletowania Prezydium przez wybór Prezesa Związku: Wyrażając uznanie za dotychczasową gestję spraw Związku, Zarząd Związku M. P. uchwala poruczyć panu Vice-Prezesowi Zawadzkiemu funkcje Prezesa Związku, jako stale mieszkającemu w Warszawie członkowi Prezydium Zw. M. P., aż do chwili definitywnego wyboru Prezesa.

Na mocy tej uchwały P. Dr. Zawadzki kierował w ciągu roku 1923 sprawami Związku.

Ustąpili następnie w ciągu roku 1923 z grona Zarządu PP. Al. Rzewski i Stanisław Tor w związku ze złożeniem przez nich mandatów do Rady Miejskiej. Na miejsce ich wstąpili kolejni zastępcy członków z listy Nr. 1 P. P. Dr. Adolf Gross radny m. Krakowa i Tadeusza Hołówko, radny m. Warszawy.

Uchwałą zaś Zarządu z 7/9 — 1923 r. kooptowano jako członka Zarządu Dr. A. Górnik, Prezydenta m. Katowic, na zastępcę członka p. Fichnę burmistrza m. Pszczyny, jako przedstawicieli miast Górnego Śląska. W tym składzie odbył Zarząd Zw. M. P. w okresie sprawozdawczym 3 posiedzenia, a to: 25/II, 2/5, 7/IX; obradując poza bieżącymi sprawami nad spra-

wami zatwierdzenia preliminarza budżetu biura na rok 1923, zamknięcia rachunkowego r. 1922 i t. p. nad sprawami ogólnego znaczenia dla miast, jak walki z drożyzną, ustawy o rozbudowie miast, ustawy o ochronie lokatorów, względnie o wyłączeniu z pod ustawy budynków miejskich i budynków fundacji i zakładów pozostających pod zarządem miejskim, nad sprawą finansów miast i w związku z tem sprawą zaliczek dla miast na pokrycie niedoborów administracyjnych, wreszcie nad projektami ustawowego uregulowania finansów miast.

Sprawa drożyzny w miastach i walka z nią wypłynęła na Zarząd już w roku 1922 na posiedzeniu wrześniowym, poprzedzona szeregiem uchwał Rad Miejskich, domagających się podjęcia energicznej walki z wzrastającą drożyzną. Na tem posiedzeniu omówiono przyczyny drożyzny i metody walki z nią. Stwierdzono, że Zarząd Związku Miast winien być uznany za przedstawiciela spożywców, a przedstawiciele Zarządu winni być powoływani do grona instytucji tworzonych przez Rząd dla celów walki z drożyzną i spekulacją; szczególnie Związek Miast winien mieć przedstawiciela swojego w radzie przybocznej naczelnego Komisarza do walki z drożyzną. Zadania jednak Związku mimo zabiegów biura nie zostały spełnione — ówczesny minister Skarbu, jako nadzwyczajny Komisarz do walki z drożyzną, rady przybocznej nie zwoływał a na memorjały Związku nie odpowiadał. Dopiero Rząd gen. Sikorskiego zdecydował się pod naporem opinii zająć się sprawą drożyzny i spekulacji. Do walki z drożyzną powołano nadzwyczajnego Komisarza nadając mu szerokie kompetencje. Zarząd Związku Miast zgłosił bezzwłocznie swą współpracę i pomoc Rządowi w akcji walki z drożyzną. I już w dniu 25/II — 1923 r. odbyło się posiedzenie Zarządu przy współudziale nadzwyczajnego Komisarza do walki z drożyzną. P. T. Hartleba.

Zarząd Związku Miast domagał się:

- 1) Przeprowadzenia zamknięcia granic na wywóz artykułów spożywczych bez wszelkich wyjątków;
- 2) udzielenia kredytu miastom celem obniżenia cen na artykuły pierwszej potrzeby;
- 3) zniesienia w ustawie z d. 5/8 — 1922 r. bezkarności producentów rolnych, natomiast zastosowania ustawodawstwa o zwalczaniu lichwy do obecnych warunków gospodarczych i zmiany postanowienia art. 2 o przymusowym wykupie ujawnionych zapasów pierwszej potrzeby po cenie rynkowej;
- 4) kontroli cen produkcji węgla, nafty, i soli, na których ukształtowanie ani konsument ani handel nie mają wpływu;
- 4) zaprowadzenia taryfy różniczkowej (strefowej) na przewóz węgla i koksu.

6) niepodwyższania taryf kolejowych i opłat rządowych (pocztą, telegrafy, telefony).

7) rozciągnięcia sądów doraźnych na wypadki szmuglu.

Nadzwyczajny komisarz do walki z drożyzną zaznajomił zebranych na posiedzeniu z programem swojego działania, w którym postulaty Zarządu Związku Miast Polskich w zupełności się mieszczą, oświadczył, że Rząd chce okazać szczególną pomoc miastom jako ośrodkom przemysłowym; do pomocy w tej akcji muszą być powołane czynniki społeczne, a w pierwszej linii Związek Miast i jego ekspozytura handlowa — Towarzystwo aprowizacji miast; zebrani przedstawiciele miast zadeklarowali ze swej strony najdalej idącą współpracę Związku Miast. Przy omawianiu szczegółów wyrażono potrzebę ześrodkowania zakupów na rzecz akcji przeciwdrożyznianej w jednych rękach, aby nie wywoływać konkurencji i co za tem idzie wyższości cen, ustalono, że centralą zakupów winno być Towarzystwo aprowizacji pod patronatem Związku Miast; w tym celu do nadzoru działalności Towarzystwa aprowizacji Zarząd Związku wybrał komisję złożoną z 4 członków Zarządu. Zaś przy komisarzu do walki z drożyzną powstanie jako organ pomocniczy i doradczy komitet, w którym interesów miast bronić miał dr. Zieliński, członek Zarządu Związku Miast Polskich. Komitet ten rozstrzygać miał między innemi sprawę kredytów aprowizacyjnych dla miast bądź towarowych bądź gotówkowych na zasadzie referatu i opinii d-ra Zielińskiego i biura Zarządu Związku Miast.

Nazajutrz udała się delegacja Zarządu Związku Miast razem z nadzwyczajnym komisarzem do walki z drożyzną, do P. P. ówczesnego preza ministrów gen. Sikorskiego i ministra skarbu Grabskiego, przedstawiła im program walki z drożyzną, który komisarz do walki z drożyzną przyjął jako swój, i domagała się nadto: 1) wyasygnowania miastom zaliczek, które pozwoliłyby prowadzić gospodarkę miejską do czasu zebrania odpowiednich funduszy z podatków, 2) natychmiastowego przedłożenia sejmowi projektu ustawy regulującej skarbowość miast;

3) udzielenia miastom kredytu aprowizacyjnego, obliczonego na 5 milionów, ludności licząc po 30 tysięcy Mk. na głowę, czyli kredytu w wysokości około 150 miliardów marek, 4) wzmożenia ruchu budowlanego. Prezes Rady ministrów uznał żądania te za słuszne. Zapowiedział jaknajrychlejsze wniesienie do Sejmu projektu ustawy regulującej finanse miejskie; do tego czasu zarządzi na wniosek biura Związku M. P. wydanie instrukcji, która określi zasady statutów podatkowych i postanowi, że o ile statuty miast odpowiadają tym zasadom, winny być do 30 dni zatwierdzone, po upływie tego terminu automatycznie wchodzić w życie. Zwiększy to wpływ dochodów miast i w części chociaż ochroni finanse miast przed skutkami

dewaluacji. Pan Minister Grabski zapowiedział wniesienie do Sejmu ustawy przyznającej ministrowi prawo udzielania kredytu aprowizacyjnego w sumie 100 miliardów; kredyt budowlany będzie udzielany w formie obligacji w złotych na ogólną sumę 20 miliardów złotych.

Na kilku następnych posiedzeniach komitetu przy nadzwyczajnym komisarzu do walki z drożyzną przygotowano, w oczekiwaniu rychłego otrzymania kredytów, szczegóły obrotu sum kredytu aprowizacyjnego, sposób udzielania kredytu miastom.

Tak dobrze przygotowana akcja walki z drożyzną rozbiła się o stanowisko Sejmu — do końca maja ub. roku nie załatwiła sejmowa komisja budżetowa, mimo nieustających zabiegów Związku Miast, projektu ustawy o kredytach aprowizacyjnych. Zmiana Rządu z końcem maja ub. r. sprawę walki z drożyzną na nowe tory wprowadziła.

W zmienionych warunkach Związek Miast, nieustając w zabiegach swoich o pomoc miastom, ograniczyć się musiał do popierania zabiegów Towarzystwa aprowizacji miast w jego akcji rozdziału cukru i mąki między miasta.

W rozwinięciu obrony interesów miast Związek Miast parokrotnie interwenjował u ówczesnych ministrów spraw wewnętrznych i ministrów skarbu.

Skarbowość miast.

VI ogólne zebranie Związku Miast Polskich wezwało Zarząd Związku do opracowania zasadniczej ustawy dla całej Rzeczypospolitej Polskiej, o skarbowości gmin miejskich, rozgraniczającej prawidłowo źródła dochodowe miast od źródeł z dochodów państwowych.

Wykonując tę uchwałę biuro Zarządu przystąpiło do przygotowywanych prac gromadzenia materiałów, opracowania statystyki skarbowości miejskich dotychczas zupełnie odłogiem leżącej; Prezydium Zarządu odbyło zaś w tej sprawie szereg konferencji z miarodajnymi czynnikami, w szczególności z p. vice-ministrem skarbu Markowskim właściwym autorem ustawy o uregulowaniu komunalnych finansów a wielkim przyjacielem samorządu.

Okazało się wówczas dowodnie, że zasadnicza komunalna ustawa skarbowa zależną jest od wydania zasadniczej ustawy o ustroju samorządowym w Państwie — i póki ustawy samorządowe nie wyjdą z Sejmu nie będzie można przystąpić do uchwalenia zasadniczej ustawy skarbowej.

Praca nad ustawami samorządowymi była dopiero w przygotowaniu, pomyślana jako ujęcie zagadnień administracyjnych. W marcu b. r. dopiero komisja rzeczoznawców powołana dla sprawy reformy administracji ustaliła zasady ustaw samorządowych.

Ustrój skarbowości miejskiej unormowany był szeregiem różnych ustaw w każdej dzielnicy, uzupełniony szeregiem rozporządzeń wytworzył istną mozaikę dochodową względnie podatkową, dającą obraz zupełnego chaosu, a nie systemu.

W b. Kongresówce normował skarbowość miejską dekret z dnia 17/II—1919 r. (Dz. Pr. Nr. 14 z 1919 poz. 150) i przepisy wykonawcze do tego dekretu wydane 17/4 — 1919 r. W Małopolsce podstawą skarbowości miast jest gminna ustawa ramowa z d. 13/3 — 1889 r. dla 30 miast a z dnia 3/7 — 1896 r. dla 143 miast, statut miasta Lwowa z d. 14/X — 1870 r. i statut miasta Krakowa z d. 6/X — 1901 r., uzupełnione późniejszymi ustawami zaborczymi, a zmienione szeregiem ustaw Państwa Polskiego (ustawa z d. 16/7 — 1920 r. Dz. U. R. P. Nr. 82 poz. 550, z d. 14/7 — 1920 r. Dz. U. Nr. 61/389, z d. 16/7 — 1920 r. Dz. Ust. Nr. 70/469, z d. 17/6 — 1921 r. Dz. Ust. Nr. 59/372, z d. 24/X — 1921 r. Dz. Ust. Nr. 88/479, z d. 30/1—1920 r. Dz. Ust. Nr. 11/61, z d. 1/3 — 1921 r. Dz. Ust. Nr. 26/144).

W b. dzielnicy pruskiej skarbowość miast opierała się na ustawach pruskich, zmienionych częściowo rozporządzeniami b. Komisarjatu Naczelnej Rady Ludowej, b. Ministra b. Dzielnicy Pruskiej i ustawami polskimi. (Ustawa z 1893 r. o daninach komunalnych, ustawa z r. 1906 o daninach powiatowych i prowincjonalnych, Ministra b. Dzielnicy Pruskiej z dnia 24/IX—1921 r., z d. 31/IX — 1921 r., z d. 10/IX — 1921 r., z d. 22/IV — 1921 r., ustawa z 7/7 — 1921 r., ustawa z d. 21/IX — 1922 r.

Akcję sanacyjną zapoczątkowała ustawa z dnia 17 grudnia 1921 r. o zasileniu finansów miejskich. Ustawą tą przyznano miastom zarówno wydzielonym jak i niewydzielonym z powiatów: 1) udział w państwowym podatku dochodowym, 2) prawo poboru podatku od obrotu, od przedsiębiorstw, od zajęć podlegających procentowemu podatkowi od zysków, 3) dodatek do państwowego zasadniczego podatku przemysłowego, od przedsiębiorstw i zajęć podlegających tylko zasadniczemu podatkowi, 4) prawo poboru państwowego podatku od nieruchomości miejskich, 5) prawo poboru samoistnego podatku od lokali. Ustawa ta jest też pierwszym krokiem ujednolinitania przepisów o skarbowości komunalnej, pierwszym krokiem w akcji uniezależnienia miast niewydzielonych z powiatów od powiatowych związków komunalnych.

Rychło jednak okazało się, iż wskutek procesu walutowego w Państwie zamierzenia ustawy tej niespełniły się, dając zupełnie nikły efekt finansowy, ustawa nie spełniła swoich zadań, nie stała się tem o czem myślał ustawodawca, nadając jej nazwę ustawy o zasileniu finansów miejskich. Stwierdzają to opracowane przez biuro Zarządu Związku Miast Pol-

skich tablice statystyczne dochodów miast z 1922 r., %-go stosunku każdego z źródeł dochodów do ogółu dochodów miasta.

I tak np.:

1) Dla Aleksandrowa Kujawskiego przyniosła ta ustawa z roku 1922 ogółem—1,400,000 Mkp. co wynosi 9,9% ogólnych dochodów miasta w tym roku.

2) Biała Podlaska dostała 6,407,225 Mkp. t. j. 12% ogółu dochodów, Głębokie 2,000,000 — 17,7% ogółu dochodów, Grodno dostało 38,000,000 czyli 11,1% ogólnych dochodów, Kalisz 34,000,000 — 13,6% ogólnych doch., Łuck 27,000,000 t. j. 14,5% ogólnych dochodów, Suwałki 8,000,000 — 7,3% ogólnych dochodów, Zgierz 20,000,000 — 15,5% ogólnych dochodów. Przeciwnie ustawa ta ulżyła budżetom miast w roku 1922 w granicach 10—15%.

Koniecznością stało się wydanie ustawy skarbowej komunalnej, której — mając charakter tymczasowy (z powodów wyżej podanych) — niemniej jednak wprowadziła jednolitość skarbowości komunalnej w całym Państwie, zwiększyła źródła dochodowe miast.

Z inicjatywą tą wystąpiło Prezydium Zarządu Związku Miast Polskich już w grudniu ub. r. podczas konferencji z przedstawicielami Rządu, a w szczególności Ministerstwa Skarbu. Prezydium Zarządu Zw. M. P. domagało się jaknajrychlejszego wydania ustawy, podając w memoriałach swoich jako podstawę tej ustawy dezyderaty ostatniego zjazdu Związku Miast Polskich.

W marcu b. r. przesłało Ministerstwo Skarbu Zarządowi Związku Miast Polskich do opinii tezy do tymczasowej ustawy, dotyczącej danin i niektórych innych dochodów komunalnych.

W części ogólnej stwierdza Ministerstwo, aprobuując stanowisko Zw. M. P., że doraźna sanacja finansów komunalnych jest kwestją palącą i niemożna czekać na stworzenie całego systemu skarbowości komunalnej, które będzie możliwe dopiero po unormowaniu organizacji samorządu wszystkich kategorii.

Za najwłaściwszy system uważa wprowadzenie, obok samoistnych określonych podatków komunalnych, dodatków do podatków państwowych dla każdej kategorii samorządu osobno; obecne potrzeby finansowe państwa wykluczają możliwość odstąpienia najważniejszych źródeł podatkowych samorządowi do wyłącznej eksploatacji, system dodatków do podatków państwowych nie sprzeciwia się też art. 69 Konstytucji, wyrażającemu zasadę ścisłego rozgraniczenia źródeł dochodowych państwa i samorządu. Dodatki do podatków są tylko formą pobierania podatków samorządowych.

Uzasadniają dalej tezy sprawę nadzoru finansowego nad samorządami. Uchwały Związków komunalnych nakładając podatki i opłaty na mieszkań-

ców, tak głęboko wrzynają się w stosunki gospodarcze i społeczne oraz mogą tak silnie oddziaływać na możność wykorzystania majątków, kapitałów i dochodów ludności przez podatki i opłaty na rzecz Państwa, że uchwały te powinny z reguły podlegać wyższemu zatwierdzeniu. Wyjątek winien być dopuszczony tylko dla samorządowych dodatków do państwowych podatków do pewnej normy, a pod pewnemi warunkami także dla opłat administracyjnych i dla opłat za używanie zakładów komunalnych, za korzystanie z przedsiębiorstw komunalnych.

Wprowadzają tezy następnie zasadę rozdziału dochodów i opłat samorządowych między poszczególne kategorie związków komunalnych, t. j. między samorząd wojewódzki w wysokości 10%, między powiaty i miasta określając stosunek procentowy rozdziału przy każdym poszczególnym źródle dochodowym, wydzielając zupełnie pod względem finansowym miasta od powiatów, przyczem narówni z miastami mają być traktowane gminy wiejskie o charakterze miejskim (np. Borysław)—gminy te oznaczy Minister Spraw Wewnętrznych wspólnie z Ministrem Skarbu.

Ogólną zasadą podatkową tej ustawy miała być zasada, że podatki komunalne mogą być pobierane bądź w postaci samoistnych podatków, bądź w postaci dodatków do podatków.

Samoistne podatki komunalne wymierza władza komunalna. Ustalenie stopy dodatków do podatków, jest rzeczą uprawnionych związków komunalnych, obliczenie zaś i pobór należy do organów państwowych. Zmiana wysokości podatku państwowego wywołuje odpowiednią zmianę także dodatków komunalnych.

Wpływy z dodatków do podatków winny być wypłacane uprawnionym związkom w ciągu dni 14 po upływie kalendarzowego miesiąca, w którym wpłaty nastąpiły; osobno omawiają tezy sprawę t. zw. systemu kontygentowego, stosowanego dotychczas w b. dzielnicy pruskiej.

Tezy otwierały dla samorządów następujące źródła dochodowe: podatki, opłaty i specjalne dopłaty i inne źródła dochodowe.

Z podatków poszczególnych wprowadzały tezy:

1) podatek gruntowy i podatek od budynków poza obszarem gmin wiejskich,

2) podatek przemysłowy,

3) podatek dochodowy,

4) podatek od nieruchomości,

5) podatek od lokali,

6) podatki konsumcyjne,

7) podatki obrotowe,

8) opłaty.

Zanim komisja finansowa Zarządu Związku M. P. mogła rozpoznać i zaopiniować nadesłane tezy, Ministerstwo Skarbu przesłało Zarządowi do opinii projekt ustawy tymczasowej o daninach i niektórych innych źródłach dochodów związków komunalnych w myśl tez opracowany.

Tak tezy jak i projekt ustawy w części tylko uwzględniły żądania Związku M. P. przedstawiane w memorjałach Prezydium Zarządu Zw. M. P. do Ministerstwa Skarbu, jakoteż podkreślane na konferencjach z przedstawicielami rządu.

Komisja finansowa Zarządu Związku Miast Polskich rozważała szczegółowo tezy i projekt Ministerstwa Skarbu i po referacie d-ra Zielińskiego, członka Zarządu i głównego referenta tej sprawy, wypowiedziała swoją opinię, tak co do części ogólnej, jak co do poszczególnych postanowień artykułów projektu ustawy.

Wytyczną uchwał komisji były uchwały ostatniego Zjazdu Związku M. P. Uznając motywy projektu ustawy zniewalające rząd do rozpoczęcia dzieła sanacji finansów samorządowych od wydania tymczasowej ustawy, mającej zapewnić samorządom określoną podstawę finansową i przeprowadzającą przez pierwszy częściową unifikację systemów skarbowości komunalnej w Państwie, Zarząd Związku M. P. podkreślał jednomyślnie żądania miast polskich, stwierdzone kilkakrotnie uchwałami walnych zjazdów miast, jaknajrychlejszego wydania stałej ustawy o finansach komunalnych, rozgraniczającej źródła dochodowe państwa i samorządów. Już jednak ustawa o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych winna zawierać postanowienia, któreby nadały Ministrowi Skarbu prawo powierzania za odszkodowaniem miastom, posiadającym odpowiednią administrację skarbową, wymiaru i poboru zarówno państwowych podatków bezpośrednich jak i podatków komunalnych.

Przeprowadzenie tej zasady przyczyniłoby się do zmniejszenia wydatków państwowej administracji skarbowej, dla miast zaś stanowiłoby podniecie tem rychlejszego doskonalenia miejskiej administracji skarbowej.

Domagał się dalej Zarząd Związku Miast Polskich bezwzględneho przestrzegania w praktyce, a nie tylko w przepisach ustawowych, ażeby zatwierdzenie uchwał ciał samorządowych było jednostopniowe t. j. ażeby zatwierdzenie przez organ sprawujący nadzór było ostateczne i mogło podlegać rewizji przez wyższą instancję tylko na żądanie zainteresowanego ciała samorządowego w razie sprzeciwu tegoż.

O ile w ciągu 30 dni od daty przedłożenia organowi nadzoru uchwały związku komunalnego — ten ostatni nie otrzyma zawiadomienia o niezatwierdzeniu uchwały — uważa się ją za zatwierdzoną i związek komunalny ma prawo niezwłocznie wprowadzić ją w życie. Uchwała, która się

uprawomocniła, ma moc obowiązującą od daty jej ogłoszenia, — Zarząd Związku M. P. jednomyślnie odrzucił zasadę, ażeby uchwała po swem uprawomocnieniu miała skutek wsteczny od daty jej powzięcia, jako przeciwstawiającą się elementarnym podstawom praworządności i sprawiedliwości.

Uchwały ciał samorządowych w przedmiocie wszelkich opłat miejskich, zarówno administracyjnych jak i za świadczenia ze strony miasta, i za korzystanie z urzędzeń i zakładów przedsiębiorstw miejskich, oraz w przedmiocie cen za produkty tych ostatnich, nie wymagają w żadnym wypadku zatwierdzenia władzy nadzorczej.

Zarząd Związku Miast Polskich jednomyślnie uważa zastrzeżenie projektu — że uchwały co do opłat administracyjnych wymagają zatwierdzenia, o ile te opłaty przewyższają koszt, a opłaty za korzystanie z zakładów i przedsiębiorstw miejskich o ile opłaty nie pokrywają kosztów własnych — za szkodliwe i wprowadzające w stosunkach między rządem i samorządem czynniki niepewności i samowoli władz administracyjnych, od których uznania będzie zależała w każdym wypadku decyzja, czy dana uchwała zalicza się do kategorii ulegających zatwierdzeniu czy nie.

W Komisjach Skarbowych Obywatelskich, rozpatrujących wymiary odwołania płatników, muszą brać udział także przedstawiciele zarządów miast.

Zajmował się Zarząd Związku Miast P. następnie szczegółowo postanowieniami szeregu artykułów projektu ustawy i tak: Ustęp 2 art. 10 projektu ustawy zawierał postanowienia, mocą których stopa podatku od lokali nie może przekroczyć normy, którą na każdy rok podatkowy oznaczy Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Skarbu.

Postanowienia tego ustępu sprzeczne są — uzasadniał Zarząd w swej opinii — z motywami projektu o samodzielności finansowej miast, szczególnie w dziedzinie samoistnych podatków komunalnych nie znajdują uzasadnienia w dotychczasowem stosowaniu podatku od lokali przez zarządy miast, które nigdy nie przekroczyły granic napięcia tego podatku uwzględniając warunki lokalne w każdym mieście zosobna.

Nie uwzględniał też ten ustęp projektu ustawy postanowień projektu ustawy o ochronie lokatorów, zamierzających wprowadzenie % podwyżek komornego w kwartalnych czasokresach. Z tych motywów Zarząd Zw. M. P. uważał za konieczne skreślenie tego ustępu i w miejsce tego wprowadzenie zasady, że stopa podatku od lokali winna być regulowaną w stosunku odwrotnym do wzrostu komornego stosownie do postanowień ustaw o ochronie lokatorów.

Postanowienia projektu ustawy o podatku dochodowym nie spełniają żądań Związku Miast Polskich, wyrażonych w kilkakrotnych uchwałach zjazdu, podwyższenia udziału komun w tym podatku do wysokości 5%. Ustawa z d.

17/XII — 1921 r. przyznawała udział miast na 30%, stolicy zaś Państwa określiła udział na 50%. Było to wynikiem usilnych zabiegów Związku Miast Polskich. Statystyczne opracowanie budżetów i zamknięć rachunkowych miast za rok 1922, dowodnie stwierdzało jak nikłymi są wpływy dla miast z tego źródła i jak w stopniu nieznacznym wpłynęły na poprawę finansów miast. Z tego względu Zarząd Związku M. P. podtrzymywał swój postulat zwiększenia % udziału dla miast w państwowym podatku dochodowym do liczby 50%, w szczególności zaś dla miasta Warszawy zatrzymania wysokości przyznanej stolicy ustawą z d. 17/XII — 1921 roku o zasileniu finansów miast.

Według artykułu 13 projektu pobierać miał Rząd na rzecz gmin miejskich i powiatowych związków komunalnych 15%-owy dodatek do wszystkich podatków państwowych od spożycia, zużycia względnie produkcji.

Według zaś punktu 6-ego tegoż artykułu przedmioty, podlegające podatkowi państwowemu do spożycia, zużycia względnie produkcji nie mogą być obciążone innymi podatkami komunalnymi. Wynika tedy z tych postanowień, że dotychczasowe samoistne opłaty gminne, w szczególności od trunków, są zniesione.

Dochód płynący z tego 15%-go dodatku miał być według pewnego klucza między gminy miejskie i powiatowe związki komunalne rozdzielony przez Pana Ministra Spraw Wewnętrznych, po wysłuchaniu opinii komisji mieszanej, której skład określał ustęp 2. tego artykułu, przyczem tak miasta jak i związki komunalne mają zapewnioną wysokość udziału w tym wspólnym funduszu rozdzielczym nie niżej niż w roku 1922.

Projekt ten, wprowadzający pewną jednolitość w wymiarze i poborze tak chaotycznej dotychczas dziedziny opłat dodatków konsumcyjnych, przynosi postanowieniami ustępu 6-go dużą szkodę dochodowości wielkich 6-ciu miast, jak Warszawa, Wilno, Lwów, Kraków, Poznań, Lublin. Miasta te, a szczególnie Lwów i Kraków, które mają u siebie spożywczy podatek linjowy i doskonały aparat poborowy, miały wyższe wpływy z opłat od trunków, aniżeli zamierzał im to przyznać ustęp 1-szy tego artykułu.

System dodatków do podatków ma to do siebie, że wpływy z tego źródła są regularne, ale znacznie spóźnione, — co dla budżetów wielkich miast, mających u siebie samoistne opłaty od trunków równało się skreśleniu najwydatniejszego i najelastyczniejszego źródła dochodowego.

Projekt rządowy w ustępie 3-cim zapewniał wprawdzie miastom jako minimum dochód z r. 1922, atoli zapewnienie to było zupełnie nierealnem wobec wielokrotnej dewaluacji pieniądza polskiego i co zatem idzie wobec wielokrotnego wzrostu wydatków. W pierwszej mierze wyrównaniem byłoby

obliczenie tych budżetów z r. 1922 w złotych obliczeniowych lub innym mierniku stałym.

Zupełnie zaś paczyła zasady art. 13 tego projektu konstrukcja klucza rozdziału tego wspólnego funduszu określona ustępami 3 i 4 artykułu.

Dopuszczała ta konstrukcja do udziału w tym funduszu — oprócz 615 miast — związki powiatowe i samorządowe, więc blisko tysiąc ubiegających się zainteresowanych. Rozdzielającym będzie Minister Spraw Wewnętrznych przy pomocy komisji rozdzielczej. Skład komisji zawierał narówni przedstawicieli samorządu powiatowego i samorządu miejskiego, zapoznając zupełnie stanowisko miast, szczególnie wielkich. Określając klucz nie określała ściśle kolejności współczynników — używając charakterystycznego łącznika „bądź” jako cechę dowolności. Dowolność i chaos były tym właściwym współczynnikiem rozdzielczym.

Zarząd Związku M. P. podkreślał, że słuszną w tymczasowej ustawie finansowej zasada, oparcia dziedziny podatków i opłat konsumcyjnych na systemie dodatków do podatków państwowych, w postanowieniach dalszych tego artykułu schodziła do wprowadzenia zamieszania, tak do najwyższej władzy centralnej jak i do samorządów; wprowadzenie zasady starań ubocznych — do zaostrenia stosunków między samorządami miejskimi a powiatowymi.

Z tych motywów ustalił Zarząd Zw. M. P. żądanie następujących zmian w 13 artykule tego projektu:

1) w ustępie drugim zmiana postanawiająca, że do składu komisji należą — prócz wymienionych w tym ustępie — jeszcze przedstawiciele 5 miast wojewódzkich, t. j. Lwowskiego, Krakowskiego, Wileńskiego, Pomorskiego, Lubelskiego, oraz przedstawiciel Związku Miast Polskich;

2) w ustępie trzecim zmiana, że minimum dochodu gwarancyjnego obliczać należy według budżetów z r. 1922 przeliczonych na stały miernik (złoty obliczeniowy);

3) w ustępie czwartym przyjąć jako współczynniki rozdzielcze w ścisłej eñumeracji:

1. liczba ludności,

2. wysokość podatku przemysłowego,

3. zapotrzebowanie budżetowe z roku poprzedniego w stałym mierniku obliczone z wyłączeniem osobnych pozycji budżetu.

4) inne czynniki ustalone przez komisję rozdzielczą, a przyjęte przez Pana Ministra Spraw Wewnętrznych;

5) do ustępu 6-go wstawić przy końcu tego ustępu dodatek:

„z wyjątkiem Warszawy, Lwowa, Krakowa, Łodzi, Wilna, Poznania, Lublina, którym dla wyrównania ubytku w dochodach, spowodowa-

nego wprowadzeniem 15% dodatku do państwowych podatków, może Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Skarbu zezwolić na dalsze pobieranie samoistnych opłat od trunków w sposób dotychczasowy“;

6) ewentualnie (domagał się Zarząd Związku Miast Polskich) należy zamiast tej proponowanej wyżej zasady rozdziału przyjąć zasadę % rozdziału wpływów w stosunku: 65% ogólnego funduszu przypada miastom, 35% powiatom.

Bronił dalej Związek w tym projekcie sprawy niezależności miast wobec władz nadzorczych, żądając skreślenia postanowień wprowadzających zbytnią ingerencję tych władz.

Ministerstwo Skarbu jednak nie zmieniło swojego stanowiska. Wnie-siony 27/4-1923 r. na podstawie uchwały Rady Ministrów przez Ministra Skarbu do Sejmu „Projekt ustawy o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych“ (druk sejmu № 474) niewiele różnił się od projektu ustawy w I-ej redakcji, przesłanego przez Ministerstwo Skarbu Związkowi M. P. do opinii.

Pozostawała tedy dalsza walka o przeprowadzenie dezyderatów Związku M. P., którą też Prezydjum Związku podjęło i konsekwentnie na terenie Sejmu przeprowadziło.

Z inicjatywy Prezydjum odbyło się w lokalu biura, Zw. M. P. szereg konferencji między Prezydjum Związku Miast Polskich a referentem sejmowym p. posłem Michalskim, b. Ministrem Skarbu.

Argumentacja Prezydjum Związku M. P. poparta danymi statystycznymi, dostarczonemi przez biuro Zarządu, doprowadziła do częściowego uzgodnienia stanowiska referenta sejmowego, p. posła Michalskiego, ze stanowiskiem Zarządu Z. M. P.

Z inicjatywy też Prezydjum Z. M. P. odbyła się końcowa wspólna konferencja u p. Vice-Ministra Skarbu Markowskiego, na której byli przedstawiciele Ministerstwa Skarbu, Prezydjum Z. M. P. i p. referent Sejmu, poseł Michalski.

Dezyderaty Związku ujęte w memorjale rozesłało Prezydjum Zarządu do członków Sejmowej Komisji Skarbowej, domagając się zarazem dopuszczenia na komisję przedstawiciela Związku jako rzeczoznawcy.

Niedopuszczone do obrad Komisji Skarbowej czuwało Prezydjum nad biegiem obrad w sprawie projektu tej ustawy przez konferencje wspólne z posłami i senatorami, które w czasie obrad odbywało kilkakrotnie przy równocześnie prowadzonej w tym kierunku akcji prasowej, tak w prasie stolicy, jak i prowincjonalnej. Zabiegi te niepozostały bezowocne.

Komisja Skarbowa Sejmu poczyniła bowiem w projekcie rządowym szereg zmian merytorycznej i formalnej natury w myśl żądań Zarządu Z. M. P.

Komisja Skarbowa Sejmu uchwaliła nadto szereg rezolucji jako wyraz dyskusji w obradach nad sprawą skarbowości samorządów.

Rezolucje te brzmią:

I. Wzywa się Rząd, aby w Banku Komunalnym otworzył dogodny kredyt dla ciał samorządowych, gminnych i powiatowych;

II. Wzywa się Rząd, aby na terenie b. dzielnicy pruskiej obszary dworskie zniósł i wcielił do gmin;

III. Wzywa się Rząd, aby z powodu braku urzędowej statystyki finansów komunalnych w Polsce, który uniemożliwia zorientowanie się w tej dziedzinie, utrudniając zarazem pracę ustawodawczą, natychmiast co należy zarządził w celu spowodowania gmin miejskich oraz powiatowych, wojewódzkich i krajowych związków komunalnych, iżby corocznie do 4-ch tygodni po zatwierdzeniu budżetu jeden egzemplarz budżetu, a do 4-ch tygodni po zestawieniu zamknięcia rachunkowego jeden egzemplarz tego zamknięcia — przedkładały Ministrowi Spraw Wewnętrznych według jednolitego szematu (kilka typów), ułożonego w porozumieniu z Ministrem Skarbu;

IV. Wzywa się Rząd, aby przedłożył Sejmowi — w uzupełnieniu ustawy o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych — projekt ustawy o zasadach gospodarki skarbowej samorządu.

V. Wzywa się Rząd, aby wpływy z dodatków komunalnych do państwowych podatków gruntowego i przemysłowego oraz udział w państwowym podatku dochodowym, pobierane przez władze skarbowe w ciągu roku 1923, były niezwłocznie wypłacane gminom miejskim i wiejskim oraz powiatowym związkom komunalnym, według norm przewidzianych w artykule 3 ustępu I a (i b) oraz w artykułach 8 i 9 z zachowaniem przepisu art. 74 ust. 5 niniejszej ustawy.

Sejm przyjął projekt ustawy w brzmieniu komisji skarbowej, nie wprowadzając istotnych zmian.

Sejm Ustawodawczy, uchwalając 15/VII—1920 r. jedną z najdonioślejszych ustaw — ustawę o wykonaniu reformy rolnej, ocenił znaczenie tej reformy w rozwoju miast. Artykuł 26 tej ustawy postanawiał, że „Grunty położone w obrębie miast i osad przemysłowo-fabrycznych oraz w sferze ich interesów mieszkaniowych, a to co do miasta stołecznego Warszawy grunty położone w promieniu 15 kilometrów do centrum miasta, zaś co do innych większych miast w miarę potrzeby i wedle określenia Głównego Urzędu Ziemskiego — mają być pozostawione tym miastom na cele ich

rozszerzenia się, oraz na tworzenie kolonji dla robotników, rzemieślników, urzędników i t. p., a to pod kontrolą Głównego Urzędu Ziemskiego”.

Artykuł ten dawał miastom wyłączne prawo do gruntów, położonych w sferze ich interesów mieszkaniowych, postanawiając kategorycznie, że grunty takie mają być miastom pozostawione, a to na cele rozszerzenia się miast i tworzenia kolonji mieszkalnych.

Dalszym rezultatem postanowień art. 26 ustawy z 15/VII—1920 roku była ustawa z 21/VI—1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 63/386—1921 r.) o przymusowym wykupie majątków ziemskich w promieniu 15 kilometrów od centrum miasta stołecznego Warszawy i uchwała Sejmu Ustawodawczego z tej samej daty, wyznaczająca promień 10 kilometrów sfery interesów dla dalszych 4-ch miast, t. j. Krakowa, Lwowa, Łodzi i Poznania, oraz zabraniająca jakichkolwiek kroków, zmierzających do przymusowego wykupu w tejże sferze, o ile zarząd danej gminy miejskiej nie przedstawi Gł. Urz. Ziemskiemu wniosku o przymusowy wykup.

Tak postanowienia ustawy z 15/VII—1920 r., ustawy z 21/VI—1921 r., jak i uchwały Sejmu Ustawodawczego z tej samej daty uważały miasta, jako swoje dobrze nabyte, nienaruszalne prawa.

Złożony jednak do Sejmu dnia 2/VIII b. r. projekt rządowy ustawy o parcelacji i osadnictwie (druk Sejmu Nr. 719) w art. 3 ust. 6 i w art. 20 przekreślił w zupełności te prawa miast.

VII Ogólne Zebranie Przedstawicieli Związku Miast Polskich odbyte w Katowicach we wrześniu b. r., obradując nad projektem ustawy o parcelacji i osadnictwie, powzięło jednogłośnie następujące uchwały:

1. Zjazd miast protestuje przeciw pokrzywdzeniu miast w nowym projekcie ustawy o parcelacji i osadnictwie (druk Sejmu Nr. 719). Zjazd Miast uprasza Rząd i Sejm o zamieszczenie w powyższym projekcie przepisów, któreby zabezpieczały w pełni interesy miast przy wykonaniu zamierzonej parcelacji i osadnictwa.

W szczególności uprasza Zjazd Miast o zamieszczenie w projektowanej ustawie postanowień, któreby:

1) ustanawiały naokoło każdego miasta ogólną sferę interesów miejskich (sprawy mieszkaniowe, gruntowe, sanitarne, dobroczynne, przemysłowe i t. p.);

2) odnośnie do 6 największych miast Polski oznaczały zgóry i ściśle (w kilometrach) promień tej sfery interesów, a mianowicie: dla miasta Warszawy promień o długości 15 kilometrów, a dla miast Krakowa, Lwowa, Łodzi, Poznania i Wilna promień o długości 10 klm., licząc od środka miasta, t. j. od środka głównego rynku;

3) odnośnie do reszty miast powierzały określenie tej sfery interesów Ministrowi reform rolnych z Ministrem spraw wewnętrznych, Ministrem robót publicznych i Ministrem przemysłu i handlu;

4) zabraniały bezwzględnie jakiejkolwiek parcelacji rolnej (wykonania reformy rolnej) w obrębie powyższej sfery interesów;

5) przyznały prawo żądania przymusowego wykupu (wywłaszczenia) gruntów, leżących w obrębie miast i powyższej sferze interesów, na cele związane z rozszerzeniem miasta i budowę osad mieszkaniowych, jedynie i wyłącznie dotyczącym gminom miejskim, z wykluczeniem jakichkolwiek innych osób prawnych i fizycznych, z wyjątkiem przypadków wywłaszczenia na szczególne cele ogólnej użyteczności, przewidziane w osobnych ustawach, jak koleje, urządzenia wodne, drogi, kanalizacje, cmentarze i t. p.

Wykonując uchwały Ogólnego Zebrania Związku Miast Polskich, Prezydium Związku przedłożyło pismem z d. 27/IX — 23 r. PP. Posłom — członkom Komisji Rolnej wnioski wprowadzenia do art. 3 i art. 20 projektu rządowego ustawy o parcelacji i osadnictwie następujących poprawek:

Art. 3, ustęp 6 brzmieć winien:

„Grunty położone w obrębie granic administracyjnych miast i osad (ośrodków) przemysłowych, jako też w sferze ich interesów, wyłączone są od przymusowego wykupu na cele parcelacji rolnej i osadnictwa rolnego.

Przez sferę interesów rozumieć należy obszar położony poza granicami administracyjnymi miast, względnie osad (ośrodków) przemysłowych, a potrzebnych dla rozszerzenia się i wogóle całokształtu gospodarki tych miast lub osad, a w szczególności dla celów polityki mieszkaniowej i gruntowej, rozwoju przemysłu i komunikacji, podniesienia zdrowotności, wykonania opieki społecznej, umożliwienia aprowizacji i t. p.

Promień tej sfery oznacza się dla miasta Warszawy na 15 klm., a dla miast: Krakowa, Lwowa, Łodzi, Poznania i Wilna na 10 klm. linii powietrznych od środka miasta. Za środek miasta należy uważać środek głównego rynku.

Dla innych miast oraz dla osad (ośrodków) przemysłowych obszar sfery interesów oznaczy w miarę potrzeby Minister Reform Rolnych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych, Ministrem Robót Publicznych i Ministrem Przemysłu i Handlu, na wniosek lub po wysłuchaniu oświadczenia Zarządu miejskiego i Rady miejskiej (gminnej) odnośnego miasta lub osady (ośrodka).

W ten sam sposób może Minister Reform Rolnych rozszerzyć w przyszłości ustanowioną już sferę interesów tak powyższych 6 miast (Warszawy, Krakowa, Lwowa, Łodzi, Poznania i Wilna), jak również innych miast i osad (ośrodków) przemysłowych”.

Artykuł zaś 20 projektu ustawy o parcelacji i osadnictwie winien brzmieć:

„Grunty położone w sferze interesów miast i osad (ośrodków) przemysłowych mogą być przymusowo wykupione tylko na rzecz odnośnych miast, względnie osad (ośrodków) z wykluczeniem jakichkolwiek osób prawnych i fizycznych i tylko na cele rozszerzenia się tych miast, względnie osad (ośrodków), t. j. dla urzeczywistnienia tych powierzonych im zadań, których spełnienie wobec postępującego rozwoju miasta, względnie osady (ośrodka), wymaga zużytkowania gruntów leżących poza granicami administracyjnymi, a w obrębie sfery interesów, jak budowa nowych mieszkań, zakładów zdrowotnych, zakładów opieki społecznej, utworzenia ogrodów, parków ludowych, cmentarzy i t. p., niezależnie od celów przewidzianych w szczególności w ustawach np. celów kolejowych, wodociągowych i t. d.”

W motywach wniosków podkreślało Prezydium Związku Miast Polskich, że projekt rządowy nie tylko przekreśla ustanowione już sfery interesów 5 największych miast, wprowadza nadto niewłaściwy termin „sfera interesów mieszkaniowych”, sprzeczny z pojęciem miasta. Miasto nie jest jedynie obozem mieszkań, jest ono organizacją gospodarczą, mającą liczne interesy i zadania. Sfera interesów miast jest obszarem ochronnym, na którym nie wolno przeprowadzać reformy rolnej, oznaczenie zaś jej musi należeć wyłącznie do czynników miejskich.

Dla największych miast, które muszą mieć zabezpieczone szerokie podstawy rozwoju, sfera ta winna być określona zgóry przez ustawę. Wyklucza to z jednej strony dowolność władz, a z drugiej strony nie naraża miasta na zbędne a wielkie koszty studjów, planów, osobnych biur i t. p. koniecznych do opracowania projektów tej sfery według żądania władz ziemskich. Sfera interesów nie może ograniczać się tylko do spraw mieszkaniowych, lecz powinna objąć całokształt gospodarki gminnej, a w szczególności tak ważne działy jak: sanitarny, opieki społecznej, aprowizacji i t. d.

Że tak określony promień nie przysporzy miastom ponad miarę gruntów potrzebnych dla ich rozwoju, świadczą dane, dotyczące się miasta Lwowa: z dokonanego zestawienia gruntów osiągalnych na cele miasta Lwowa okazuje się, że w sferze o promieniu 10 kilometrów od środka miasta na 32500 ha ogólnego obszaru w 32 gminach katastr. jest zaledwie 3485 ha gruntów podlegających ustawie o wykonaniu reformy rolnej, 5122 ha lasów, a już 23638 ha gruntów znajduje się w rękach drobnych właścicieli, że więc po odtrąceniu z owych 3485 ha dla 9 prywatnych właścicieli (dawnych obszarów dworskich), dla Państwa, dla księży i służby kościelnej 1187 ha, pozostanie zaledwie 2298 ha, z czego w mieście Lwowie 198 ha, poza obrębem miasta 2100 ha. A i ten obszar ulegnie zapewne redukcji,

gdy się zważy, że na powyższą sumę składa się 44 kompleksy, w tem tylko 7 obiektów w granicach od 242 do 100 ha położonych (z wyjątkiem 3 obszarów „martwej ręki”) tuż na granicy sfery omawianej — reszta, a zwłaszcza kościelne i plebańskie, w ilości 251 ha na ogólną cyfrę 526 ha, to zupełnie drobne grunty, które łatwo w danych warunkach (np. na dotację nowych rz.-katol. probostw) mogą odpaść i pomniejszyć ogólną cyfrę osiągalnych gruntów do 1900 ha.

Co do zapotrzebowania gruntów na cele miasta, trudno tu podawać całe zestawienie. Jednakże wedle aproksymatywnego obliczenia potrzeb w dziale tylko ściśle mieszkaniowym dla najbliższych 50 lat, biorąc przyrost ludności, wynikający z przecięcia lat 50 na 5,5% rocznie a na 50 lat 600.000 ludności i biorąc rozbudowę miasta Lwowa w stanie mniej zwartym 100 mtr² dla jednego domu z 20 mieszkańcami, wypadnie przeznaczyć dla przyszłej rozbudowy Lwowa na cele czysto mieszkalne około 3000 ha.

W obrębie tak pojętej sfery interesów jedynie miasto winno mieć możność rzeczywistego zaspokojenia tych interesów, czyli winno mieć prawo wyłączności. Dopuszczenie zaś do podziału—obok miast — zrzeszeń przekreśla nie tylko konieczną wyłączność wpływów miast, ale w konsekwencji tworzy nową sferę interesów zrzeszeń.

Komisja Rolna Sejmu dezzyderatów Związku Miast Polskich nie uwzględniła. Artykuły 3, 9 i 19 projektu ustawy w brzmieniu ustalonym przez Komisję (druk Sejmu № 901) zatrzymują nadal zasady postanowień artykułów 3, 6 i 20 projektu rządowego tej ustawy.

Prezydjum Zarządu wezwało miasta do zgłoszenia protestów uchwałami rad miejskich przeciw postanowieniom projektu tej ustawy, przeciw uchwałom sejmowej komisji rolnej. Interwenjowało w tej sprawie u ówczesnego prezesa rady ministrów i zastępcy prezesa rady ministrów, prezesów klubów sejmowych. Na wezwanie Prezydjum Zarządu delegacje większych miast zjechały w przeddzień wniesienia tej sprawy na plenum Sejmu i wspólnie z Prezydjum Zarządu u tych wszystkich czynników zgłaszały protesty przeciw niszczącym rozwój miast postanowieniom tego projektu ustawy. Oświadczenia składane przez te czynniki dawały nadzieję że Sejm do zniszczenia miast nie dopuści i zmieni uchwały komisji rolnej. Niespodziewanie wybuchłe przesilenie rządowe, upadek gabinetu usunęły tę sprawę z porządku dziennego Sejmu. Sprawa odroczone zmusza Zarząd Związku Miast Polskich do ciągłej czynności.

Obrady nad nowelizacją ustawy o ochronie lokatorów wypełniły cały rok sprawozdawczy. Zabiegało Prezydjum Zarządu w tej sprawie o przeprowadzenie dwóch żądań: przyspieszenia ogłoszenia tej ustawy w jej nowej formie, przeprowadzenia zasady wyłączenia z pod tej ustawy budyn-

ków będących własnością samorządów i własnością instytucji, fundacji, zakładów będących pod zarządem miejskim. Zabiegi te przeprowadzano przesyłaniem odnośnych memorjałów, uczestniczeniem w obradach podkomisji i interwencją u czynników sejmowych.

Przeprowadzało te sprawy Prezydjum Zarządu przy pomocy biura Związku Miast, które wykonując uchwały Zarządu i Prezydjum spełniało część swoich zadań. Głównem zadaniem biura Związku było spełnianie usług poszczególnym miastom, a więc porady prawne, interwencje w sprawach miast u władz centralnych i instytucji centralnych, informowanie miast o stanie prac ustawodawczych z dziedziny miejskiego samorządu drogą przesyłania miastom okólników, instrukcji i t. p. W porównaniu z latami poprzednimi liczba spraw znakomicie się zwiększyła — bo przeszło potrojiła — i obejmuje cyfrę 3810, — jest to wymownym dowodem potrzeby tych usług i ich rychłych i należytych załatwień przez biuro Związku.

Spełniało biuro te liczne czynności przy pomocy zmniejszonego personelu. Rok bowiem 1923 to rok ciągłych niedoborów kasowych. Stan finansów miast sprawił, że w roku 1923 wpłacono ledwie 40% preliminowanych wpływów oszczędnościowego budżetu biura. Ponadto wpływy przychodziły późno w zdeprecjonowanej walucie. Dowodnie to ilustruje zestawienie kasowe:

Zestawienie wpływów i zaległości składek członk.

Zaległa składka członkowska z r. 1923 mk. 3.353.345 f. 84	
Wpłacono na R-k zaległości	mk. 2.810.624 f. 50
Zbonifikowano zaległości	„ 542.721 „ 34
	mk. 3.353.345 f. 84
Należna skl. czł. za rok 1923 od 424 miast po 1 i ½	
grosza od mieszkańca	95.695 złp. 7 gr.
Zredukowano w r. 1923	4.488 „ 63 „
Należało się do zapłacenia	91.206 złp. 44 gr.
Wpłacono	44.088 „ 45 „
Zalega na rok 1924	47.117 złp. 99 gr.

Zestawienie wpływów i wydatków za rok 1923.

Wpływy		Wydatki	
R-ki		R-ki	
Pozostałość gotówki z roku 1922 . .	5.031.014,16	1 Wydatki rzeczowe:	
Wpływy w r. 1923		a) Utrzym. biura .	193.975,894,87
1 Składek miast . .	4.992.385,044,—	b) Wyd. pocztowe .	15.833,290,—
2 „Sam. Miejskiego” .	186.565,202,—	c) Ruchomości .	108.094,475,—
3 Wpływów różnych .	24.821,707,—	2 Wydatki osobowe:	
4 Procentów	24.679,74	a) Wynagr. pracow.	1.262.304,810,—
5 Zaliczek	868.991,—	3 „Samorząd Miejski” .	1.078.899,184,—
6 Sum przechodnich .	17.769,600,—	4 Posiedz. Zarządu .	11.072.789,50
	5.222.435,223,74	5 Koszty Zjazdów . .	49.038.570,—
		6 „Wjazdów” . .	2.034.880,—
		7 Wyd. Nadzwyczajnych	24.963,000,—
		8 Wypł. Sum przech.	17.203,501,—
		9 Ekspozytur Związku.	81.130,399,—
		Pozostałość na r. 1924:	2.844.550,793,37
		Gotówka w Kasie Zw.	1.467.461.704,53
		„ w Bankach . .	903.628.399,—
		„ w Eksp. w Krak.	11.805,341,—
			2.382.915,444,53
			5.227.466.237,90

Nadzwyczajnym też jedynie wysiłkiem wydano za rok 1923 jeden tom „Samorządu Miejskiego”. Mimo ten stan finansów biura związku, „Samorząd Miejski” rozesłano wszystkim miastom należącym do Związku bez względu na to, że większa część miast obowiązkowej prenumeraty przez cały rok 1923 nie wpłaciła.

Pod koniec 1923 roku Magistrat m. Kalisza rozesłał miastom należącym do związku memoriał w sprawie organizacji Związku Miast Polskich. Memoriał porusza sprawę składu i organizacji władz Związku, — omawiając zaś zakres zadań biura, domaga się założenia przez biuro:

1) działu statystycznego i statystyczno-informacyjnego, — w uwadze podaje że jako ilustracje do statystyki informacyjnej może posłużyć fakt, że do dziś niema jeszcze skorowidza miast polskich;

2) biura pośrednictwa pracy dla urzędników komunalnych;

3) działu ekonomicznego, któryby wskazywał źródła zakupu i w razie potrzeby ułatwiał zakupy różnych specjalnych potrzeb miejskich, dostarczał na żądanie odpowiednio opracowanych formularzy, druków miejskich, ksiąg i t. p.;

4) zmiany wydawnictwa „Samorząd Miejski” na czasopismo wydawane w ściśle określonych terminach w formie popularnej, gdzie byłyby podawane w streszczeniu sprawozdania z miejskich zjazdów wojewódzkich, ciekawsze pomysły administracyjne i zarządzenia ze strony poszczególnych samorządów miejskich, szczególnie dobrze opracowane statuty i t. p.

Prócz tego pożądanem byłoby zamieszczać porównania stawek podatkowych, kosztów szpitalnych, przytułkowych, cen gazu, elektryczności i t. p.

Zanim przejdziemy do omawiania poszczególnych punktów zamierzeń reorganizacyjnych wspomnianego memoriału, nadmieniamy, że propozycje te nie wnoszą nic nowego do agend biura i że mieściły się zupełnie w zakresie działalności biura, jak je dotychczas pojmowaliśmy. Niejednokrotnie podkreślaliśmy to w sprawozdaniach biura.

Część tych agend, jak już podkreśliliśmy, biuro wypełniało, część wypełni, skoro finanse biura pozwolą powiększyć personel biura i pozwolą na należyte wydatki rzeczowe z pracami temi związane.

Odpowiadając zaś na żądanie memoriału założenia w biurze działu statystycznego, nadmieniamy powtórnie, że biuro przy tak niewystarczającym ilościowo personelu opracowało 150 budżetów i zamknąć rachunkowych — tablice statystyczne służyły przy obradach nad ustawą o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych — widział je też referent sejmowej ustawy finansowej komunalnej b. minister skarbu, p. Michalski i zwrócił uwagę na brak jakiegokolwiek statystyki urzędowej, co znalazło wyraz w uchwale komisji sejmowej. (Mylną jest ilustracja do statystyki informa-

cyjnej — podana w memorjale — skorowidz miast polskich sporządzono jeszcze w r. 1922 na zasadzie wyników spisu ludności — patrz miesięcznik statystyczny tom V zeszyt 5).

Biuro pośrednictwa pracy jest tylko nazwą. Sprawę pośrednictwa pracy biuro Związku przypominało w okólnikach swoich, prosząc zarządy miast o zgłaszanie wolnych stanowisk do biura związku i nadsyłanie ogłoszeń do „Samorządu Miejskiego“. Sprawę tę przypomina biuro miastom bardzo często i od miast zależy, by ta część agend rozwinęła się.

Spełniało też dotychczas biuro Związku zadania działu ekonomicznego — jak to nazywa memorjał — wykonując wszelkie zlecenia (a było ich dość wiele) w sprawie informacji zakupów. Równocześnie w zakresie aprowizacji spełniało te zlecenia — organizacja handlowa miast — towarzystwo aprowizacji miast. Rozwój agend informacyjno - pośredniczących biura w sprawach zakupów dla miast zależy również jedynie od miast.

Dążeniem biura jest zamienić „Samorząd Miejski“ na stały miesięcznik o poważnym charakterze i wysokim poziomie, odpowiadającym stanowi, jakie miasta zająć winny w układzie społecznym.

Równocześnie dążeniem naszym będzie rozszerzyć działy „Samorządu Miejskiego“ tak, żeby miesięcznik drukował, prócz rozpraw ściśle sprawy samorządu miejskiego omawiających, również i rozprawy z dziedziny gospodarstwa społecznego, skarbowości i t. p. — sprawozdania zjazdowe, jak chce memorjał kaliski informacje z administracji państwowej, statuty i t. d. byłyby balastem poważnego miesięcznika; biuro ten dział prowadzi i prowadzić będzie za pomocą okólników rozsyłanych miastom.

Statystyka porównawcza stawek podatkowych i t. d. była w r. 1923 niewykonalną z powodu ciągle postępującej gwałtownej dewaluacji marki polskiej.

Rok 1923 był rokiem wielkiego przesilenia i ciężkich zmagani się. Rok 1924 przyniesie niechybnie szereg zmian na lepsze w każdej z omawianych w sprawozdaniu spraw.

Biuro Związku Miast Polskich

Warszawa, Miodowa 7,

tel. 107-11.

przyjmuje zgłoszenia wakujących stanowisk w administracji miejskiej i zgłoszenia kandydatów na te stanowiska; pośredniczy w zebraniu referencji i opinii o kandydatach.

„SAMORZĄD MIEJSKI“

(prenumerowany
przez zarządy wszystkich miast polskich)
przyjmuje ogłoszenia firm handlowych, przedsię-
biorstw i biur budowlanych, przemysłowo-tech-
nicznych i t. p.

CENY OGŁOSZEŃ:

1 strona	za tekstem	—	30 złotych
$\frac{1}{2}$ strony	„ „	--	15 „
zewnętrzna strona	okładki	—	100 „
wewnętrzna	„ „	—	80 „

ADRES REDAKCJI I ADMINISTRACJI,
Warszawa, Miodowa 7, tel. 107-11.

SKŁADY PAPIERU

i materiałów piśmiennych

J. Dziewulski

Krak. Przedm. 29 (obok Hot. Saskiego)

Marszałkowska 97

Dostawy do Biur i Urzędów.

BIURO MIERNICZE

INŻYNIER

ALEKSANDER PAWLIKOWSKI

Hoża 8.

WARSZAWA

Telefon 97-47.

FIRMA EGZYSTUJE OD ROKU 1914.

WYKONYWA:

TRJANGULACJE, POMIARY MIAST, KOMASACJE, PARCELACJE, REGULACJE SERWITUTÓW.

POMIARY POSIADŁOŚCI ZIEMSKICH, POMIARY PRZESTRZENI LEŚNYCH. (URZĄDZENIA LASÓW).

SPORZĄDZA DOWODY POMIAROWE, PRZEPROWADZA STUDJA KOLEJOWE i HYDROTECHNICZNE.

UDZIELA EKSPERTYZ i KONSULTACJI.

TERMOMETRY, MANOMETRY

Materiały optyczne

Piorunochrony

Telefony, materiały instalacyjne elektryczne

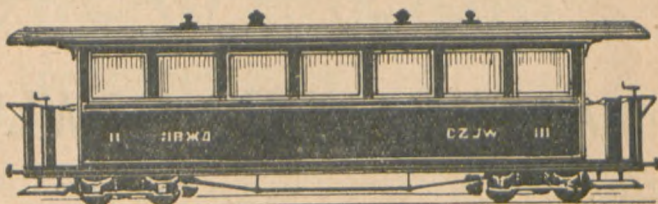
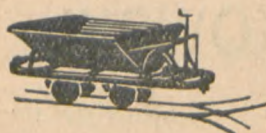
poleca

STANISŁAW STRAUS

Warszawa Al. Jerozolimska 22 tel. 153-52

Firma egzystuje od 1886 r.

Rok założenia 1871.

TOWARZYSTWO AKCYJNE

FABRYKI WYROBÓW ŻELAZNYCH

WŁ. GOSTYŃSKI i S-ka

w WARSZAWIE, MOKOTOWSKA 3, TELEF. 14-64 i 14-84.

SKŁAD FABRYCZNY: WIERZBOWA 3, TELEFON 14-85.

WAGONY wąskotorowe: osobowe i towarowe. Wagony dla tramwajów elektrycznych: motorowe i przyczepne. Wagony do celów wojskowych. WAGONIKI dla fabryk, kopalń, cukrowni, przemysłu leśnego i rolnictwa. ZWROTNICE, KRZYŻOWNICE, TARCZE OBROTOWE dla kolei normalnych i wąskotorowych. NARZĘDZIA do budowy i eksploatacji kolei żelaznych. WÓZKI bagażowe: dwu- i trzy kołowe: żelazne i drewniane.

Fabryka wykonała między innymi: Wagony motorowe i przyczepne dla tramwajów elektrycznych miejskich w Żytomierzu, Kijowie, Ekaterynosławiu, Piatigorsku, Saratowie, Niższym-Nowogrodzie, a ostatnio w Warszawie (wagon przyczepny), wagony wąskotorowe, osobowe dla T-wa Warsz. Dróg Żel. Dojazdowych, towarowe dla cukrowni „Zbiersk”, „Ciechanów”, „Zagłębia”, Mirkowskiej fabryki papieru, Warszawskiej Dyrekcji Kolei Państwowych.

KONSTRUKCJE ŻELAZNE: Hale, wieże, więzienia dachowe, słupy, ciepłarnie, werandy, schody, okna, urządzenia rzeźni.

DZIAŁ MECHANICZNO-ŚLUSARSKI: Dźwigarki budowlane, dźwigniki do wagonów i parowozów, kolejki i dźwigniki do rzeźni, zórawie obrotowe, kafary ręczne i parowe, kuźnie polowe, brony sprężynowe, beczki i zbiorniki, taczki do węgla i betonu, balkony, balustrady, ogrodzenia, krzyże, żyrandole, żaluzje z blachy falistej.

MEBLE METALOWE: Łóżka typu angielskiego: żelazne lakierowane, mosiężne i niklowane, łóżka dla koszar i szpitali, materace z drutu stalowego, umywalnie, szafki, lodownice pokojowe, meble ogrodowe, urządzenia szatni.

ODLEWY z żelaza, mosiądzu, aluminium, cynku i tp.

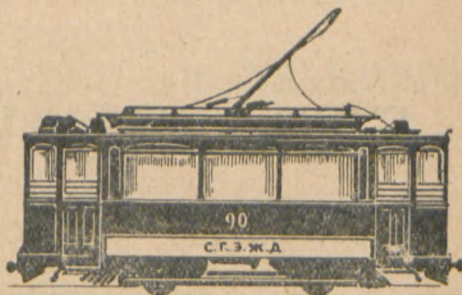
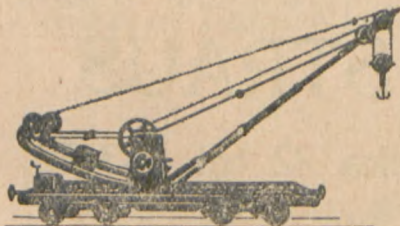
SPAWANIE elektrycznością i autogenem.

WSZELKIE WYROBY KUTE: surowe i obrobione.

CIĄGARNIA RUR i karnesów różnych profili.

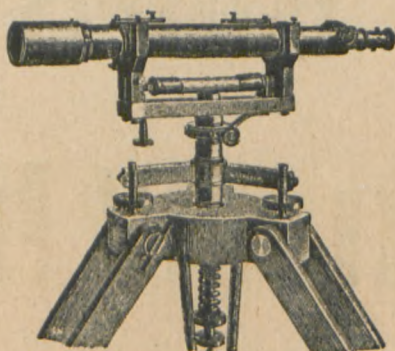
WALCOWANIE blachy falistej.

STOLARNIA MECHANICZNA.

Fabryka instrumentów
Geodezyjnych, Rysunkowych
 i Magazyn Optyczno-Techniczny

poleca:

NIWELATORY ::

TEODOLITY ::::

PANTOGRAFY ::

PLANIMETRY ::

SKALE :::: ::

MIARY :::: ::

CYRKLE :::: ::

LORNETKI :::: ::

G. GERLACH

Warszawa — Osolińskich 4

WYŁĄCZNA REPREZENTACJA
NA POLSKĘ najlepszych amerykańskich
 maszyn do pisania

„UNDERWOOD”

Arytmometry „ORIGINAL ODHNER”

Aparaty do Kopjowania

„ELLAMS'A” i inne,

— Taśmy, kalki i t. p. —

Biuro

Związku Miast Polskich

Warszawa, Miodowa 7,

tel. 107-11

udziela miastom wszelkich informacji w sprawach zakupów urzędzeń i materiałów do budowy i prowadzenia przedsiębiorstw miejskich i zakładów użyteczności publicznej, biur miejskich i t. p.;

załatwia zamówienia miast na wszelkie zakupy; pośredniczy w zawieraniu umów z przedsiębiorstwami i firmami, podejmującymi się wykonania urzędzeń miejskich.

Towarzystwo Aproprowizacji Miast Polski

w Warszawie, ul. Hipoteczna 5 tel. 242-47

posiada do odsprzedań większą ilość kapelusików dziecięcych odpowiednich dla ochron, żłobków i t. p. po cenie 1 zł. za sztukę oraz dzienników do listów przychodzących i wychodzących, zbroszurowanych i oprawionych — po cenie:

dzienniki na 1000 pozycji zł. 2.50 gr.

"	"	2000	"	"	3.—	"
"	"	4000	"	"	4 —	"
"	"	5000	"	"	4.50	"

Biblioteka Komunalna WENDEGO

POD REDAKCJĄ

Wł. Wakara, redaktora „Samorządu”, Inż. *M. Wł. Nestorowicza*, Dyr. Dep. w Min. Rob. Publ., *H. Grotowski*, Dyr. Biura Związku Miast, *Władysław Karsaka*, Nacz. Wydz. Samorząd. Województwa Warszaw., *T. Hołowski*, Radnego m. st. Warszawy.

Biblioteka Komunalna ma na celu zadość uczynić tak bardzo odczuwającemu się brakowi literatury źródłowej, podręcznikowej i informacyjnej z zakresu gospodarki społecznej i samorządowej.

Ukazały się w druku następujące prace:

1. Inż. M. Wł. Nestorowicz: Sprawa drogowa w Polsce.
2. Inż. M. Wł. Nestorowicz: Zbiór ustaw i rozporządzeń drogowych.
3. W. Szymkiewicz: Zbiór ustaw i rozporządzeń budowlanych.
4. B. Markowski, Dr. I. Horszowski, Dr. B. Konopliński, M. Latoszyński, Dr. J. Strzeszewski (praca zbiorowa): O skarbowości związków komunalnych.
5. Inż. L. Tolłoczko: Zasady urządzenia poczt, telegrafów i telefonów i zastosowanie ich w Polsce.
6. Dr. A. Pragier: Zarys skarbowości komunalnej.
7. Dr. M. Jaroszyński: Samorząd terytorjalny w Polsce.
8. Inż. R. Hummel: Rola samorządów w rozwoju komunikacji lokalnych.
- 9) Dr. M. Rożański: Rola samorządu w sprawach rolniczych.

Dalsze tomy obejmują następujące tematy:

- Inż. P. Jętkiewicz: Przedsiębiorstwa komunalne.
Inż. M. Prokopowicz: Sprawa melioracji w Polsce.
Arch. K. I. Jakimowicz: Sprawa mieszkaniowo-budowlana w Polsce.
L. Ostaszewski: Rola samorządu w dziedzinie ubezpieczeń inwentarza i budynków.

Towarzystwo Aproprowizacji Miast Polski

SPÓŁKA AKCYJNA W WARSZAWIE.

Zrzeszenie miast, mające na celu zaopatrywanie miast
udziałowców, zrzeszeń, kooperatyw, związków i t. p.
w artykuły pierwszej potrzeby.

CENTRALA

w Warszawie, przy ul. Hipotecznej Nr. 5, tel. 152-71 i 242-47,
adres telegr.: „Tampol“.

ODDZIAŁY:

w Gdańsku, przy ul. Pfefferstadt Nr. 1, tel. 38-85,
adres telegr.: „Tam“.

w Poznaniu, przy ul. Szymańskiego Nr. 10, telef. 26-68,
adres telegr.: „Tam“.

we Lwowie, przy ul. Sykstuskiej Nr. 52,
adres telegr.: „Tampol“.

w Sosnowcu, przy ul. Dęblińskiej Nr. 11, telef. 153,
adres telegr.: „Tampol“.

AGENTURY:

w Radomsku i Zdobunowie.